

SIP-børn

Indhold

1. SIP-børn. Programmets baggrund, formål og opbygning	3
1.1. Baggrund og formål	3
1.2. Udviklingen af SIP-børn	3
1.3. Læsevejledning	4
1.4. Hvad er virkningsevaluering	4
1.5. SIP-børns design	5
Målet med indsatsen 'anbringelse på døgninstitution'	5
Udvælgelsen af indikatorer	5
2. Målgruppen	7
2.1. Målgruppens omfang	7
2.2. Anbringelsesårsager	8
2.3. Særlige karakteristika ved målgruppen	9
2.4. Hvad betyder forskellen på de to målgrupper?	11
3. Evalueringens fokus og centrale begrebsdefinitioner	13
3.1. Anbringelse som børneomsorg	17
3.2. Almen omsorg	18
3.3. Betingelser for omsorg: Et sammenhængende børneliv	19
Samarbejde mellem forældre og professionelle	19
Samarbejde mellem professionelle	20
Barnets position og tilhørsforhold i børnegruppen	20
Det sammenhængende børneliv	21
3.4. Resultatmål	22
4. Metode til udbygning af programteori til SIP-børn	23
4.1. Ny forskning om anbragte børn	23
5. Barnets situation ved anbringelsen	25
5.1. Handleplaner og journaler	25
5.2. Barnets sociale situation	26
Familieforhold	26
Kammerater og øvrige sociale relationer	28
Barnets anbringeshistorik	29
5.3. Barnets materielle situation	31
5.4. Barnets kulturelle situation	32
Skole	32
Fritidsinteresser	34
5.5. Forældrenes situation	35
5.6. Barnets personlige situation	36
6. Indsatsen 'anbringelse på institution'	37
6.1. Centrale forhold i indsatsen	37
6.2. Omsorgsfuldhed	39
Viden om barnet	39
Relationen mellem barn og medarbejder(e)	40
Barnets inddragelse og medbestemmelse	41
6.3. Almen omsorg	44
Fysisk tryghed	44
Mulighed for at vedligeholde og udvikle færdigheder	45
Trivsel	48
6.4. Et sammenhængende børneliv	50
Samarbejde mellem forældre og professionelle	51
Samarbejde mellem professionelle i og uden for institutionen	54
Barnets position og tilhørsforhold i børnegruppen	54
Udslusning	56
6.5. Generelle betingelser i indsatsen	56

7. Programteoretiske antagelser	59
7.1 Indikatorer.....	66
Litteraturliste.....	1

1. SIP-børn. Programmets baggrund, formål og opbygning

1.1. Baggrund og formål

De sociale indikatorprogrammer (SIP) er redskaber til at dokumentere, evaluere og skabe grundlag for dialog og viden om indsatsen på sociale institutioner og botilbud. Formålet med SIP er at pege på, hvor tilbuddenes arbejde fungerer godt, og hvor det kan blive bedre. Dokumentationen i SIP indsamles gennem spørgeskemaer om borgerens situation og udvikling. Skemaerne besvares regelmæssigt, så det bliver muligt at følge borgerens forløb og den sociale indsats, borgeren har modtaget. Den indsamlede dokumentation bliver efterfølgende fortolket og rapporteret med henblik på at videreformidle informationer om, hvilke indsatser der virker i den sociale praksis.

Dette arbejdsrapport vedrører udviklingen af et SIP-program målrettet det specialiserede børneområde (SIP-børn). Udviklingen af SIP-børn er igangsat af JYFE som et fælles regionalt og kommunalt initiativ.

I dag er der allerede udviklet og implementeret et SIP-program for sikrede døgninstitutioner (SIP-sikret) og et program for åbne døgninstitutioner for unge (SIP-ung)¹. Der er også et program til botilbud for personer med erhvervet hjerneskade (SIP-hjerneskade), et program til botilbud for voksne med komplekse sindslidelser (SIP-socialpsykiatri), et program til botilbud for voksne med udviklingshæmning (SIP-udviklingshæmning) og et program til botilbud for voksne med autismespektrum forstyrrelse (SIP-autisme). Folkesundhed og Kvalitetsudvikling, Region Midtjylland varetager sekretariatsbetjeningen af programmerne.

1.2. Udviklingen af SIP-børn

Udviklingen af Det sociale indikatorprogram for børn anbragt uden for hjemmet (SIP-børn) tager afsæt i de arbejdsrapporter vedrørende udviklingen af Det sociale indikatorprogram for unge anbragt på åbne døgninstitutioner (SIP-åben), der blev udarbejdet af Maria Appel Nissen fra Institut for Sociologi og Socialt Arbejde ved Aalborg Universitet²(2005). Maria Appel Nissen har været forskningsrådgiver under udarbejdelsen af dette papir og har givet sparring på det skriftlige, teori metode mm. Men det er Folkesundhed og Kvalitetsudvikling, der er ansvarlige for indholdet af arbejdsrapporten.

Målgruppen for SIP-åben er unge i alderen 12-18 år, der er henvist til ophold på en åben døgninstitution på grundlag af deres normbrydende adfærd. SIP-børn bygger på samme evalueringsmæssige tilgang, teoretiske fundament, design og metode som SIP-åben – men programmet har en anden målgruppe.

Forskellen i udformningen af de to programmer har afsæt i forskellen på programmerne målgrupper samt et ønske om at underbygge udvælgelsen af indikatorer med, hvad der er kommet til af ny viden og forskningsresultater på området siden SIP-åben blev udviklet i 2005. Dette arbejdsrapport beskriver de forskelle og ligheder, der er i SIP-børn og SIP-åben i forhold til de teoretiske, faglige og forskningsmæssige begrundelser for udviklingen af indikatorer samt operationaliseringen af disse.

¹ SIP-Ung er den nuværende betegnelse for indikatorprogrammet: SIP-åben (Det sociale indikatorprogram vedr. åbne døgninstitutioner)

² Det tidligere Institut for Sociologi, Socialt Arbejde og Organisation, Aalborg Universitet

SIP-børn er udviklet, så det i videst mulige omfang ligner SIP-åben, således at det bliver muligt meningsfuldt at følge børnene senere i deres anbringelsesforløb i SIP-åben, når deres alder betyder, at de ikke længere indgår i SIP-børns målgruppe.

1.3. Læsevejledning

I det følgende gives et overblik over, hvilke kapitler der beskriver hvad i forhold til at opnå en forståelse af programmet. Den læser, der hurtigt vil danne sig et overblik over, hvad programmet indeholder, kan med fordel læse de programteoretiske antagelser i **Kapitel 7**, som er antagelser om, hvad der virker for hvem, baseret på konklusionerne i SIP-åben, supplerende teori og nyeste forskning. Disse antagelser bliver efterfølgende efterprøvet ved dataindsamlingen igennem spørgeskemaer. Spørgeskemaerne kan ses i **Bilag 1**.

Hvis man er interesseret i selve evalueringstilgangen: Virkningsevaluering og hvordan der under tilblivelsen af SIP-programmerne er blevet arbejdet ud fra denne tilgang kan man læse **Kapitel 1**. Her beskrives også det overordnede design for SIP-børn samt hvad man måler op imod - altså hvad der ses som formålet med indsatsen på døgninstitutioner og socialpædagogiske opholdssteder for børn anbragt uden for hjemmet.

I Kapitel 2 redegøres der for hvilke børn, der er med i SIP-børns målgruppe og hvad der karakteriserer denne gruppe børn.

Hvis man er interesseret i det bagvedliggende teoretiske perspektiv i SIP-børn vedrørende institutionens opgave i forhold til det anbragte barn, kan man læse Kapitel 3. Her begrundes og beskrives de begreber, der anvendes til udarbejdelsen af programteorien.

I Kapitel 4 beskrives den metodiske tilgang til udviklingen af SIP-børn ud fra det eksisterende program SIP-åben. Der redegøres blandt andet for hvilke kriterier, der har været for udvælgelsen af supplerende litteratur og forskningsstudier.

I Kapitel 5 beskrives barnets situation ved anbringelsen

I Kapitel 6 beskrives indsatsen på institutionen – både de generelle rammer på institutionen og de individuelle tiltag rettet mod det enkelte barn.

Afslutningsvist præsenteres de programteoretiske antagelser i Kapitel 7 og der argumenteres for udvælgelsen af indikatorer til at belyse disse antagelser.

I Bilag 1 vises spørgeskemaerne til dataindsamlingen ude på institutionerne/opholdsstederne

1.4. Hvad er virkningsevaluering

I lighed med SIP-åben er SIP-børn baseret på virkningsevaluering. Virkningsevaluering er en evalueringstilgang, der forsøger at besvare spørgsmålet: Hvad virker for hvem under hvilke betingelser?

I virkningsevaluering identificerer man først et ønskværdigt mål for den indsats, man er interesseret i at evaluere. Efterfølgende opstilles - på et kvalificeret grundlag³ - antagel-

³ Dahler Larsen (2003) nævner syv forskellige kilder der kan anvendes til at kvalificere antagelserne: a) officielle politiske dokumenter b) udsagn fra politikere c) faglig teori d) evalueringer, undersøgelser og rapporter e)

ser om sammenhængen mellem den pågældende indsats og resultatet af denne indsats relateret til det ønskværdige mål for indsatsen. Selve evalueringen er en efterprøvning af disse antagelser. Ved efterprøvningen af antagelserne, kan der genereres ny viden eller eksisterende viden kan nuanceres og udbygges. Denne nye viden bidrager til at kvalificere de oprindelige antagelser. Der er altså tale om en dynamisk evalueringstilgang, der løbende kan inddrage den nye viden, der genereres.

Programteori er et centralt begreb i virkningsevaluering. Programteorien er den eksplícitte redegørelse for antagelserne om sammenhængen mellem indsatsen og resultatet af indsatsen og hvordan disse forholder sig til de særlige ønskværdige mål for indsatsen. Programteorien i virkningsevaluering beskriver ikke bare, at der antages at være en sammenhæng mellem indsats og resultat, men også hvorfor og hvordan en given indsats antages at føre til specifikke resultater. Det er den opstillede programteoris antagelser, virkningsevalueringen løbende undersøger.

For at kunne evaluere programteorien skal programteorien kunne operationaliseres til konkrete målbare parametre – **indikatorer** – som kan være retningsgivende for den efterfølgende dataindsamling.

I det følgende afsnit beskrives, hvordan det ønskværdige mål for indsatsen er defineret i SIP-åbens programteori og hvilke typer af indikatorer, der er udvalgt i SIP-åben til at belyse denne programteori. Mål og typer af indikatorer, der også går igen i designet for SIP-børn.

1.5. SIP-børns design

Målet med indsatsen 'anbringelse på døgninstitution'

Som beskrevet ovenfor, tager programteorien i virkningsevaluering afsæt i en identificering af det ønskværdige mål for indsatsen. SIP-børn tager derfor også afsæt i en identificering af det ønskværdige mål for indsatsen, der her er identisk med målet i SIP-åben. Målet lyder derfor med en mindre omskrivning⁴, således:

Målet med indsatsen 'anbringelse på døgninstitution' er at skabe en forbedring af barnets sociale, materielle, kulturelle og personlige situation, således at barnet opnår bedre handlemuligheder set i forhold til den situation, barnet befandt sig i ved anbringelsen.

Dette formål med indsatsen kan formuleres til et evalueringsspørgsmål:

Under hvilke betingelser og på hvilke områder kan indsatsen 'anbringelse på døgninstitution' skabe en forbedring af barnets sociale, materielle, kulturelle og personlige situation, således at barnet opnår bedre handlemuligheder set i forhold til den situation, barnet befandt sig i ved anbringelsen?

Udvælgelsen af indikatorer

For at kunne besvare evalueringsspørgsmålet opstilles der, som tidligere nævnt, kvalificerede antagelser om sammenhængen mellem den pågældende indsats 'anbringel-

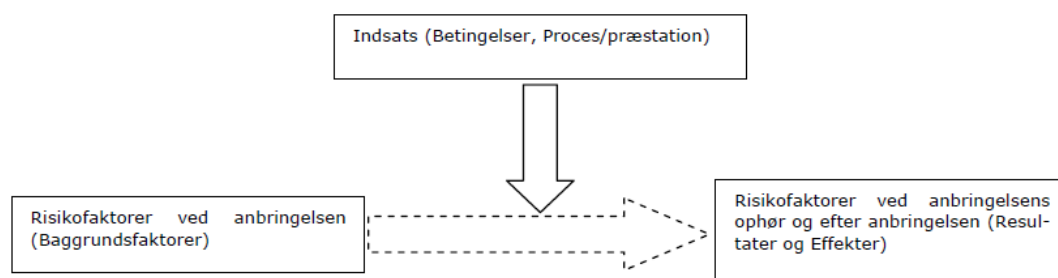
f) observationer, mens indsatsen foregår g) interviews med brugere h) workshops hvor man fremkalder programteori gennem dialog, opgaver og forskellige kreative teknikker (Dahler-Larsen 2003a:55 i Appel Nissen 2005).

⁴ Omskrivningen består i, at der i stedet for 'den unge' henvises til 'barnet' i SIP-børn.

se på døgninstitution¹ og resultatet af denne indsats relateret til det ønskværdige mål for indsatsen.

Nedenstående figur viser, hvordan antagelserne om sammenhængen mellem indsats og resultatet af denne indsats kan opstilles i forhold til hinanden. Figuren viser samtidigt, hvad der er i fokus i SIP. Modellen udpeger således de overordnede variable i programmet. Konkret skal nedenstående model forstås på den måde, at der i SIP opstilles teoretisk, fagligt og forskningsmæssigt begrundede indikatorer, der kan anvendes til at undersøge sammenhængen mellem risikofaktorer ved anbringelsen, indsatsen og risikofaktorer ved anbringelsens ophør.⁵

Figur 1

Appel Nissen 2005

For at kunne besvare evalueringsspørgsmålet og fokusere evalueringen vil vi derfor:

- identificere og opstille indikatorer for risikofaktorer ved anbringelsen. Det vil sige, at vi på baggrund af teori, faglige begrundelse og forskning identificerer og opstiller indikatorer for de **baggrundsfaktorer**, der knytter sig til barnet ved anbringelsen. Indikatorer som antages at være af afgørende betydning for, hvilken indsats der iværksættes, og hvordan denne indsats virker/ikke virker i forhold til barnets situation.
- identificere og opstille **indikatorer for Indsats**. Det vil sige, at vi på baggrund af teori og nyere forskning vil identificere og opstille indikatorer for de generelle betingelser, der er for indsatsen og de processer og præstationer, der udgør en væsentlig del af denne – og som antages at være af afgørende betydning for, hvordan barnets situation og handlemuligheder er efter anbringelsen.
- identificere og opstille **indikatorer for risikofaktorer ved anbringelsens ophør**. Det vil sige, at vi på baggrund af teori og nyere forskning vil identificere og opstille indikatorer for de resultater af anbringelsen, der relaterer sig til barnets situation og handlemuligheder.
- Identificere og opstille **indikatorer for risikofaktorer efter anbringelsens ophør**. Det vil sige, at vi på baggrund af teori og ny forskning vil identificere og opstille indikatorer for de effekter af anbringelsen, der relaterer sig til barnets situation og handlemuligheder efter anbringelse. Disse indikatorer er dog ikke identificeret i dette arbejdsrapport⁶

⁵ I første omgang sigter SIP-børn ikke mod at indsamle data efter anbringelsen.

⁶ Identificeringen vil først finde sted efter første arbejdsgruppemøde og i samarbejde med Danmarks Statistik. For eksempel kunne der blive fulgt op 18 mdr. efter anbringelsens ophør i forhold til fagligt niveau ud fra registerbaserede oplysninger.

2. Målgruppen

I forrige afsnit er de overordnede lighedspunkter i de to indikatorprogrammer SIP-åben og SIP-børn blevet beskrevet. I det følgende vil fokus være på forskellene på de to programmer. Forskellene relaterer sig hovedsageligt til forskellen i målgrupperne.

I SIP-åben er målgruppen afgrænset i forhold til årsager til anbringelsen, alder og varighed af anbringelse. Målgruppen for SIP-åben er således unge i alderen 12-18 (23) år, der er blevet anbragt på en åben plads på en døgninstitution eller et socialpædagogisk opholdssted i mindst tre måneder og hvor henvisningsårsagen er, at den unge har en 'normbrydende adfærd'.

SIP-børn er afgrænset i forhold til alder på målgruppen og varighed af opholdet på døgninstitutionen eller det socialpædagogiske opholdssted, hvor barnet er anbragt og hvor henvisningsårsagen er, at barnet har psykosociale problemer.

Målgruppen for SIP-børn formuleres som følger:

Målgruppen er alle børn i alderen 6-11 år, der er blevet anbragt på en døgninstitution eller et socialpædagogisk opholdssted.

Inklusionskriterier er desuden

- 1) at barnets henvisningsgrundlag er relateret til psykosociale problemer⁷,*
- 2) at barnet opnår en anbringelse på en døgninstitution eller et socialpædagogisk opholdssted, der har en varighed på 3 måneder eller mere.*

Eksklusionskriterier er, når barnet er under 6 år og over 11 år og

- 1) modtager primær behandling andetsteds end på døgninstitutionen eller det socialpædagogiske opholdssted,*
- 2) ikke opnår en anbringelse på en døgninstitution eller et socialpædagogisk opholdssted, der har en varighed på 3 måneder eller mere,*
- 3) hvor henvisningsårsagen er barnets fysiske helbredsproblemer og handicap (herunder medfødt eller erhvervet hjerneskade) og/eller at barnet har en psykisk udviklingshæmning.*

2.1. Målgruppens omfang

Ifølge Ankestyrelsen (2010) var der i 2010 2580 børn i alderen 7-11⁸ år, der var anbragt uden for hjemmet. Denne aldersgruppe udgør 21 % af de i alt 12.565 børn i alderen 0-17 år, der var anbragt uden for hjemmet i 2010.

Ud fra Danmarks Statistiks Statistikbank kan det ses, at i 2010 var 389 børn i alderen 6-11 år anbragt på en døgninstitution og 197 børn i samme aldersgruppe var anbragt på et socialpædagogisk opholdssted.

I 2010 blev der i alt truffet 2805 afgørelser om anbringelse af børn uden for hjemmet. Heraf var 16 % afgørelser om anbringelser af drenge i alderen 7-11 år og 14 % af afgørelserne vedrørte piger i alderen 7-11 år.

⁷ Psykosociale problemer omfatter i vores definition også normbrydende adfærd, der er inklusionskriteriet i SIP-åben

⁸ Ankestyrelsen opgør deres tal i dette aldersinterval.

2.2. Anbringelsesårsager

Hverken loven eller forskningen peger på entydige kategorier, der kan anvendes som grundlag for en kategorisering af de problemer, der leder til en anbringelse. Men i SFI's forløbsundersøgelse af årgang 1995: *Anbragte børns udvikling og vilkår* (Egelund et al. 2008: 83) angives det, at der er en række anbringelsesgrunde, som er helt dominerende i forhold til de 7 og 11-årige anbragte børn, som det ses af nedenstående tabel

Tabel 1

Hovedårsager til anbringelse af 7-årige og 11-årige børn. Procent.

	7-årige anbragte børn	11-årige anbragte børn	Signifikans
Barnets adfærdsproblemer	28	37	**
Barnets psykiske problemer	17	24	*
Barnets skoleproblemer	4	29	***
Barnets fysiske helbredsproblemer og handicap	6	8	
Barnet er psykisk udviklingshæmmet	7	9	
Barnets kriminalitetsproblemer	0	0	
Fysisk mishandling af barnet	6	8	
Forsømmelse/vanrøgt af barnet	38	43	
Seksuelle overgreb på barnet	1	6	***
Forældres vold indbyrdes	¹⁾	21	
Konflikter mellem de voksne i hjemmet	23	²⁾	
Forældres psykiske problemer eller sindslidelse ³⁾	40	30	**
Forældres misbrug af alkohol eller stoffer	41	41	
Forældres kriminalitet	6	6	
Forældres alvorlige fysiske sygdomme eller handicap	2	3	
Forældre er psykisk udviklingshæmmede	12	6	**
Forældres miljø er præget af fattigdom	¹⁾	7	
Forældre er fraværende (sygdom, død)	4	5	
Opdragelsesproblemer/konflikter mellem barn og forældre	16	²⁾	
Sociale forhold i hjemmet	24	⁻²⁾	
Andet	9	8	
Procentgrundlag	499	446	

Kilde: SFI's Forløbsundersøgelse af anbragte børn fra årgang 1995. Skema til anbringelsessted 2007. Antal uoplyste: 2-3. Skema til sagsbehandler i 2003. Antal uoplyste: 6.

***p<0,001, **p<0,01 og *p<0,05. Chi²-test er anvendt.

1) Denne årsag indgik ikke, da børnene var 7 år.

2) Denne årsag indgik ikke, da børnene var 11 år.

3) Ordene 'eller sindslidelse' indgik ikke, da børnene var 7 år.

Egelund et al. (2008: 83)

Som det ses af ovenstående tabel var den største andel af børnene anbragt som følge af forsømmelse/vanrøgt. Derefter kommer den næststørste andel, der er anbragt som følge af forældrenes misbrug af alkohol og/eller stoffer. Den tredje hyppigste anbringelsesårsag er barnets adfærdsproblemer. Dernæst kommer forældrenes psykiske problemer/sindslidelse, barnets psykiske problemer og barnets skoleproblemer. Det ses af tabellen at andelen af 11-årige, der (også) er anbragt på grund af egne problemer er større end blandt de 7-årige og omvendt er andelen af 7-årige, som blev anbragt uden

for hjemmet på grund af forældrenes problemer større end blandt årgangen som 11-årige.

I opgørelsen i tabellen, er det kun børn, der er anbragt henholdsvis på grund af barnets fysiske helbredsproblemer og psykisk udviklingshæmning, der falder uden for målgruppen i SIP-børn.

I SFIs rapport fremgår det desuden, at det oftere er børn, der er anbragt som følge af egne problemer (barnet har eksempelvis en psykiatrisk diagnose), der er anbragt på døgninstitution eller på et socialpædagogisk opholdssted end i familiepleje eller slægts- og netværkspleje, ligesom der er en tendens til at forældrene til børn, anbragt på døgninstitution eller socialpædagogisk opholdssted er mindre ressourcemæssigt belastet end tilfældet er for forældre til børn anbragt i familiepleje. Endelig er der en generel overrepræsentation af drenge på døgninstitutioner og socialpædagogiske opholdssteder i forhold til familiepleje, hvor kønsfordelingen er mere ligelig (Egelund et al. 2008:274).

2.3. Særlige karakteristika ved målgruppen

Statistisk set, er det de mest belastede børn, der bliver anbragt uden for hjemmet. De anbragte børns baggrund og vilkår er karakteriseret ved tilstedeværelsen af en lang række risikofaktorer (Egelund et al. 2008: 16; Egelund et al. 2009)⁹.

Forældrenes situation

Af SFIs forskningsoversigt: Anbragte børn og unge fremgår det, at næsten samtlige risikable opvækstfaktorer forekommer i børnenes hjemmemiljø. Børnenes familier er kendetegnet ved forhold, der gør forældreopgaven vanskelig og børnenes situation mere udsat end sædvanligt, hedder det. For børn anbragt uden for hjemmet er der i forhold til jævnaldrende børn, der ikke er anbragt uden for hjemmet (almengruppen) en markant overforekomst¹⁰ af:

- *Teenagemødre* – 10 % mod 2 % i almengruppen
- *Eneforældreskaber* – 57 % mod 18 % i almengruppen
- *Dødsfald blandt forældre* – 12 % mod 2 % i almengruppen
- *Omskiftelig familiesammensætning*¹¹ – 2,1 halvsøskende mod 0,5 halvsøskende i almengruppen
- *Marginalisering* – 64 % af mødrene er forsørget af kontanthjælp eller førtidspension mod 8 % af mødrene i almengruppen
- *Fattigdom*¹² – 15 % mod 5 % i almengruppen
- *Ingen uddannelse* – 70 % af mødrene har højest folkeskolens afgangseksamen mod 19 % i almengruppen

⁹ Denne gennemgang af anbragte børns karakteristika gælder ikke kun for målgruppen – men for alle børn og unge i alderen fra 0 til 17 år, der er anbragt uden for hjemmet.

¹⁰ De nedenfor viste tal er alle baseret på tal fra SFIs forløbsundersøgelse: *Anbragte børns udvikling og vilkår* (Egelund et al. 2008)

¹¹ Anbragte børns antal halvsøskende angives at afspejle en omskiftelig familiesammensætning: At forældrene hyppigere har flere partnerskift og at børnene derfor har et større antal halvsøskende end almengruppen (Egelund et al. 2009: 19).

¹² Fattigdom er her opgjort efter Finansministeriets og Arbejderbevægelsens Erhvervsrådsmodel. Den benyttede ækvivalensskala er [antal voksne + antal børn]. Fattigdomsgrænsen er opgjort som 50 % af medianen af den ækvivalensskalerede disponible husstandsindkomst i 2005 for kvinder, der har født et barn i 1995, hvilket ikke svarer til den fattigdomsgrænse, der ville blive beregnet for alle kvinders husstande i Danmark i 2005. Man kan derfor ifølge SFIs rapport (Egelund et al. 2008: 58) forvente, at disse beregninger lægger fattigdomsgrænsen lavere, end hvis der havde været mulighed for at beregne den for alle kvinder.

- *Psykiatriske diagnoser*¹³ – 45 % af mødrene mod 7 % af mødrene i almengruppen
- *Misbrug*¹⁴ – 14 % af mødrene mod 0,1 % af mødrene i almengruppen
- *Fængsel* – 8 % mødrene mod 0,2 % af mødrene i almengruppen.

Hvor opgørelserne over demografiske og socioøkonomiske forhold og psykosociale problemer hos forældre til anbragte børn er forholdsvis entydige, så er forskningsresultaterne vedrørende de anbragte børns fysiske og psykiske helbredsforhold derimod mindre entydige. Der er undersøgelser, der viser, at der er en overforekomst blandt anbragte børn af fysiske og psykiske helbredsproblemer. Men undersøgelser viser også, at denne overforekomst hovedsageligt kan forklares på ud fra forældrenes socioøkonomiske forhold.

Fysisk trivsel

Selvom årsagen hovedsageligt kan tilskrives socioøkonomiske forhold, så har anbragte børn hyppigere en dårlig fysisk og psykisk sundhed end andre børn i samme aldersgruppe. Børnene fødes hyppigere med misdannelser eller kromosomanomalier. Derudover har anbragte børn hyppigere en række diagnosticerede fysiske sygdomme i blandt andet ører og øjne, fordøjelses- og åndedrætsorganer samt nervesystemet (Egelund et al. 2009: 91).

Psykisk trivsel

20 % af de anbragte børn har fået stillet mindst en diagnose som DAMP/ADHD, psykisk udviklingshæmning eller børnepsykiatriske sygdomme mod 3 % af de jævnaldrende ikke-anbragte børn (Egelund og Lausten 2009 i Egelund et al. 2009: 96). De anbragte børn klarer sig også markant dårligere på SDQ-skalaen (et internationalt screeningsredskab vedrørende børns psykiske trivsel) end deres ikke-anbragte jævnaldrende. Ved kontrol for socioøkonomiske baggrundsforhold mindskes nogle af forskellene, men anbragte børn har dog stadig blandt andet flere adfærdsproblemer og problemer med hyperaktivitet. I forhold til helbred og trivsel er særligt drenge og børn, der er anbragt pga. egne problemer, mere udsatte end børn, der er anbragt pga. problemer ved forældrene (Egelund et al. 2009: 101).

I forhold til anbragte børns faglige niveau er dette langt under deres ikke-anbragte jævnaldrendes niveau (Egelund et al. 2008; Ottosen og Christensen 2008 i Egelund et al. 2009: 115). Her er det igen især de døgninstitutionsanbragte børn og børn med helbredsproblemer og SDQ-mål uden for normalområdet, der har vanskeligheder inden for de forskellige fagområder (Egelund et al. 2008; Ottosen og Christensen 2008 i Egelund et al. 2009: 116) I forhold til at trives i skolen er der forskel på anbragte børn og deres ikke anbragte jævnaldrende – selvom socioøkonomiske faktorer udjævner forskellene en del. Skolemæssige trivselsproblemer kan være koncentrationsproblemer, konflikter med kammerater, psykiske problemer, konflikter med lærere, tale- og sprogproblemer samt mobning (Egelund et al., 2008 i Egelund et al 2009: 124).

---

¹³ Mødrene opgøres som havende en psykiatrisk diagnose, hvis de er registreret i det psykiatriske forskningsregister. Hvis mødrene har psykiske symptomer eller gener, men ikke har været i kontakt med behandlingssystemet, opgøres de ikke her. Tallene må derfor antages reelt at være væsentligt højere (Egelund et al. 2009: 23).

¹⁴ Mødrene opgøres som havende et misbrug, hvis de er registreret i misbrugsregistret. Hvis mødrene har et misbrug, men ikke har været i kontakt med behandlingssystemet, opgøres de ikke her. Tallene må derfor antages reelt at være væsentligt højere (Egelund et al. 2009: 25).

2.4. Hvad betyder forskellen på de to målgrupper?

Målgruppen i SIP-børn adskiller sig udover alderen også fra målgruppen i SIP-åben ved, at henvisningsårsagen ikke er afgrænset til kun at vedrøre en specifik problemstilling. For målgruppen i SIP-børn kan der være tale om, at barnet er anbragt uden for hjemmet på grund af omsorgssvigt (forældremyndighedsindehaverens manglende forældreevne/forældreansvar) og/eller på grund af barnets egne problemer af både psykisk, personlig eller social art.

På grund af målgruppen alder i SIP-børn (6-11 år) er det på nogle områder helt andre kompetencer, der er i fokus i indsatsen, end for målgruppen i SIP-åben (12-18 (23) år). Hvor målgruppen i SIP-åben efter anbringelsen sandsynligvis vil skulle klare sig selv i en voksertilværelse, så vil målgruppen for SIP-børn, fortsat være under forældremyndighedsindehaverens myndighed. Derfor er det fokus, der naturligt er på efterværn og kompetencer i forhold til at kunne klare sig selv i en voksertilværelse, være selvforsørgende mm. i SIP-åben, mindre aktuelt i SIP-børn.

Udover at alderen selvfølgelig har betydning for hvilken indsats, der rettes mod børnene – og formålet med indsatsen – har alderen også betydning i forhold til, hvordan evalueringsspørgsmålet skal operationaliseres: Altså hvilke resultater, der kan karakteriseres som udtryk for, at barnets sociale, materielle, kulturelle og personlige situation er forbedret, således at barnet har opnået bedre handlemuligheder end ved anbringelsestidspunktet. Hvordan vi konkret har operationaliseret dette, så det stemmer overens med målgruppens aldersniveau diskuterer vi i næste kapitel. Endelig har målgruppens alder selvfølgelig også betydning for, hvilke dele af litteraturen, som arbejdsrapporterne til SIP-åben bygger på, der forudsættes at være generaliserbar i forhold til målgruppen i SIP-børn, hvilket vi vil komme ind på i Kapitel 6.

I forhold til *henvisningsårsagen* så er konsekvensen af den bredere målgruppedefinition, at evalueringen ikke udelukkende fokuserer på, hvilke elementer i indsatsen, der virker for børn med en specifik problemstilling¹⁵. Det er derimod selve anbringelsen på en døgninstitution eller et socialpædagogisk opholdssted, der bliver det centrale fokusområde i SIP-børn: Hvordan kan anbringelsen forbedre barnets situation og handlemuligheder? En væsentlig begrundelse for dette fokus er, at *anbringelsen i sig selv* lader til at udgøre en risikofaktor ifølge forskningen på området. Det er således det generelle billede fra forskningen vedr. tidligere anbragte børn, at de klarer sig dårligere på stort set alle områder, fx i forhold til: Uddannelse, indtægt, beskæftigelse, socialhjælp, kriminalitet og psykiske forstyrrelser. Dette gælder også, når man sammenligner med ikke-anbragte børn, der er vokset op under tilsvarende betingelser. Det betyder altså, at selvom det er de børn, der samlet set er opvokset under de mest risikable opvækstbetingelser, der anbringes, så hjælper anbringelsen ikke i forhold til at kompensere for disse opvækstbetingelser (Egelund et al. 2009: 50).

Målgruppedefinitionen holder i udgangspunktet årsagen til anbringelsen åben ligesom årsagen til de problemstillinger, der knytter sig til barnets situation og danner grundlag for anbringelsen ikke på forhånd er defineret.

Ved at have en bred målgruppedefinition i SIP-børn, betyder det, at man inden for rammerne af evalueringen vil kunne foretage en sammenligning af indsatsens virkninger overfor børn med flere forskellige problemstillinger.

¹⁵ Selvom der er en mere snæver målgruppe i SIP-åben, er der dog heller ikke i dette program ensidigt fokus på reduktion af risikoadfærd etc.

Samlet set betyder det, at i stedet for at fokusere på konkrete problemløsningsindsatser, eller specifikke egenskaber barnet skal kunne mestre for at klare sig selv efterfølgende, så vil fokus i SIP-børn være på barnets generelle udviklingsopgaver. Udviklingsopgaver der er en del af socialiseringsprocessen som barn uanset hvilke problemstillinger barnet måtte have og om barnet er anbragt eller ej. I vores tilgang til denne udviklingsopgave vil vi lægge os op ad Ida Schwartz, der netop beskriver barnets almene udviklingsopgave. I Ida Schwartzs tilgang til barnets almene udviklingsopgave har omsorg en central betydning. Vi vil derfor i det følgende kapitel udfolde omsorgsbegrebet. Men først vil vi med udgangspunkt i arbejds papiret til SIP-åben beskrive og indsnævre vores evalueringsspørgsmål, og herunder vores forståelsesramme i forhold til det anbragte barns situation og handlemuligheder samt institutionernes opgave i relation til at fungere som et udviklingsrum for barnet.

3. Evalueringens fokus og centrale begrebsdefinitioner

I dette kapitel vil vi uddybe vores perspektiv på målet med anbringelsen og hvordan indsatsen kan bidrage til dette mål. Dette afsnit vil have karakter af, at være en sammenfatning/udbygning af dele i afsnittet: 'Afgrænsning af evalueringsspørgsmålet' fra SIP-åben.

Man kan se de problemer hos barnet, der giver anledning til anbringelsen ud fra et udviklingspsykologisk perspektiv. Her ses barnets problemer som forårsaget af svigt i primærrelationerne – fx som omsorgssvigt af fysisk- og/eller psykisk art. Omsorgssvigt der antages at have konsekvenser for barnets udvikling på sigt. Det vil sige, at man her ville have et problemorienteret og bagudrettet perspektiv på barnet. I et udviklingspsykologisk perspektiv inddrages barnets aktuelle situation og handlemuligheder, de strukturer der konstituerer disse og/eller barnets eget perspektiv på sin situation og handlemuligheder i mindre grad. Et sådant bagudskuende perspektiv er ikke uproblematisk, da det dels kan fastholde barnet – og synes på barnet – i et problemfokuseret bagudrettet perspektiv, dels underkende de sociale situationer, der er med til at skabe barnets faktiske handlemuligheder og oplevede handlemuligheder.

Ovenstående illustrerer, at det perspektiv man anlægger i forhold til barnet og barnets problemer har betydning for, hvordan man vurderer institutionens opgave i forhold til det anbragte barn. Derfor vil vi det følgende redegøre for det perspektiv, der er på institutionens opgave i SIP-børn. Et perspektiv der bygger på perspektivet i SIP-åben.

Formålet med anbringelsen ses i SIP-åben og i SIP-børn som helt overordnet at vedrøre barnets socialisering¹⁶ og sociale integration¹⁷. I den forståelsesramme der ligger til grund for de to SIP-programmer, bliver det dobbeltsidige ved socialiseringsprocessen imidlertid søgt betonet, hvilket Denciks begreb om barnets autosocialisation bidrager til. Dette begreb anlægger et dynamisk perspektiv på barnets udvikling – socialisering – hvilket betyder, at der i højere grad er mulighed for at inddrage barnets handlinger, perspektiver og konkrete situation. I figuren nedenfor er vist de dimensioner, der former barnets livsrum. Barnets livsrum, der ifølge Dencik, er det rum, der kan ses som rammerne for barnets udvikling. Livsrummet er konstitueret af dimensionerne materielle, kulturelle og sociale forhold.

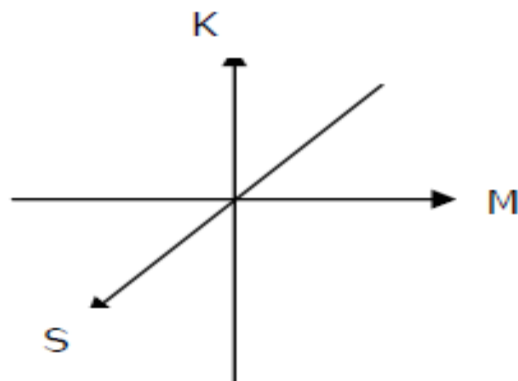
---

¹⁶ Socialisering defineres i SIP-åben som 'Den proces, hvorigennem et individ internaliserer de vurderinger og adfærdsmønstre der er gældende i samfundet' (Dencik 1999:21 i Appel Nissen 2005:15). Der ligger i begrebet som Nissen skriver (2005:15), at da samfundet er foranderligt, er normerne for, hvad der skal internaliseres, foranderlige.

¹⁷ At opleve at være socialt integreret indebærer at kunne genkende sig selv i den sociale helhed, man indgår i og at accepteres som værende den, man er i denne sociale helhed (Dencik 1999:21 i Appel Nissen 2005: 16).

Figur 2

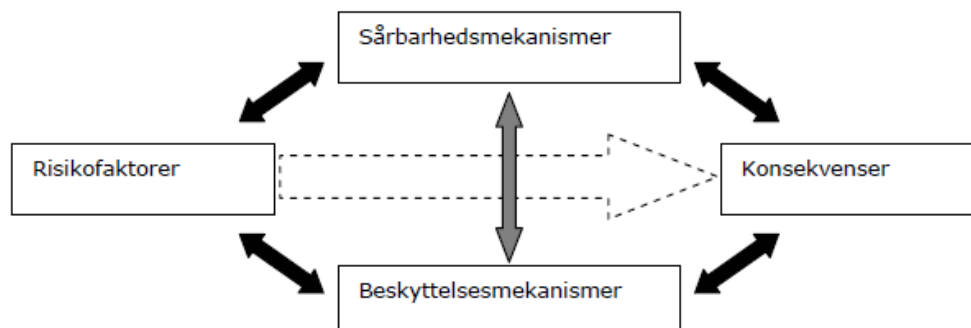

Dimensioner, som former barnets livsrum (Dencik 1999: 27-28).

Ved at se barnets almene udvikling, som en proces der finder sted inden for barnets livsrum, bliver det muligt at inddrage og udforske andre variable end problematiske familieforhold eller barnets adfærd i tilgangen til barnets situation og udviklingsopgave. Man kan inddrage barnets sociale, materielle, kulturelle og personlige forhold.

Livsrummets sociale, materielle, kulturelle og personlige konstituering kan være både begrænsende og mulighedsskabende. Både i forhold til barnets *faktiske* handlemuligheder, men også i forhold til barnets *oplevelse* af at kunne eller ikke at kunne handle. Jørgensen (1999 i Appel Nissen 2005: 18) kalder denne oplevelse af/faktiske begrænsning af handlemuligheder - på baggrund af fx personlige, sociale, materielle, kulturelle belastninger - for kontroltab. Jørgensen knytter begrebet kontroltab knytter til begreber om individuelle og sociale beskyttelses- og belastningsfaktorer. Appel Nissen (2005: 18) skriver: På et individuelt psykologisk plan kan det dreje sig om forudsætninger for mestring (Sårbarhed versus modstandskraft fx 'overlevelsesstrategier'). På et socialt plan kan beskyttelsesfaktorer fx dreje sig om hvordan man via en bred social indsats rettet mod sociale, kulturelle og dimensioner i barnets/den unges livsrum, kan udvide barnets/den unges (oplevelse af) af handlemuligheder. Hermed introduceres begreber til at anskue hvordan professionelle på en institution kan handle i forhold til barnets situation - hvor barnets problemer ikke udelukkende ses som uoprettelige eller determineret af sociale strukturer.

Figur 3

Jørgensen (1993) i Appel Nissen 2005: 18

Rutter og Rutters (1997 i Appel Nissen 2005: 18-19) begreber beskyttelsesmekanismer og sårbarhedsmekanismer¹⁸, uddyber yderligere, hvilke processer der er i spil for det enkelte barn og kan dermed være med til at pege på, hvilke mekanismer institutionen kan forsøge henholdsvis at understøtte eller modvirke. Beskyttelses- og sårbarhedsmekanismer enten fremmer eller hæmmer modstandsdygtigheden over for risikofaktorer så barnet kan overvinde de belastninger, der er knyttet til dets livsrumms sociale, materielle, kulturelle og personlige konstituering.

Der er ifølge Rutter og Rutter (1997 i Appel Nissen 2005: 18) overordnet set fire forskellige måder disse beskyttelsesmekanismer kan fungere på:

1. mindskelse af risikoens gennemslagskraft (enten ved at ændre variabelens betydning eller ændre barnets udsathed for risikoen)
2. reduktion af negative kædereaktioner
3. opbygning af selvfølelse og egenkompetence
4. åbning af muligheder (nye livserfaringer kan betyde nye erfaringsmuligheder. Fx kan deltagelse i fritidsaktiviteter bidrage til at barnet udvider sit prosociale netværk).

Som Appel Nissen påpeger (2005: 18), så er Rutter og Rutters tilgang til begrebet risikofaktorer baseret på en antagelse om, at de fleste risikofaktorer ikke er absolutte størrelser, men hovedsageligt beror på, hvilken betydning den enkelte tillægger dem og hvordan der handles i forhold til dem – jf. ovenfor. Dermed åbner dette begreb op for et handlingspotentiale – både for barnet – men også for anbringelsesstedet¹⁹. Rutter og Rutters begreber betyder også at anbringelsesstedets opgave ikke kun ses i forhold til at reducere barnets eventuelle risikoadfærd. Anbringelsen skal også igangsættes beskyttelsesmekanismer, der yderligere kan igangsætte ønskværdige kædereaktioner.

Men hvordan kan anbringelsesstedet igangsætte beskyttelsesmekanismer? Hvordan kan anbringelsesstedet bidrage til, at barnet får en bedre social, kulturel, materiel og personlig situation og dermed samlet set får bedre handlemuligheder? Schwartz (2001: 98) definerer begrebet *handleevne* som et udtryk for, *hvordan det lykkes for den enkelte at skabe en tilfredsstillende livsform, hvor subjektive ressourcer bliver realiseret inden for objektive sociokulturelle betingelser*. Ved at barnet tilegner sig de samfundsmæssigt nødvendige kvalifikationer, kan barnet altså yde de nødvendige samfundsmæssige bidrag og samtidigt forøge egne livsmuligheder. Udviklingsopgaven har således en dobbelt karakter, idet barnet på denne ene side skal lære at tilpasse sig og lære de nødvendige færdigheder for at kunne begå sig og på den anden side skal barnet kunne udvikle evnen til at deltage i de sammenhænge det færdes i og blive en aktiv medskabere af sin egen situation og dermed på sigt kunne vælge sin egen livsbane og skabe sine egne livsmuligheder.

Nedenfor ses Schwartzs model over barnets udviklingsopgave. I lighed med Denciks begreb *autosocialisation*, er Schwartzs perspektiv på barnets udviklingsopgave også almen. Det vil sige, at udviklingsopgaven er den samme for alle børn, uanset om barnet er anbragt eller ej. Som alle andre børn er anbragte børn orienteret mod at mestre deres livsbetingelser bedst muligt. Men deres livsbetingelser kan være så vanskelige at håndtere, at børnene giver op eller udvikler uhensigtsmæssige mestringsstrategier. Ved

---

¹⁸ I stedet for begreberne beskyttelses- og belastningsfaktorer anvender Rutter og Rutter (1997 i Appel Nissen 2005: 18) begreberne beskyttelses- og sårbarhedsmekanismer for at betone at den samme variabel kan virke hhv. beskyttende eller sårbarhedsfremmende afhængigt af konteksten.

¹⁹ I SIP-børn har vi selvfølgelig et udgangspunkt - jf. også begrebet Livsrum - hvor barnets situation også ses som betinget af forhold, der ikke nødvendigvis ændres, fordi de tillægges en anden betydning.

at opstille sin model over barnets udviklingsopgaver er det Schwartzs ambition at få socialpædagogikkens fokus væk fra børns 'iboende' problemer og over på børns udviklingsbetingelser og institutionen som et muligt udviklingsrum (Schwartz 2001 i Appel Nissen 2005:19).

Figur 4

Dannelsesmål	SOCIAL DELTAGELSE gennem KVALIFICERET SELVBESTEMMELSE	
Deltagelsesformer	SAMFUND Deltagelse i sociale relationer forudsætter selvbestemmelse	KULTUR Deltagelse i praksisformer forudsætter kvalificering
Børns rettedhed mod	Selvstændighed ↔ Samhørighed	Mestring ↔ Personlig Mening
Erfaringsmåde gennem udvidet	↑↓ Ansvar ↔ Gensidighed	↑↓ Funktionalitet ↔ Motivation

Schwartz 2001: 132-33 i Appel Nissen 2005: 20

Modellen består af følgende elementer:

Social deltagelse som kræver *Kvalificeret selvbestemmelse*, er det overordnede dannelsesmål. *Selvbestemmelse* skal her forstås som en subjektiv bestemmelse, hvor barnet evner at varetage egne behov uden at tilsidesætte andres og *Kvalificeret* skal her ses som en objektiv bestemmelse, hvor barnet har mulighed for at tilegne sig færdigheder, så barnet kan indgå aktivt i en given sociokulturel sammenhæng (Schwartz 2001: 130).

Som det fremgår af modellen så er selvbestemmelse forbundet med selvstændighed og samhørighed og kvalificering er forbundet med mestring og personlig mening.

Barnet udvikler evnen til *selvstændighed* og selvtillid i forhold til at kunne bestemme over sit liv igennem udvidet *ansvar* for egne handlinger. Evnen udvikles ved, at barnet bliver mødt med anerkendelse, så det får en indre oplevelse af at være centrum for egne følelser, hvilket er forudsætningen for, at barnet lærer at kunne formulere egne behov og kunne handle på dem. Når barnets tilskyndelse til selvregulering bliver anerkendt, er det grundlaget for, at barnet begynder at kunne tage ansvaret for egne handlinger.

Barnet udvikler evnen til *samhørighed* ved at indgå i *gensidige* mellemmenneskelige forhold. Evnen udvikles ved at barnet får hjælp til at erkende sit eget følelsesliv. Herved lærer barnet at kunne indleve sig i andre menneskers følelsesliv, hvilket er grundlæggende for at barnet kan forstå og indgå i socialt samspil (ibid. 131).

Barnet udvikler evnen til *mestring* – forstået som at opleve kontrol over egne handlinger og opnå social anerkendelse for sin kunnen – ved at deltage på tværs i flere samfundsmæssige udviklingsrum og indgå i stadig mere komplekse *funktionelle* sammenhænge og tilegne sig de dertil knyttede kompetencer.

Barnet udvikler *personlig mening*, når barnets *motivation* opbygges og udvides ved at barnet får erfaring med et område igennem aktiv deltagelse og dermed får øget interesse for området (ibid. 136).

I ovenstående model ses barnets udviklingsopgave som rettet mod at barnet skal kunne indgå i social deltagelse gennem kvalificeret selvbestemmelse. Det vil sige, at institu-

tionen som udviklingsrum skal stræbe mod at understøtte barnets udviklingsopgave ved at barnet gennem anerkendelse lærer at kende og erkende sig selv, hvilket ses som forudsætningen for at kunne tilgodese egne og andres behov. Ligeledes skal institutionen stræbe mod, at barnet støttes i at opnå færdigheder, der fremmer barnets mulighed for deltagelse og for at få anerkendelse i den sociokulturelle kontekst barnet indgår i.

3.1. Anbringelse som børneomsorg

Begrebet omsorg er grundlæggende i forhold til at beskrive og forstå den opgave, døgntilbud varetager i forhold til det anbragte barn. Det socialpædagogiske arbejde på et døgntilbud varetager en samfundsmæssigt uddelegeret opgave nemlig omsorgen for børnenes fysiske og psykiske udvikling. (Nygren 1999).

I lov om social service § 46 hedder det således:

Formålet med at yde støtte til børn og unge, der har et særligt behov herfor, er at sikre, at disse børn og unge kan opnå de samme muligheder for personlig udvikling, sundhed og et selvstændigt voksenliv som deres jævnaldrende. Støtten skal ydes med henblik på at sikre barnets eller den unges bedste og skal have til formål at 1) sikre kontinuitet i opvæksten og et trygt omsorgsmiljø, der tilbyder nære og stabile relationer til voksne, bl.a. ved at understøtte barnets eller den unges familiemæssige relationer og øvrige netværk, 2) sikre barnets eller den unges muligheder for personlig udvikling og opbygning af kompetencer til at indgå i sociale relationer og netværk, 3) understøtte barnets eller den unges skolegang og mulighed for at gennemføre en uddannelse, 4) fremme barnets eller den unges sundhed og trivsel og 5) forberede barnet eller den unge til et selvstændigt voksenliv.

Omsorg er et begreb, der er hentet fra hverdagslivet, og som først inden for de sidste årtier er blevet gjort til genstand for forskning.

Ifølge Schwartz (2001:47) er det overordnede formål med omsorg for anbragte børn at støtte barnet i at udvikle kvalificeret selvbestemmelse som forudsætning for social deltagelse – jf. også barnets almene udviklingsopgave. Omsorg for anbragte børn er altså den professionelle støtte, der gør det muligt for barnet at forfølge de fire udviklingssteamer i barnets udviklingsopgave: selvstændighed, samhørighed, mestring og mening.

I figuren nedenfor er den socialpædagogiske opgave over for anbragte børn illustreret som at yde omsorg i spændingsfeltet mellem faglige overvejelser over barnets almene udviklingsopgave, den konkrete tilrettelæggelse af udviklingsbetingelserne og bestræbelserne på at inddrage det konkrete barns erfaringer, motiver og interesser (Schwartz 2001: 146).

Figur 5

Schwartz (2001:21 i Appel Nissen 40)

3.2. Almen omsorg

Engster (2007:21) definerer omsorg som en praksis²⁰, der udøves i direkte kontakt med den, der ydes omsorg over for. Det er en praksis, der opfylder tre nødvendige betingelser for individuel overlevelse, udvikling og social reproduktion:

1. at hjælpe med at tilfredsstille biologiske behov med henblik på overlevelse og basal fysisk funktion og mulighed for udvikling. Dette omfatter adgang til tilstrækkelig mad, rent vand, passende beklædning og ly, tilstrækkelig hvile, rene omgivelser, basal lægehjælp, beskyttelse mod overgreb og for børns vedkommende fysisk kontakt (ibid.: 26)
2. at hjælpe med at udvikle og vedligeholde iboende færdigheder, der er nødvendige for overlevelse, deltagelse i samfundet og for at kunne efterstræbe et ønskværdigt liv, fx sanselse, følelse, tænke, tale, bruge sin fantasi, bevæge sig, knytte sig til andre og beherske basale skolefærdigheder (ibid.: 27)
3. at hjælpe med at undgå eller lindre lidelse eller smerte med henblik på et optimalt velbefindende (ibid.: 28).

Omsorgen skal gives på en 'omsorgsfuld måde'. Det vil sige, at omsorgsgiver gennem opmærksomhed, responsivitet og respekt undersøger og målretter sine handlinger til den enkelte modtagers særlige behov (ibid.: 30-31).

Her refererer *opmærksomhed* til, at man bemærker, når – i dette tilfælde barnet – har uopfyldte behov og agerer i forhold til disse behov på en måde, der er afstemt i forhold til den aktuelle situation.

Lydhørhed refererer til, at man engagerer sig i barnet for at kunne identificere barnets behov, og at man ligeledes er lydhør over for barnets reaktion på den omsorg, det får,

²⁰ I tilgangen til hvordan omsorg skal defineres, er der to forskellige positioner afhængigt af, hvorvidt omsorg opfattes som karakteriseret ved omsorgsnyderens indre tilgang til omsorgsopgaven eller omsorg opfattes som det faktiske praktiske omsorgsarbejde, der udføres. Her definerer Engster omsorg som en praksis forstået som aktiviteter udført på baggrund af en bestemt tilgang til, forståelse af og formål med aktiviteten (2007: 25). Derudover er der forskel på, om omsorg defineres som generisk eller med primær omsorg (forældreomsorg) som forbillede. Her tager Engster også udgangspunkt i en mellemposition, hvor han hverken definerer omsorg snævert på baggrund af et vestligt ideal for familieførelse – hvor det bl.a. forudsættes, at omsorgsgiver og -tager indgår i en nær relation med hinanden – eller så bredt, at omsorgsbegrebet bliver udvandet og omfatter almindeligt vedligeholdende arbejde. Derimod er det Engsters ambition at definere omsorg på en sådan måde, at begrebet kan hjælpe til at prioritere politisk og moralsk.

for at være sikker på, at den omsorg, barnet modtager, er i overensstemmelse med barnets behov.

Respekt refererer her til anerkendelse af, at barnet ikke er et mindre værdigt individ, fordi det har behov, det ikke selv kan varetage. Respekt indebærer også, at barnet forudsættes at være kompetent til at forstå og udtrykke dets behov. Respekten vises ved at behandle barnet, så det ikke degraderes i egne eller andres øjne og at det får mulighed for at anvende de færdigheder, det har (ibid.: 31).

Med afsæt i Engsters omsorgsbegreb, vil vi således definere omsorg for børn anbragt uden for hjemmet på følgende måde:

- **Fysisk tryghed** (mad, tøj, hygiejne, fysisk udvikling, sundhed, fravær af fysiske overgreb fra voksne eller andre børn)
- **Mulighed for at vedligeholde og udvikle færdigheder** i forhold til overlevelse (praktiske færdigheder) og deltagelse i samfundet (skolefærdigheder, sociale færdigheder, fritid, herunder kammeratskaber, leg, interesser og social trivsel)
- **Trivsel** herunder at forhindre og lindre smerte gennem omsorgs- og behandlingsindsatser
- **Omsorgsfuldhed** (opmærksomhed på det enkelte barn, lytten, empati og respekt).

3.3. Betingelser for omsorg: Et sammenhængende børneliv

I forbindelse med at Schwartz udfolder sin model for barnets almene udviklingsopgave påpeger hun, at det er en betingelse for at kunne yde omsorg – og dermed hjælpe barnet til at forfølge sin udviklingsopgave – at der også foregår en personlig og praktisk organisering af hverdagslivet for barnet, så barnet oplever sammenhæng på tværs af de kontekster, det indgår i (2001:147).

Den praktiske og personlige organisering af barnets liv har særlig betydning for børn anbragt uden for hjemmet, idet anbringelsen betyder, at der føjes endnu en livssammenhæng til den kæde af livssammenhænge, som børnene i forvejen deltager i og på tværs af. Disse livssammenhænge betegner Schwartz som udviklingsrum for at understrege, at børn lærer forskellige kompetencer i forskellige sammenhænge (2007: 117). Hun betoner, at det er vigtigt at forstå det enkelte anbragte barns livsverden for at kunne forstå den mening, barnet tillægger verden (2007:107). Man skal med andre ord tillægge sig en kontekstuel forståelse af barnet som situeret i de udviklingsrum, barnet deltager i for at kunne understøtte barnets udviklingsbetingelser i disse (2007:128). Det er således ifølge Schwartz (2007) en forudsætning for, at børnene kan gøre brug af anbringelsesstedet som et udviklingsrum, at barnet oplever en meningsfuld kontinuitet og sammenhæng i sit liv på tværs af de forskellige livssammenhænge, som det færdes i – herunder institutionen. Når dette lykkes er der tale om 'et sammenhængende børneliv', et begreb vi vil uddybe i det følgende.

Samarbejde mellem forældre og professionelle

Schwartz (2007) påpeger, at et gensidigt, accepterende og respektfuldt samarbejde mellem døgntilbuddet og barnets forældre eller andre betydningsfulde voksne for barnet, er af afgørende betydning for, at barnet kan bruge institutionen som udviklingsmulighed.

Schwartz angiver således, at følelsen af indbyrdes tilknytning mellem det anbragte barn og familien oftest opleves at være af stor betydning for begge parter. Barnets trivsel i institutionen er tæt forbundet med fraværet af betydelige modsætninger og loyalitets-

konflikter og graden af forældrenes (eller andre betydningsfulde voksnes) accept af barnets anbringelse.

Det optimale samarbejde med forældre til anbragte børn, beskrives af Schwartz (2007) som 'et samlet omsorgsarrangement' omkring barnet. Det vil sige, at døgntilbuddet forsøger at mobilisere de ressourcer, som forældre eller andet betydningsfuldt netværk omkring barnet besidder og bidrage til, at de integreres meningsfuldt i barnets hverdag sammen med den professionelle omsorg.

Samarbejde mellem professionelle

Forskellige professionelle vil ofte se børns udvikling ud fra hver deres praksissammenhæng. En fodboldtræner, en lærer, en psykolog og en pædagog møder det samme barn i forskellige situationer og med hver deres dagsorden og forståelse af barnets problemstillinger og handlemåder. Nogle professionelle kan være usikre over for, hvordan de kan støtte et barn med 'særlige behov'. Set ud fra barnets perspektiv, bindes barnets forskellige livssammenhænge sammen gennem de professionelles samarbejde om og kendskab til børnenes liv, også i de sammenhænge, hvor professionelle ikke selv tager del. De professionelle kan i højere grad opleve at være fælles om omsorgsopgaven, usikkerhed og magtesløshed kan mindskes og muligheden for at bakke op om børnenes udvikling gennem deltagelse i de forskellige livssammenhænge øges, hvis kendskabet til barnets samlede liv og samarbejdet er til stede (Schwartz 2007: 63).

Barnets position og tilhørsforhold i børnegruppen

Den faste base i det anbragte barns hverdagsliv er døgntilbuddets voksne og den børnegruppe, som bor på stedet. Anja Stokholms studie (2006) viser, at det nyanbragte barn ofte vil være mest optaget af, hvordan det kommer til at høre til i børnegruppen det nye sted: At finde sin plads og knytte venskaber. Stokholms studie understreger, at barnets trivsel i børnegruppen har stor betydning for dets mulighed for at bruge døgntilbuddet som udviklingsrum.

Den væsentligste grund til børnegruppens dominans i begyndelsen af opholdet skal findes i den centrale drivkraft omkring tilhørsforhold. Studiet viser, at børnene først og fremmest føler, at de 'hører til' og orienterer sig mod de andre børn. Børn står i samme situation som anbragte, og de deler institutionen som deres hjem. Institutionen er det primære udgangspunkt for børnenes hverdagsliv, mens pædagogerne har deres primære base i deres private hjem, og deres tilstedeværelse er midlertidig (Stokholm 2006:238).

Anja Stokholm beskriver skabelsen af fællesskab og intern social hierarkisering i børnegruppen som to modsatrettede processer, men som en del af det samme projekt omkring etablering af børnegruppens betydningsfællesskab. Børnene skal i hverdagslivet orientere sig i forhold til to dagsordener. På den ene side pædagogernes målsætninger om udvikling og på den anden side det at være en del af børnegruppens fællesskaber. Anja Stokholm peger på, at disse to dagsordener kan komme i konflikt med hinanden, fordi ballade kan give høj status i børnegruppen, mens det er problematisk i forhold til pædagogernes målsætninger på børnenes vegne. Derfor er det oftest børn med høj social status, eller børn som føler deres position i børnegruppen sikker, der sympatiserer og deltager mest aktivt i det pædagogiske projekt. Når barnet føler sig tryk og deltagende i børnegruppen, bliver der mere energi og motivation for andet, fx barnets egen udviklingsopgave.

For at kunne støtte barnet bedst muligt i sin udviklingsopgave er det derfor af central betydning, at de professionelle er opmærksomme på og gør en indsats for at arbejde med børnegruppens betydningsfællesskab. Ligesom de professionelle må medtænke det enkelte barns aktuelle position og trivsel i børnegruppen, da det har betydning for muligheden for at yde en professionel omsorgsindsats.

Det sammenhængende børneliv

I ovenstående beskrivelse af vores tilgang til 'det sammenhængende børneliv', har vi redegjort for at dette kan understøttes ved tilgang, der understøtter samarbejdet mellem primær og sekundær omsorgsgiver og samarbejde mellem professionelle på tværs af barnets livssammenhænge og en tilgang som har fokus på barnets plads i børnegruppen.

Det sammenhængende børneliv er således karakteriseret ved, at der på institutionen etableres:

- indsigt i barnets samlede liv,
- samarbejde mellem primære/sekundære omsorgspersoner,
- samarbejde mellem professionelle,
- fokus på barnets plads i børnegruppen.

Som det er fremgået af vores gennemgang af Schwartzs model over barnets almene udviklingsopgave, så skal barnet så vidt muligt opøve kompetencer til at indgå – både socialt og færdighedsmæssigt - i sin sociokulturelle kontekst. For at barnet kan opøve disse færdigheder, er det ifølge Schwartz en forudsætning, at barnets liv tilrettelægges, så der er sammenhæng på tværs af barnets livssammenhænge, så barnet får et sammenhængende børneliv. Det vil med andre ord sige, at barnet så vidt muligt ikke i snæver forstand socialiseres til den institutionelle praksis, men derimod til at kunne indgå i og på tværs af de livssammenhænge barnet naturligt er eller vil være en del af som udgangspunkt – og på sigt. Et sådant fokus, hvor også barnets deltagelsesbaner uden for institutionen, understøttes, underbygges ligeledes af sociologiske analyser, hvor lærings- og socialiseringsprocesser, der er påvirket af selve det totale rum, som institutionen i visse tilfælde kan udgøre, bliver set som medvirkende forklaring i forhold til manglende integration i normalsamfundet, institutionalisering og stemplingsprocesser (jf. Becker 1973, Goffman 1961).

3.4. Resultatmål

Med afsæt i de foregående refleksioner vil vi beskrive en forbedring af barnets sociale, materielle, kulturelle og personlige situation således, at barnet opnår bedre handlemuligheder – som mål for indsatsen – på følgende måde:

Bedre handlemuligheder er:

- når der drages omsorg for, at barnet ikke er i en risikofyldt situation, hvor det lider fysisk og/eller psykisk overlast eller oplever unødigt smerte og/eller lidelse og
- når barnets eventuelle uhensigtsmæssige mestringsstrategier aftager og
- når barnet opnår motivation for, positive erfaringer med og mestrer krav i forhold til deltagelse i sociale praksisfællesskaber herunder skole og
- når barnets psykiske og fysiske trivsel samt materielle situation ikke er en forhindring for en sådan mestring og deltagelse og
- når barnet har sociale netværk (familie og/eller betydningsfulde voksne samt kammerater), der kan udgøre en ressource for denne mestring og deltagelse.

Ud fra dette kan man opstille nogle overordnede mål for resultatet af indsatsen:

1. Barnet lider ikke fysisk eller psykisk overlast/eller unødigt lidelse.
2. Barnets eventuelle uhensigtsmæssige adfærd og mestringsstrategier er aftagende.
3. Barnet er motiveret for og mestrer krav i forhold til deltagelse i sociale praksisfællesskaber – herunder skole.
4. Barnet har et fysisk og psykisk helbred, og en materiel tryghed der muliggør, at barnet kan klare hverdagen på en sådan måde, at det at mestre hverdagen ikke opleves som en barriere for at deltage i sociale praksisfællesskaber.
5. Barnet har fået eller opretholdt et socialt netværk, der er en ressource for barnet.

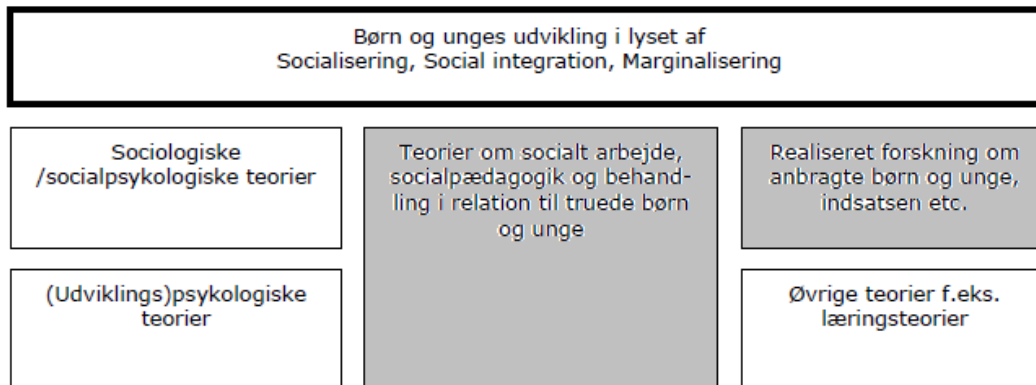
4. Metode til udbygning af programteori til SIP-børn

I dette afsnit vil vi redegøre for de metodiske overvejelser, der ligger til grund bag udformningen af SIP-børn. Den væsentligste forskel mellem SIP-børn og SIP-åben er som tidligere nævnt, at programmerne er udformet til forskellige målgrupper. I SIP-åben er målgruppen unge med normbrydende adfærd. Derfor har dette program naturligt et fokus på normbrydende adfærd, resocialisering og forberedelse til et voksenliv. SIP-børns målgruppe er fortsat ikke er myndige, når de ikke længere er en del af målgruppen. Ligeledes er der ikke et særligt adfærdstræk eller problemkonstellation, der inkluderer børnene i målgruppen, hvorfor evalueringens fokus i højere grad er centreret om barnets almene udviklingsopgave. For at understøtte dette fokus har vi introduceret et omsorgsbegreb og begrebet om det sammenhængende børneliv.

Selve områderne for udvælgelse af indikatorer er identiske med SIP-åben og omfatter: Barnets situation ved anbringelsen, Indsatsen og Barnets situation ved anbringelsens ophør, hvor der i SIP-børn ses på barnets situation ved anbringelsens ophør.

Når der nogle steder er forskel i de indikatorer, der er udvalgt i de to programmer, skyldes det dels et lidt andet teoretisk fokus, dels at ny forskningsbaseret viden er kommet til siden udarbejdelsen af SIP-åben.

Figur 6

Appel Nissen 2005

I ovenstående figur er det illustreret med de grå felter, hvor det videnskæssige fundament adskiller sig i de to programmer - eller med andre ord, hvor det videnskæssige fundament i SIP-åben er blevet suppleret under udarbejdelsen af SIP-børn.

4.1. Ny forskning om anbragte børn

For at få et opdateret udgangspunkt for SIP-børn, er programteorien blevet opdateret i forhold til den nyeste viden. Det vil sige viden, der er kommet til siden 2005 med fokus på den forskning, der handler eksplicit om børn i alderen 6-11 år anbragt uden for hjemmet

Kilderne til dette opdateringsarbejde er så vidt muligt været identiske med den type kilder, der er anvendt til udarbejdelsen af SIP-åbens programteori. Det betyder, at udover vi vil inddrage fagfolks erfaringer fra hverdagens praksis, så er der under udarbejdelsen af SIP-børn blevet søgt faglig teori og forskningsbaserede evalueringer, undersøgelser og rapporter om emnet. Disse kilder er blevet fundet ved systematisk søgning i

statsbibliotekets²¹ søgefunktion og 'Forskningsdatabasen'²². Her har vi søgt på kombinationer af følgende nøgleord: socialpædagogik, pædagogik, socialt arbejde, døgninstitution, opholdssted, indsats, social indsats, behandlingsprogram, behandlingsmetode, behandlingsmodel, anbragt, børn.

Inklusionskriterier for den fundne litteratur har været:

- at publikationerne omhandler en relevant indsats og/eller relevant viden om målgruppen,
- at publikationerne er udgivet mellem år 2006 og 2011 begge år inklusive
- at publikationerne så vidt muligt er forskningsoversigter og litteraturreviews²³
- at publikationerne hovedsageligt er forskningsbaserede²⁴,
- at publikationerne er udgivet på dansk og/eller af danske forfattere eller afrapporteret i danske litteratur- og forskningsoversigter.

Litteratursøgningen er efterfølgende blevet evalueret i forhold til, hvorvidt litteratur vi allerede har kendskab til og som passer til inklusionskriterierne, er blevet indfanget af søgningen og i forhold til, om en tilsvarende søgning efterfølgende finder de samme titler.

Udover litteraturstudiet er relevant forskning, præsenteret i nyere forskningsoversigter og litteraturreviews, inddraget i programteorien.

Samtlige kilder er blevet læst med særligt blik for forklaringer eller mangel på forklaringer i forhold til sammenhængen mellem indsats og resultat.

Endelig vil fagfolks erfaringer fra hverdagens praksis blive inddraget gennem de arbejdsgruppemøder, der vil blive afholdt i forbindelse med udviklingsarbejdet og test af programmet.

Vi har tre hovedområder for udvælgelse af indikatorer: Barnets situation ved anbringelsen (S); Indsatsen (I), generelle betingelser for indsatsen (G) og barnets situation ved anbringelsens ophør (resultat af indsats (R)).

Disse indikatorer vil også referere til den faglige kvalitet (F), den organisatoriske kvalitet (O) og den brugeroplevede kvalitet (B).

---

²¹ Vi har anvendt statsbibliotekets søgefunktion, da sammenligninger hurtigt viste, at denne søgefunktion gav de mest fyldestgørende resultater. Men alle søgninger er også foretaget i Bibliotek.dk for en sikkerheds skyld.

²² Kilderne til SIP-åbens programteori er fundet i DANBIB i stedet for Forskningsdatabasen. Vi har ikke haft adgang til DANBIB og er derfor blevet anbefalet af en forskningsbibliotekar at anvende Forskningsdatabasen i stedet.

²³ Der er udgivet flere oversigter over området anbragte børn og unge. Et litteraturreview i 2008 (Nielsen), en forskningsoversigt i 2008 (Egelund et al.) og senest en litteraturoversigt i 2010 (Petersen). Vi har anvendt disse oversigter til at give os overblik over litteratur og forskning på området. Derfor har vi valgt kun at søge litteratur, der er udkommet efter 2010 og som altså ikke er med i nogle af de eksisterende oversigter.

²⁴ Vi har dog valgt at inddrage enkelte rapporter, som fx Bømerådets rapport 'De prøver at gøre det så normalt som muligt' baseret på interviews med 113 anbragte børn og unge (2012).

5. Barnets situation ved anbringelsen

For at finde ud af, hvad der virker for hvem under hvilke betingelser må der opstilles meningsfulde indikatorer for hvem barnet er og hvad der er dets situation ved anbringelsen. I dette kapitel gives begrundelsen for de indikatorer, der er udvalgt til at belyse dette, og indikatorerne præsenteres samlet til sidst i kapitlet.

I SIP-børn har vi valgt – ligesom i SIP-åben – at differentiere 'barnets situation ved anbringelsen' i en række områder som vi finder væsentlige for udvikling af indikatorer. Disse er:

- Handleplaner og journaler
- Barnets sociale situation
- Barnets materielle situation
- Barnets kulturelle situation
- Forældrenes situation
- Barnets personlige situation

Områderne svarer til dem, der blev anvendt i SIP-åben ligesom, der er sammenfald mellem en del af de indikatorer, der er udviklet i hhv. SIP-børn og SIP-åben²⁵. Dvs. at der er et grundlag for at følge et barn over tid, hvis barnet kommer til at indgå i SIP-åben, når det ikke længere er en del af SIP-børns målgruppe.

Inden for hvert af de ovenfor skitserede områder argumenteres der i det følgende for hvilke forhold ved barnets situation forud for anbringelsen, som har betydning for indsatsen samt hvilken situation barnet vil være i under og ved anbringelsens ophør. Man kunne også kalde det de risiko- og beskyttelsesfaktorer, som barnet har med sig ind i anbringelsen og som udgør en væsentlig baggrundsoplysning for at kunne vurdere årsager til resultaterne på sigt.

Man skal dog være opmærksom på, at informationen om barnets situation og problemer ved anbringelsen kan være forbundet med usikkerhed. Der er sandsynligvis ingen, der har fuld indsigt i barnets situation og problemer ved anbringelsen. Den konkrete beskrivelse af barnets situation og problemer kan derfor være afhængig af, hvem der beskriver barnet og hvilken viden denne/de person(er) har om barnet. Denne metodiske usikkerhed er dog en realistisk betingelse for indsatsen på institutionen forstået på den måde, at det er et vilkår for institutionens arbejde. Derudover kan informationerne ændre sig og ny viden kan opstå undervejs i anbringelsesforløbet (Appel Nissen 2005: 26).

5.1. Handleplaner og journaler

Af arbejdspapirerne til SIP-åben fremgår det at:

- de anbragte børns og unges forhold, deres udvikling og nuværende situation er ofte sparsomt eller slet ikke beskrevet,
- de handleplaner, der udarbejdes er i mindre grad anvendelige som arbejdsredskab for institutionerne,
- arbejdsgruppen i SIP-åben angiver, at det har betydning, hvordan institutionen orienteres af sagsbehandleren, om den unges situation og problemer bredt set – både via handleplaner, journaler/visitationspapirer, mundtligt eller skriftligt,

²⁵ I Kapitel 8 'Oversigt over indikatorer' vil vi komme ind på, hvilke indikatorer fra SIP-åben, der af forskellige grunde ikke indgår i SIP-børn

- det antages at jo bedre kendskab man ved anbringelsen har til den unges situation og problemer, formålet med anbringelsen og den konkrete hjælp, den unge har behov for, des større sandsynlighed er der for en indsats, der bidrager til at forbedre den unges situation,
- det antages at, hvis institutionen får en bred orientering fra sagsbehandleren (mundtligt og skriftligt), hvis journaler/visitationspapirer og handleplaner er tilgængelige og opleves som havende en god kvalitet med hensyn til beskrivelsen af den unges situation og problemer, formålet med anbringelsen og den konkrete hjælp, den unge har behov for, øges sandsynligheden for en god indsats.

Undersøgelser vedrørende børn fra etniske minoritetsgrupper, der anbringes uden for hjemmet problematiserer, at disse børn kan være mangelfuldt beskrevne (Hannemann 2003 i Egelund et al. 2009: 148). Skytte (2005 i Egelund et al. 2009: 150) påpeger, at den anbringende myndighed ofte ikke kender barnets modersmål. Hvis barnet ikke får mulighed for at vedligeholde sit modersmål kan konsekvensen være, at det kan være svært for barnet at holde kontakt til sin familie. Det bliver herved ikke muligt for barnet at opretholde et sammenhængende børneliv på tværs af barnets livssammenhænge, idet der kan opstå brud i forhold til forældrerelationen.

Det problematiseres, at barnets skolegang ikke prioriteres fra sagsbehandlerens side (Bryderup 2012: 16-18). Undersøgelser viser tilsvarende, at hvis der fra sagsbehandlerens side er et eksplicit fokus på skolegang og barnets faglige niveau, så bliver barnets skolekundskaber forbedret i forhold til, hvis der ikke havde været dette fokus. (Nielsen 2009: 41).

Ovenstående indikerer at jo tidligere og jo bedre kendskab man ved anbringelsen har til barnets samlede situation og problemer, formålet med anbringelsen og den konkrete hjælp, barnet har behov for, des større sandsynlighed er der for, at anbringelsesstedet tidligere i forløbet kan yde en indsats, der forbedrer barnets sociale, kulturelle, materielle og personlige situation og handlemuligheder. Ovenstående indikerer også, at jo mere eksplicit der redegøres for barnets skolesituation og den konkrete hjælp barnet har brug for i denne sammenhæng, jo større sandsynlighed er der for at anbringelsesstedet tidligt og eksplicit prioriterer at styrke barnets skolemæssige kundskaber, hvilket antages at bidrage til, at barnets situation og handlemuligheder forbedres.

5.2. Barnets sociale situation

Barnets *sociale* situation er ikke i udgangspunktet en skarpt afgrænset betegnelse, men en dimension, der kan have betydning for barnets situation og handlemuligheder. Langs denne dimension har vi, ligesom i SIP-åben, valgt at placere baggrundsfaktorer såsom *alder ved anbringelsen, køn og etnicitet*. I forhold til etnicitet lægger vi, i lighed med SIP-åben, vægt på, hvilket land, forældrene kommer fra, hvor længe barnet har opholdt sig i Danmark, og hvad årsagen var til at forældrene kom til Danmark. Udover *alder, køn og etnicitet* inddrages nedenstående forhold, der relaterer sig til barnets sociale situation:

- Familieforhold
- Kammerater og øvrige sociale relationer
- Anbringelseshistorie

Familieforhold

Af arbejds papirerne til SIP-åben fremgår det, at

- der er solid forskningsmæssig dokumentation for at anbragte børns familiesituation adskiller sig fra børns i almindelighed, ved oftere at være mere kompleks og omskiftelig. Det er ikke givet, hvordan disse familieforhold virker ind på indsatsen, såvel som resultater og effekter af indsatsen,
- der er meget begrænset viden om anbragte børns følelsesmæssige relationer til fx søskende og bedsteforældre,
- forskning viser at anbringelser ofte svækker den unges bånd til familien,
- det, at den unge er henvist til at klare sig selv efter anbringelsen pga. manglende støttende familierelationer, antages at have en negativ betydning for indsatsen, resultatet og effekter. Omvendt antages en indsats, der styrker familierelationen, at øge sandsynligheden for, at den unges situation forbedres på sigt,
- den vurdering anbringelsesstedet har af familierelationens karakter, antages at have betydning for, om relationen søges styrket gennem indsatsen,
- i nogle tilfælde vil det ikke være muligt via indsatsen at forbedre kvaliteten af familierelationen, hvis forældre fx ikke bakker op om anbringelsen, hvis forældrene har meget belastende problemer eller hvis den unge ikke kan være i sikkerhed sammen med forældrene²⁶,
- det antages, at kvalitet i relationen har større betydning end hyppighed af kontakten, men hyppighed af kontakt kan understøtte en relation af god kvalitet,
- arbejdsgruppen i SIP-åben påpeger, at resultater og effekter af indsatsen er afhængige af, hvorvidt der fra forældrenes side og/eller fra andre familiemedlemmers side bakkes op omkring anbringelsen og den unge støttes under anbringelsen.

Som det også fremgik af målgruppebeskrivelsen i kapitel 2, er de anbragte børns familiekonstellation netop præget af at være mere omskiftelig og kompleks end ikke anbragte børns familiekonstellation.

Der er fortsat begrænset forskning om anbragte børns kontakt med forældre, søskende slægt og netværk under anbringelsen. Forløbsundersøgelsen af anbragte børn født i 1995 (Egelund et al. 2008) er det studie, som mest detaljeret behandler børnenes relationer til forældre og familienetværk. Denne undersøgelse viser, at mange anbragte børn oplever et betydeligt tab af forældre og familienetværk, når de bliver anbragt. En anden dansk undersøgelse viser, at der er en relativt stor gruppe af børn, der sjældent eller aldrig ser deres forældre (Egelund et al 2009: 230). Udover tilknytningen til og kontakten med forældrene, er anbragte børns tilknytning til søskende og bedsteforældre størst (Egelund et al 2009: 230).

Højberg (2006 i Petersen 2010: 144) konkluderer i sin undersøgelse, at forældrenes accept af barnets anbringelse har stor betydning for barnets udviklings- og tilknytningsmuligheder under anbringelsen. Når forældrene accepterer anbringelsen og opfatter det som godt for barnet at være på institutionen kommer det barnets udvikling til gode.

Ovenstående indikerer, at oplevelsen af brud og konflikter i barnets familienetværk potentielt kan udgøre en sårbarhedsfremmende mekanisme for barnet. Hvis barnet fx oplever omskiftelighed og konflikter i forbindelse med familiekonstellationen og/eller konflikter i forbindelse med forældres manglende accept af anbringelsen, kan det være vanskeligere for barnet at varetage sin udviklingsopgave, hvis ikke der i indsatsen tages højde for dette. Hvorvidt eventuelle konflikter har betydning for indsatsen og resultater af denne, afhænger selvfølgelig af, i hvilken grad barnet er draget ind i situationen eller hvilken betydning barnet tillægger den pågældende situation.

²⁶ Omfanget af forældrenes problemer vil ikke blive behandlet her, men i afsnittet Forældrenes personlige situation.

Ovenstående indikerer også, at opretholdelsen eller etableringen af en støttende forældrerelation og/eller familienetværk udgør en beskyttende mekanisme i forhold til barnet. En støttende forældrerelation eller familienetværk vil kunne varetage den basale omsorg for barnet samt bidrage til, at der skabes sammenhæng og kontinuitet i barnets liv over tid. Endelig indikerer ovenstående også, at kvalitet i relationen er af større betydning end kontakthypighed. Men hyppighed i kontakt kan understøtte en relation af god kvalitet.

Kammerater og øvrige sociale relationer

I arbejdsrapporterne til åben fremgår det, at

- forskningen indikerer at unge tillægger deres relationer til kammerater stor betydning og at karakteren af disse relationer har betydning for den unges trivsel og eventuelle tilskyndelse til at normbrydende adfærd både aktuelt og på sigt
- hvis barnet bibeholder eller opbygger nye relationer til jævnaldrende eller voksne kan det udgøre en beskyttende mekanisme, der til en vis grad kan kompensere for relativt dårlige familierelationer – fx med svigt og overgreb
- der kan dog være forhold ved den unge, som kan udgøre en barriere i forhold til at opbygge relationer så som psykiske, sociale, adfærdsmæssige og funktionelle ressourcer.

SFI's forløbsundersøgelse (Egelund et al. 2008: 222) viser, at næsten ingen børn – uanset baggrund – angiver, at de ingen gode venner har. Men data fra forløbsundersøgelsen viser dog, at hjemgivne børn har et mere spinkelt børnenetværk end andre børn. Denne netværksfattigdom kan fortsætte op igennem ungdommen (Bryderup 2012). Dette indikerer, at det kan være svært for barnet at blive hjemgivet, når det har levet i et institutionelt regi. En ting er, at barnet oplever brud i forbindelse med anbringelsen, men barnet kan også risikere at opleve tilsvarende brud i forbindelse med hjemgivelsen, hvis ikke der har været opmærksomhed på at skabe sammenhæng i barnets liv, på tværs af dets livssammenhænge.

Som det fremgår af begrebet om et sammenhængende børneliv, så betinger kontinuitet og en meningsfuld sammenhæng i barnets liv, at barnet får mulighed for at påtage sig sin udviklingsopgave. Schwartz skriver også, i forbindelse med at hun udfolder modellen over barnets udviklingsopgave, at et helt centralt element i denne er, at barnet oplever at få anerkendelse for sine kompetencer i den sociokulturelle kontekst barnet indgår i. Samlet set, kan dette ses som et argument for at barnet så vidt muligt deltager i og oplever anerkendelse i fællesskaber på tværs af sine livssammenhænge og i den sociokulturelle kontekst, som barnet har været og/eller vil være en del af på sigt. Med andre ord, så vil en indsats, der understøtter barnets deltagelsesmuligheder og kompetencer i de fællesskaber som barnet også efter anbringelsen kan være en del af, forbedre barnets sociale situation ved anbringelsens ophør og dermed bidrage til, at barnets handlemuligheder øges.

Ovenstående indikerer, at barnets forudsætninger for og faktiske indgåelse af nære sociale relationer med andre børn er en beskyttende mekanisme i forhold til barnets situation – en mekanisme der kan modvirke effekten af tilstedeværelsen af risikofaktorer i barnets liv. Det antages således, at de positive sociale relationer, barnet knytter, i nogen grad kan kompensere for mindre optimale opvækstbetingelser, ligesom disse relationer kan bidrage til at skabe helhed og sammenhæng i barnets liv, hvis det fx er kammeratskaber, der går på tværs af barnets deltagelsesbaner og således ikke udelukkende er knyttet til barnets institutionelle kontekst.

Barnets anbringelsehistorik

Af arbejdsrapporterne til SIP-åben fremgår det, at:

- barnets erfaring med separation kan have forskellig betydning afhængigt af, hvilken alder barnet har. Og at større spædbørn og småbørn er mest udsatte for negative følger af separationsoplevelser,
- antallet af anbringelsessteder kombineret med skift mellem anbringelse/hjemgivelse har en betydning for den unges fremtid,
- tvangsanbringelse synes desuden at have en selvstændig betydning i forhold til den unges fremtid.

Undersøgelser viser at stabilitet i anbringelsen har betydning for, hvordan børnene klarer sig på sigt – særligt i forhold til skolegang (Vinnerljung, Öman og Gunnarson 2005; Vinnerljung 2006; Davey & Pithouse 2008; O'Sullivan 2007 i Egelund 2009 p. 123). Jo mere stabil anbringelsen er, jo bedre er barnets chance for at have en god skolegang og få en uddannelse. Det er dog især stabiliteten af den sidste anbringelse, der kan siges at have en positiv indflydelse på barnets uddannelse – også selvom barnet indtil da har oplevet ustabilitet i sin anbringelse (Dixon & Stein 2005 i Egelund 2009 p. 123).

Det at et barn skal forholde sig til mange forskellige livssammenhænge, flytninger, brud og deraf følgende stress og uro, har en negativ indflydelse på barnets skolegang (O'Sullivan 2007 i Egelund 2009: 123). Men det angives også samlet set, at det er skadeligt for barnet med afbrudte forløb, da stabilitet i tilknytning til voksne antages at være afgørende (Stanley 2007, Andersson og Kronvall 2007; Beck 2006; Stanley Riordan & Alaszewski 2005).

Undersøgelser viser, at børn der anbringes som små generelt oplever større stabilitet, end ældre børn og børn der først anbringes som teenagere. Jo yngre børnene er ved første anbringelse jo oftere er anbringelsesårsagen forældrenes manglende forældre-evne, omsorgssvigt, misbrug og/eller vanrøgt. Jo ældre børnene er ved første anbringelse jo større sandsynlighed er der for, at anbringelsen skyldes barnets/den unges egne adfærdsmæssige problemstillinger – jf. også vores gennemgang af anbringelsens årsager for målgruppen. Yngre børn anbragt uden for hjemmet anbringes typisk i plejefamilier og har forholdsvis stabile anbringelsesforløb²⁷ (Egelund 2008: 302 pp; Sinclair, Baker Wilson & Gibbs 2005 i Egelund 2008: 185; Clausen 2003 i Egelund 2009: 181). Større børn/unge anbringes oftere på socialpædagogiske opholdssteder og døgninstitutioner og oplever en større grad af ustabilitet i anbringelsen (Vinnerljung, Öman og Gunnarson 2005; Egelund 2008b i Egelund 2009: 122). Det vil sige, at det kan være svært umiddelbart at tilskrive de yngre børns mere stabile anbringelsesforløb til et isoleret forhold, idet det både kan være barnets alder, anbringelsesformen og de problemer, det har med sig ind i anbringelsen, der er afgørende i forhold til, at disse børn lader til at opleve mere stabile anbringelsesforløb.

Selvom et barn er førstegangsanbragt i en meget tidlig alder og derfor har en større sandsynlighed for at opleve et mere stabilt anbringelsesforløb, er en tidlig anbringelse, ligesom senere anbringelser, forbundet med væsentlige risikofaktorer. Undersøgelser viser, at børn anbragt tidligt har større risiko for at blive langtidsklienter. Og at jo længe-ere tid barnet er i systemet, jo større sandsynlighed er der for, at barnet forbliver i syste-

²⁷ Børnene i SIP-børns målgruppe er karakteriseret ved at være anbragt forholdsvis tidligt og ikke i plejefamilie. Derfor er målgruppen lidt atypisk i forhold til de tendenser, der ofte karakteriserer børn anbragt i forskellige aldre.

met, hvilket på sigt introducerer ustabilitet (Egelund 2008; Kristoffersen 2003 i Egelund 2009).

En svensk registerundersøgelse viser, at børn, der havde været anbragt under fem år, før de var teenagere og som efterfølgende blev genforenet med deres forældre, blev bedst uddannet i forhold til de øvrige tidligere anbragte børn. Hvorimod unge, der blev førstegangsanbragt som unge og var anbragt under fem år, endte med at blive mindst uddannet som voksne (Vinnerljung, Öman og Gunnarson 2005 i Egelund 2009: 117).

Børn i tiltænkt midlertidige anbringelser kan også komme til at opleve ustabilitet ved, at de midlertidige anbringelser ender med at blive af længere varighed. Således viser en norsk undersøgelse, at 20 % af de børn, der var anbragt midlertidigt, fortsat var i denne anbringelse to år efter (Hodenkvam 2004 i Egelund 2009: 183). Denne usikkerhed i forhold til anbringelsens varighed kan blandt andet give sig udslag i koncentrationsproblemer og manglende forankring i skolen og deraf følgende forværring af skoleforløb (Harker i Egelund 2009).

Ustabilitet i anbringelsen kan også forekomme ved at barnet oplever mange hjemgivelser og efterfølgende genanbringelser. Børn bliver typisk hjemgivet på baggrund af egne manglende problemer – også selvom de kommer fra belastet baggrund og derfor hjemgives til belastede forhold (Egelund 2008). Korte anbringelsesforløb under 24 måneder medfører ofte genanbringelser for børn under ni år (Vinnerljung 2004 i Egelund 2009: 194).

Hjemgivelse er altså ikke altid et godt resultat i sig selv – især ikke hvis de problemer, som børnene blev anbragt på grund af, fortsat eksisterer i familien. Hvis barnet ikke genanbringes, men forbliver hjemme, kan det være ødelæggende for barnet, konkluderes det i engelsk undersøgelse (Farmer 2009 i Egelund 2009:195).

Der er ikke produceret forskning om sammenbrud i anbringelser for børn i alderen 6-11 år. Men for ungeområdet peges der på, at en række specifikke forhold har betydning for, at en anbringelse ikke bryder sammen. Herunder at den unge er indforstået med anbringelsen, at anbringelsen er planlagt, at den unge har den samme sagsbehandler igennem længere tid og at den unge ikke skifter opholdssted på grund af økonomiske prioriteringer i forvaltningen (Egelund 2008). Derudover kan kontroverser i ungegruppen ofte også være årsag til sammenbrud i anbringelser.

Man kan forestille sig, at de samme forhold har betydning for børns anbringelsesforløb. At det har betydning for stabiliteten af anbringelsen, at barnet er indforstået med anbringelsen og dermed er motiveret for at være på institutionen. Det at anbringelsen er planlagt, kan indikere, at der har været gjort et opsøgende arbejde i forhold til at finde det bedst egnede anbringelsessted.

Risikoen for at opleve ustabilitet i anbringelsen er udover alder også knyttet til forhold i familien. Disse forhold vil blive inddraget i afsnittet om Forældrenes situation.

Begrebet om et sammenhængende børneliv understreger netop, at jo mere stabilitet, kontinuitet og sammenhæng barnet oplever i anbringelsen jo bedre muligheder har barnet for at varetage sin udviklingsopgave.

Ovenstående indikerer, at en anbringeshistorie præget af stabilitet i højere grad har mulighed for at understøtte anbringelsesstedets arbejde med at skabe kontinuitet og

sammenhæng i barnets liv på tværs af barnets forskellige betydningsbærende relationer og livssammenhænge – og dermed bedre betingelser for at fremme barnets situation og handlemuligheder ved anbringelsens ophør.

5.3. Barnets materielle situation

Af arbejdspapirerne til SIP-åben fremgår det, at:

- materiel status i sig selv kan være en beskyttende faktor i samfundet
- anbragte børn ofte befinder sig i en økonomisk mere skrøbelig situation end andre børn, men at der ikke nødvendigvis er en 1:1 relation mellem den unges materielle situation i hjemmet og de problemer, som den unge måtte have.
- man kan formode, at fravær af materiel status samt materiel usikkerhed kan have betydning for de ressourcer, forældre og evt. stedforældre har til at støtte den unge før, under og efter anbringelsen og dermed i sidste ende for resultatet og effekterne af indsatsen²⁸.

Ovenstående understreges af vores karakteristik af målgruppen i kapitel 2, der viser, at anbragte børn ofte kommer fra økonomisk mere sårbare familier.

I et studie af Bryderup (2012: 173) fremgår det af interviews med tidligere anbragte, at deres deltagelse i fritidsaktiviteter som børn – og også senere som voksne – er yderst begrænset på grund af, at de ikke har de økonomiske ressourcer til fx at købe det nødvendige udstyr etc. I samme studie er der interviews med gruppeledere, der fremhæver, at for de samme børn, er det en barriere i forhold til at få en uddannelse, at forældrenes økonomiske problemer fx betyder, at der ikke er en computer i hjemmet, så børnene har problemer med at lave skolearbejde. Det fremhæves ligeledes som en barriere, at børnene ikke har råd til at gå i det rigtige mærketøj (ibid: 99). Andre danske studier viser også, at dårlige økonomiske forhold i familien er med til at begrænse både det organiserede og det uorganiserede fritidsliv sammen med kammerater (Espersen 2006; Sloth 2004).

Dette indikerer, at børn på grund af deres materielle situation afskæres fra deltagelsen i praksisfællesskaber og oplevelsen af funktionalitet på tværs af disse, som har afgørende betydning i forhold til deres udviklingsopgave og som i sig selv udgør en beskyttende mekanisme.

Selvom anbringelsesstedet ikke har nogen direkte indflydelse på barnets materielle situation, må det antages, at barnets situation på dette område har betydning for indsatsen, dens resultat og effekt. At et barn kommer fra en materiel belastet baggrund, betyder ikke nødvendigvis, at barnet oplever problemer, men en materiel belastet baggrund kan være en sårbarhedsfremmende mekanisme. Omvendt kan en materiel velunderet familiebaggrund udgøre en beskyttende mekanisme. Hvis barnet har en materiel situation, der ikke hindrer, at barnet kan deltage i og mestre hverdagens sociale praksisser, så har barnet bedre betingelser for at varetage sin udviklingsopgave.

Ovenstående indikerer at børnenes økonomiske og materielle situation har betydning for indsatsen og dens resultater, idet en belastet materiel situation kan hæmme barnets

---

²⁸ Vi har valgt kun at medtage uddrag fra arbejdspapirerne til SIP-åben, hvor det giver mening i forhold til vores målgruppe. Vi har derfor ikke uddrag med vedrørende kriminalitet og arbejdsmarkedstilknytning i relation til den materielle situation. I forhold til målgruppen i SIP-børn er der andre problemstillinger end for målgruppen i SIP-åben. Idet børnene i kraft af deres alder ikke vil skulle klare sig selv økonomisk, når de ikke længere er en del af målgruppen for SIP-børn, enten fordi de bliver ældre eller fordi de hjemgives. Kriminalitet er også i højere grad et ungdomsfænomen, så det i mindre grad er aktuelt i forhold til målgruppen.

deltagelsesmuligheder i praksisfællesskaber både konkret som manglende økonomisk formåen til at deltage og ved at udskille et barn fra det sociale fællesskab ved at barnet ikke har de samme betingelser for at deltage – fx adgang til at købe det nødvendige udstyr.

Under barnets materielle situation vælger vi også at behandle barnets fysiske omsorgssituation. Som det fremgik af Kapitel 2 vedrørende målgruppen, så er der solid forskningsmæssig dokumentation for, at anbragte børn har et dårligere helbred og oftere har oplevet fysisk omsorgssvigt og overgreb.

Barnets helbred og fysiske omsorgssituation antages at have betydning for indsatsen, dens resultater og effekter. Ligesom indsatsen kan stræbe mod at fremme både barnets helbred og fysiske tryghed. Det antages, at jo færre risikofaktorer, der er knyttet til barnets fysiske situation, jo mere vil barnet have det fornødne overskud til sin udviklingsopgave. Og omvendt at indsatsen må tage afsæt i barnets hele situation og dermed også de problemstillinger og ressourcer barnet har med sig ind i anbringelsen i forhold til dets helbred og fysiske omsorgssituation.

5.4. Barnets kulturelle situation

I SIP-børn og SIP-åben refererer kultur til kvalificering og deltagelse i forskellige praksisformer og mere konkret til *mestring* (gennem færdigheder og kunnen) og oplevelse af *funktionalitet* i form af at kunne deltage på tværs af forskellige sociale og samfundsmæssige sammenhænge jf. barnets udviklingsopgave. Vi har valgt at inddrage skole og fritidsinteresser²⁹ som underkategorier under kulturelle forhold, der kan have betydning for barnets situation og indsatsen, resultater og effekter:

Skole

Af arbejdspapirerne til SIP-åben fremgår det, at:

- det er veldokumenteret, at forældre til anbragte børn er uddannelsesmæssigt underprivilegerede,
- det er veldokumenteret, at anbragte børn har lavere skolepræstationer, slutter skolegang tidligere og klarer sig uddannelsesmæssigt og arbejdsmæssigt dårligere end andre unge, men der er ikke entydige forklaringer på, hvorfor dette er tilfældet,
- der er dog opridset et sæt af forklaringer på dårligere uddannelsesmæssige erfaringer, der kan udledes på baggrund af en række undersøgelser:
  - Børnenes erfaringer forud for anbringelsen
  - Plejeforældrenes uddannelsesniveau
  - Omfanget af skoleskift
  - Børns pjækkeri og ustadige fremmøde i skolen
  - Oplevelse af mobning og diskrimination i skolen
  - Lave forventninger til børnenes skolepræstationer
  - Sagsbehandlernes manglende opmærksomhed på og planlægning af børnenes skolegang
  - Institutionsmiljøers og pædagogers relativt ringe fokus på indlæring og skolepræstationer og manglende støtte til lektielæsning
  - Forudsætninger ved den anbragte selv
- relativt dårlige skolefærdigheder og skoleerfaringer angiver, udover en mere usikker fremtidig arbejdsmarkedstilknytning, også ringere sandsynlighed for, at den unge

²⁹ Vi har i SIP-børn valgt ikke at inddrage forholdet miljø som indgår i SIP-åben, da vi har vurderet, at det er for vanskeligt at gøre operationelt i forhold til programmets rammer og omfang.

har, vil opnå eller oplever sig selv om en person, der besidder nogle kompetencer, som værdsættes i samfundet i dag,

- en indsats, der inddrager og bidrager til at styrke den unges skolefærdigheder og skoleerfaringer, kan bidrage til at forbedre den unges situation. Omvendt kan man antage, at det også i nogle tilfælde er begrænset, hvor ofte en institution inddrages i den unges skolegang (fra skolens side) og i hvilket omfang, det er muligt for institutionen at påvirke skolens tilgang til og undervisning af den unge i dagligdagen.

Som det fremgik af målgruppebeskrivelse, så har forældre til anbragte børn et markant lavere uddannelsesniveau, end almengruppen. Ligesom det fremgik at anbragte børns faglige niveau er langt under deres ikke-anbragte jævnaldrendes niveau (Egelund et al. 2008; Ottosen og Christensen 2008 i Egelund et al. 2009: 115). I forhold til at trives i skolen fremgik det ligeledes, at der er forskel på anbragte børn og deres ikke-anbragte jævnaldrende (Egelund et al., 2008 i Egelund et al 2009: 124; Hayden 2005 i Egelund et al. 2009: 121).

Det er fortsat veldokumenteret, at anbragte børn har langt større risiko end andre børn for at ende som lavt uddannede eller ufaglærte som voksne, også selvom der kontrolleres for forældres uddannelsesniveau, køn og etnicitet (Egelund et al: 2009: 132).

Vedrørende hvorvidt en vanskeligere skolesituation er forårsaget af manglende ambitioner på børnenes vegne, er undersøgelserne på området ikke helt entydige omkring. Hvor nogle konkluderer, at det forholder sig sådan fra anbringelsesstedernes side (Davey & Pithouse 2008 & Hansen 2005c i Egelund 2009:131), er der andre, der konkluderer, at det ikke nødvendigvis er tilfældet (Vinnerljung, Öman & Gunnarson 2005 i Egelund 2009: 131).

I forhold til at identificere, hvad der har betydning i forhold til de anbragte børns vanskeligere skolesituation, kan der også peges på forældrenes – særlig mødrenes – lave uddannelsesniveau. Der er også identificeret en sammenhæng imellem det at tilhøre en etnisk minoritetsgruppe og at have en vanskeligere skolesituation som anbragt. (Andersson og Kronvall 2007 i Egelund 2009: 119. Vinnerljung 2006 i Egelund 2009). Som vi var inde på i afsnittet vedrørende barnets anbringeshistorik, så er det derudover også af betydning, hvornår barnet anbringes - jo tidligere indsats jo bedre - og jo mere stabilt forløbet er, jo bedre.

I en interviewundersøgelse (Bryderup 2012: 107-116) af 35 tidligere anbragte unge, der har klaret sig bedst uddannelsesmæssigt ud af en gruppe på 75 tidligere anbragte unge understreges ovenstående. Ud af denne gruppe på 35 er der 10 unge, som har de mest lovende uddannelsesforløb. Fællestræk for denne gruppe er forældrenes uddannelsesniveau, tidlig anbringelse og stabilitet i skoleforløbet – forstået som få eller ingen skoleskift. I denne gruppe ses også andre tydelige mønstre. Det er således karakteristisk, at de har haft en voksen særligt støttende person, og at vedkommende har haft et forholdsvis højt uddannelsesniveau. Disse unge har også i højere grad haft støttende forældre i forhold til skolegang og uddannelse (ibid.:130) De har ikke oplevet at være blevet mobbet og de har ikke haft et betydeligt fravær. De har også indgået i forholdsvis flere sociale relationer, der har understøttet deres skoleforløb (ibid.: 107-116).

De tidligere anbragte, i denne undersøgelse, der har gået i intern skole er kritisk indstillet over for den undervisning, de har modtaget der, idet de angiver, at den har stillet dem dårligere uddannelsesmæssigt end deres jævnaldrende ved at de har måttet tage manglende fag etc. efterfølgende (ibid.: 107-116). Dette understreges af andre danske

undersøgelser (Hansen 2005c; Bryderup og Andsgaard 2006 i Egelund et al. 2009). Disse undersøgelser viser, at institutionernes interne skoler især fokuserer på børnenes personlige og sociale vanskeligheder og at den sociale og personlige udvikling vægtes højere end det skolefaglige. Dette kan resultere i, at børnene mangler faglige og uddannelsesmæssige kompetencer til at begå sig inden for den almindelige folkeskoles rammer efterfølgende. Ottosen (et al 2010 i Bryderup 2012: 19) konkluderer således i en rapport med fokus på børn og unges velfærd og trivsel, at børn anbragt uden for hjemmet har bedre mulighed for løbende at lære sociale færdigheder i samspil med andre, hvis integrationen tilstræbes i anbringelsesstedernes nærmiljø fx i den lokale skole, det lokale foreningsliv, de lokale sportsklubber mm. Ifølge Hansen (2005 i Egelund. 2009: 113) er det muligt at øge andelen af anbragte børn i normalsystemet ved en målrettet indsats fra anbringelsesstedets side. Denne indsats er vigtig, for ellers vil adskillelsen forstærke den udsatte position, som barnet befinder sig i, ifølge Hansen (2005).

Ovenstående indikerer således, at det er muligt for anbringelsesstedet at integrere en større andel af de anbragte børn i det normale skolesystem. I forhold til vores begreb om et sammenhængende børneliv, så betyder en integration i folkeskolen også, at barnet oplever færre brud i forbindelse med sit tidligere liv og en evt. hjemgivelse. Ligesom det beskrives som en del af den almene udviklingsopgave at deltage på tværs af flere samfundsmæssige udviklingsrum, indgå i stadig mere komplekse funktionelle sammenhænge og tilegne sig de dertil knyttede kompetencer – hvilket en integration i det normale skolesystem vil kunne bidrage til.

Det antages også, at hvis barnets skolegang er integreret i lokalmiljøet fx i den lokale folkeskole, så højnes det faglige niveau, hvilket på sigt giver barnet bedre handlemuligheder.

At deltage på tværs af praksissammenhænge ved fx at gå på den lokale skole, frem for en intern skole modvirker, at barnet ensidigt socialiseres til en institutionskultur, der ikke fremmer etableringen af et sammenhængende børneliv i forhold til den situation, barnet står i efter anbringelsen.

Det antages, at jo bedre skolekundskaber barnet har ved anbringelsens ophør, jo bedre handlemuligheder har barnet på sigt. Hvis barnet bliver motiveret til at gå i skole og oplever at kunne mestre de krav, der stilles i skolen, vil barnet få positive erfaringer med at indgå i sociale praksisfællesskaber. Udover at gode skolekundskaber i sig selv øger barnets handlemuligheder, så kan gode skolekundskaber også være en beskyttende mekanisme, der gør det muligt at fungere godt på trods af andre risikofyldte omstændigheder i barnets liv.

Barnets egen trivsel i skolen kan have betydning for, hvordan barnet vil klare sig på sigt i forhold til uddannelse, idet en høj trivsel – der typisk er forbundet med det sociale aspekt af skolegangen (Havik 2005 i Egelund et al 2009) – kan antages at øge motivationen til at forblive i skolesystemet.

Brudte anbringelsesforløb, gentagne hjemgivelser og efterfølgende genplaceringer kan udgøre en risikofaktor i sig selv. Flere skift i skoleforløbet kan bidrage til, at barnet bruger energi og overskud på at navigere i disse nye livssammenhænge. Energi og overskud barnet ellers kunne have brugt på sin udviklingsopgave.

Fritidsinteresser

Af arbejdsrapporterne til SIP-åben fremgår det at:

- fritidsinteresser kan have en positiv betydning for den unges oplevelse af at være med og kan udgøre et alternativ til fx kriminell aktivitet.

I forløbsundersøgelsen af 11-årige børn anbragt uden for hjemmet fremgår det, at anbragte børn har væsentligt færre fritidsaktiviteter end andre børn. Næsten halvdelen af børn anbragt på døgninstitution eller socialpædagogisk opholdssted går ikke til nogen fritidsaktiviteter, hvor det tilsvarende tal for børn fra almengruppen er lidt over en sjettedel, der ikke deltager i fritidsaktiviteter. Det er dog hjemgivne børn, der især har en begrænset deltagelse i fritidsaktiviteter (Egelund et al. 2008: 302).

Dahls litteraturstudie af udsatte børns fritidsliv (2008) viser, at børn, der er anbragt, er mere aktive i organiserede fritidsaktiviteter, end udsatte børn er generelt, men at der synes at være forskel mellem anbringelsessteder – om det er ved plejefamilie eller om barnet er anbragt på institution. Dahl angiver, at det fremgår af flere studier, at udsatte børns venskaber og adgangen til sociale og kulturelle ressourcer kan være med til at kompensere for materielle afsavn. Samtidigt er de forhold, der ofte kan begrænse udsatte børns udfoldelse i forhold til fritidsaktiviteter være økonomi, at de bor i et utrygt område, som betyder at de ikke må/tør bevæge sig rundt alene og at de kan være pålagt mere husarbejde og pligter, især hvis de kun bor med en forælder (Dahl 2008: 9).

Ovenstående bekræftes af de kvalitative interviews afholdt med 35 tidligere anbragte, som var kommet i gang med et uddannelsesforløb (Bryderup 2012:174). Her fremgår det også, at de 10, der klarede sig bedst uddannelsesmæssigt, forholdsvis oftere deltog i fritidsaktiviteter og sociale fællesskaber som børn, end de øvrige tidligere anbragte unge med mindre lovende uddannelsesforløb.

At deltage i og opnå anerkendelse igennem fritidsaktiviteter kan give barnet positive erfaringer med at tilegne sig færdigheder og deltage i praksisfællesskaber. En fritidsaktivitet er en interesse, barnet kan tage med sig også efter institutionsopholdet. En interesse, der kan være adgangsgivende til nye praksisfællesskaber og en interesse, der kan skabe sammenhæng i de brud, barnet oplever fx i forbindelse med hjemgivelsen. Det at dyrke en fritidsinteresse kan være en mulighed for barnet for at møde andre børn uden for en snæver institutionel ramme – hvor barnet har lige betingelser for at være med uanset barnets eventuelle skoleproblemer etc. (Hansen et al. 2005 | Petersen 2010: 142). Endelig kan det, at deltage i fritidsaktiviteter, være et åndehul for barnet, der befinder sig i en udsat position (Dahl 2008: 9). At få positive erfaringer i forhold til deltagelse og læring inden for et område kan fungere som beskyttelsesmekanismer og derfor giver barnet bedre muligheder for at imødegå udfordringer i andre livssammenhænge – fx i forhold til barnets skole- og familiesituation. Barnets deltagelse i praksisfællesskaber så som organiserede fritidsaktiviteter kan altså bidrage til at forbedre barnets kulturelle og sociale situation og dermed øge barnets handlemuligheder.

5.5. Forældrenes situation

Af arbejdsrapporterne til SIP-åben fremgår det, at:

- forskning viser, at jo ældre børn er ved anbringelsen, jo mindre er deres familie belastet end mindre børn, der førstegangsanbringes, hvor den primære årsag er belastede familieforhold. Altså jo tidligere barnet anbringes uden for hjemmet, jo alvorligere problemer er der i familien,
- i det omfang at familien har personlige og sociale problemer, kan det have betydning for den unges situation såvel som indsatsen, dens resultater og effekter.

Som det fremgik af målgruppebeskrivelsen i Kapitel 2, så er situationen for forældre til anbragte børn væsentligt mere belastet end almengruppens. En undersøgelse viser, at forældres psykiatriske problemer risikerer at medføre, at børnene selv udvikler psykiske sygdomme – især hvis forældrene derudover har andre problemer som fx mange konflikter i hjemmet (Smith 2004 i Egelund et al 2009).

At det i højere grad er problemer i familiens situation, der fører til at yngre børn anbringes, bekræftes også af nyere forskning (Egelund et al. 2008). Målgruppen for SIP børn er børn i alderen 6-11 år som i kraft af deres alder netop vil være meget berørte af forældremyndighedsindehaverens situation – også selvom de er anbragt uden for hjemmet.

Af forløbsundersøgelsen (Egelund et al. 2008) fremgår det, at forældrenes personlige situation derimod, i mindre grad har betydning i forhold til hjemgivelsen af børnene. Her lader det til at være barnets personlige situation, der vægter højere. Dette betyder, at børn i nogen grad hjemgives til familier, hvor der fortsat er store problemer. Dette fører i nogle tilfælde til, at barnet genanbringes. Det fremgår således af forløbsundersøgelsen (Egelund et al 2008 i Egelund et al. 2009: 187) at blandt andet moderens registrerede misbrug og psykiatriske diagnose øger risikoen for ustabilitet i anbringelsen.

Forløbsundersøgelsen viser tilsvarende, at forældre til anbragte børn ikke i nævneværdig grad forbedrer deres personlige situation i den tid, barnet er anbragt (Egelund et al. 2008: 307).

På baggrund af ovenstående må det antages, at forældrenes demografiske, socioøkonomiske og personlige situation har betydning for indsatsen og dens resultater. Det antages således, at jo flere risikofaktorer der er knyttet til forældrenes situation, jo sværere er det for forældrene at varetage en tilstrækkelig omsorg for barnet. Omvendt må det antages at jo færre risikofaktorer, der knytter sig til forældrenes situation – eventuelt på baggrund af en bredspektret indsats over for forældrene, imens barnet er anbragt – jo mere overskud vil forældrene have til at indgå i et delt omsorgsarrangement med anbringelsesstedet og på sigt få barnet varigt hjem.

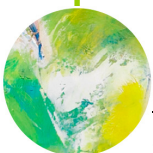
Ligeledes antages det, at opøvelsen af forældremyndighedsindehaverens forældreevne i forhold til barnet mindsker risikoen for mislykkede hjemgivelser, hvor forældremyndighedsindehaveren ikke kan varetage omsorgen for barnet tilfredsstillende.

5.6. Barnets personlige situation

Af arbejdspapirerne til SIP-åben fremgår det, at:

- børns adfærd og problemer udgør en vægtig årsag til anbringelse, i særlig grad når der er tale om større anbragte børn,
- anbragte børns problemer befinder sig groft sagt i to hovedkategorier: normbrydende adfærd og/eller barnets psykiske udvikling og problemer,
- problemstillinger vedrørende seksuel adfærd, helbredsproblemer og funktionelle problemer (fx i relation til indlæring og motorik) tilskrives betydning af SIP-åbens arbejdsgruppe.

Som det også fremgik af Kapitel 2 vedrørende målgruppen, så er der solid forskningsmæssig dokumentation for, at anbragte børn både scorer dårligere på SDQ³⁰-mål end almengruppen og at de har et dårligere helbred.

³⁰ Et internationalt screeningsredskab vedrørende psykisk trivsel.

Mange børn anbragt uden for hjemmet har en diagnose, men det vides dog ikke om diagnoserne er kommet før eller efter anbringelserne. Antallet af diagnoser ændres ikke markant i alderen 7-11 år fremgår det af SFIs forløbsundersøgelse. Dette antyder, at diagnoserne enten konstateres som et led i anbringelsesproceduren, eller at børnene har dem med sig fra før anbringelsen, eller at diagnoserne er konstateret i forbindelse med skolestart (Egelund et al. 2008 i Egelund et al. 2009:92).

Det problemniveau (målt i forhold til skoleproblemer og SDQ) børnene fremviser tidligt i anbringelsesforløbet forbliver stabilt igennem anbringelsen ifølge forløbsundersøgelsen (Egelund et al. 2008: 308).

Som det også fremgik af målgruppebeskrivelsen i Kapitel 2, har børn, der anbringes, adskillige personlige problemer – både i forhold til oplevelser af omsorgssvigt eller overgreb og adfærdsmæssige, psykiske og fysiske problemer. Oplevelser og problemer der kan antages at have betydning i forhold til det enkelte barns forudsætninger for at varetage sin udviklingsopgave, opnå en forbedret social, kulturel, materiel og personlig situation og dermed forbedrede handlemuligheder.

På baggrund af ovenstående antages det, at barnets fysiske, psykiske og funktionelle begrænsninger og ressourcer har betydning for indsatsen, dens resultater og effekter. Det antages, at jo færre risikofaktorer, der er knyttet til barnets personlige situation, jo mere vil barnet have det fornødne overskud til sin udviklingsopgave. Og omvendt at indsatsen må tage afsæt i barnets hele situation og dermed også de problemstillinger og ressourcer barnet har med sig ind i anbringelsen.

6. Indsatsen 'anbringelse på institution'

Hvis målet for indsatsen er, at den skal forbedre børns sociale, materielle, kulturelle og personlige handlemuligheder, set i forhold til barnets situation ved anbringelsen, er det ikke kun barnets situation ved anbringelsen, der er væsentlig. Det er ligeså væsentligt, *hvilken* indsats man kan antage kan bidrage til at forbedre barnets sociale, kulturelle, materielle og personlige handlemuligheder.

I det følgende vil vi begrunde og udvikle indikatorer på indsatsens kvalitet og resultater. I første omgang vil vi beskrive de centrale elementer i indsatsen, vi antager i særlig grad har betydning for kvalitet og resultater af indsatsen.

6.1 Centrale forhold i indsatsen

Af arbejdspapirerne til SIP-åben fremgår det, at

- kontrollerede undersøgelser viser, at anbringelsen i sig selv udgør en risiko-faktor – i nogle tilfælde som signifikant betydningsbærende – og at forskelle mellem forskellige anbringelsesformer har betydning for børns udviklingsmuligheder.

Det er en forskningsmæssig udfordring at beskrive, om eventuelle resultater er en funktion af indsatsen eller andre faktorer, når man ikke kender indholdet af indsatsen. (Appel Nissen 2005). Appel Nissen skriver, at man kan forsøge at opstille meningsfulde indikatorer på indsatsen, så det bliver muligt at opstille hypoteser om, hvordan indsatsen virker ind på barnets situation, og hvilke sammenhænge, der kan være mellem indsats og resultat. En væsentlig udfordring i SIP er derfor at udvikle indikatorer, der baserer sig på kvalificeret procesviden, så det bliver muligt at sige noget om, hvilke betingelser i

indsatsen, der kan bidrage til en forbedring af barnets situation, skriver Appel Nissen (ibid.: 37).

Der kan selvfølgelig være mange andre forhold end indsatsen, der har indflydelse på barnets situation. Nogle af disse andre forhold bliver, ligesom i SIP-åben, inddraget i SIP-børn, dels via indikatorer på 'barnets situation ved anbringelsen', og dels via indikatorer på 'barnets situation ved anbringelsens ophør' dvs. resultatdelen. I dette kapitel vil fokus være på selve den indsats, barnet tilbydes på institutionen.

Der er fortsat og som det også påpeges i SIP-åben, meget begrænset tilgængelig viden om behandlingsindsatser og deres resultat både i det hele taget, men særligt i en dansk kontekst. Vi vil alligevel i det følgende opstille indikatorer for indsatsen på baggrund af vores omsorgsbegreb, og begrebet et sammenhængende børneliv. De områder vi opstiller indikatorer for er følgende:

- Omsorgsfuldhed
- Almen omsorg
- Et sammenhængende børneliv

Det vil sige, at disse tre områder indikerer forhold ved indsatsen 'anbringelse på institution', der antages at forbedre barnets sociale, kulturelle og personlige situation³¹ og dermed barnets handlemuligheder, set i forhold til barnets situation og vilkår ved anbringelsen.

Der er væsentlige forskelle på arbejdspapirerne til SIP-børn og SIP-åben. Disse forskelle er hovedsageligt betinget af vores eksplicite fokus på omsorg og det sammenhængende børneliv, hvilket er nyt i forhold til SIP-åben. Derudover har vi vurderet, at den forskningsoversigt (Andreassen 2003) store dele af indsatsafsnittet i SIP-åben er baseret på, ikke er relevant i forhold til målgruppen for SIP-børn, da forskningsoversigten vedrører forskningsbaseret viden om, hvad der virker for unge anbragt i sikrede foranstaltninger. Endelig er de forhold, der beskrives under modtagelse gældende for hele opholdet i forhold til vores målgruppe, idet vores omsorgsbegreb netop betoner opmærksomhed i forhold til barnets behov, engagement i og respekt for barnet som en kontinuerlig forudsætning for at yde omsorg.

I udviklingen af indikatorer har vi i lighed med SIP-åben valgt at skelne mellem indikatorer på *generelle* henholdsvis *individuelle* betingelser i indsatsen. Det antages således 1) at der er visse generelle (mere eller mindre konstante) betingelser i indsatsen, der kan have betydning for den konkrete individuelle indsats, der gennemføres over for barnet, og 2) at den konkrete individuelle indsats, der gennemføres overfor et barn har en selvstændig betydning.

Det er ikke entydigt, hvornår en given indsats overfor et barn er et udtryk for generelle betingelser i indsatsen, og hvornår en given indsats er udtryk for individuelle betingelser givet det særlige barns forhold. Men ved at skelne etablerer vi ligesom i SIP-åben en øget sandsynlighed for at kunne forklare, hvorfor en given indsats virker overfor en bestemt type børn. Ikke blot ud fra individuelle betingelser i indsatsen og hos barnet, men også i forhold til de (mere eller mindre konstante) betingelser i indsatsen, som kende-

³¹ Vi har ikke barnets materielle situation med her, da indsatsen sandsynligvis ikke vil ændre denne. Barnets materielle situation er i højere grad betinget af forhold uden for indsatsen, men denne situation er fortsat med til at konstituere barnets handlemuligheder.

tegner en given institution. *Generelle* betingelser kan betragtes som en slags baggrundsfaktorer for den *individuelle* indsats, en institution tilbyder et barn.

I udviklingen af indikatorer for indsatsen har vi også ligesom i SIP-åben valgt at opstille indikatorer på organisatorisk/faglig kvalitet og brugeroplevet kvalitet. Forskellen mellem indsatsens kvalitet og resultat er heller ikke entydig. Som Appel Nissen skriver, så betragter man ofte kvalitet ud fra perspektivet god/dårlig indsats, men at det i denne sammenhæng kan forekomme relevant at opretholde sondringen mellem kvalitet og resultat, da en forudsætning for at kunne sige noget om, hvorvidt resultater skyldes indsatsen, kræver kvalificeret viden om, hvad der kendetegner indsatsens kvalitet. *Kvaliteten af indsatsen* kan betragtes som de elementer i indsatsen, der regnes for betydningsfulde for resultatet af indsatsen.

Når vi præsenterer de udvalgte indikatorer, vil vi vise, hvornår der er tale om indikatorer, der relaterer sig til generelle/individuelle betingelser i indsatsen og hvornår, der er tale om indikatorer, der relaterer sig til organisatorisk/faglig og brugeroplevet kvalitet. I det følgende vil vi beskæftige os med vores omsorgsbegreb og hvordan man kan opstille indikatorer for dette.

6.2 Omsorgsfuldhed

Ifølge vores omsorgsbegreb rummer omsorg både, at barnet er fysisk trygt, at det har mulighed for at tilegne sig færdigheder og at smerte og lidelse mindskes mest muligt. Denne omsorg skal ydes på omsorgsfuld vis. I dette afsnit vil vi beskæftige os med omsorgsfuldhed – måden omsorg ydes på.

At yde omsorg på en omsorgsfuld måde vil ifølge vores omsorgsbegreb sige, at medarbejderne, når de yder omsorg over for det anbragte barn, er *opmærksom* på, har en *viden om barnet* og kender barnets behov, så man kan identificere uopfyldte behov og efterfølgende agere i forhold til disse uopfyldte behov. Man skal med andre ord have et kendskab til barnet og barnets behov for at kunne handle i forhold til disse behov.

At være omsorgsfuld betyder også at være lydhør over for barnets behov. Man skal derfor engagere sig i barnet for at kunne identificere barnets behov og agere i forhold til barnets reaktion på den omsorg, det får. Man skal altså med andre ord indgå i en relation med barnet, som gør det muligt at lære barnets behov at kende og at kende barnets reaktion på opfyldelsen af dets behov.

Endelig er respekt for den man yder omsorg for en del af det at være omsorgsfuld. At yde omsorg med respekt indebærer, at man ikke degraderer barnet i egne eller andres øjne, at man som udgangspunkt forudsætter at barnet kan forstå og udtrykke sine behov og at barnet får mulighed for at anvende sine færdigheder. Med andre ord indebærer det, at barnet så vidt muligt inddrages i og får indflydelse på, hvordan omsorgen ydes.

Vi har valgt at anskue omsorgsfuldhed i forhold til følgende områder

- Viden om barnet
- Relationen mellem barn og medarbejder(e)
- Indflydelse og medinddragelse

Viden om barnet

Af arbejdspapirerne til SIP-åben fremgår det, at:

- det er en forudsætning for at kunne yde en målrettet indsats, at institutionen har et rimeligt kendskab til den unges situation og problemer og/eller er i stand til at få et kendskab til den unge,
- en forudsætning for at en indsats kan føre til positive resultater og effekter kan være, at institutionen relativt systematisk og set ud fra flere perspektiver (fx personalets, forældrenes, den unges, venners perspektiver) er i stand til løbende at danne sig et billede af den unges situation, problemer og behov,
- om man i indsatsen anvender metoder til at få overblik over den unges situation, problemer og behov, hvad disse metoder består i og i hvilken grad disse er formaliserede, fx skriftligt (evt. standardiserede tests), kan være af betydning for resultat af indsatsen.

I Nielsens litteraturreview vedrørende anbragte børn i alderen 7-14 år, sammenfatter hun konklusionerne fra de forskellige refererede studier. Disse studier viser, at indsats over for anbragte børn og unge har stor sandsynlighed for at være virkningsfuld når, der er gjort et grundigt forarbejde og når der kontinuerligt opstilles mål og positive forventninger, som er afstemt efter det enkelte barn (Nielsen 2008: 45).

Det antages, at for at kunne yde omsorg for et barn, der modsvarer det enkelte barns behov for omsorg, må den omsorg, der ydes, være baseret på viden om det enkelte barn. Jo bedre og mere relevant et videnskabsmæssigt fundament der er vedrørende barnet, jo bedre forudsætninger antages medarbejderne at have for at afgøre: Hvilke uopfyldte behov det enkelte barn har. Hvordan disse behov kan opfyldes. Og hvordan man kan organisere opfyldelsen af barnets behov.

Et målrettet fokus på at opfylde børns behov, antages at hjælpe til at agere i forhold til barnets behov. Det antages således, at et systematisk arbejde i forhold til at opstille mål og delmål, evaluere disse og opstille nye mål og delmål sikrer et målrettet og fælles fokus i indsatsen til gavn for det enkelte barn.

Relationen mellem barn og medarbejder(e)

Som det fremgår af vores omsorgsbegreb, så er forudsætningen for at yde omsorg, at den ydes på en omsorgsfuld måde. Dette indebærer blandt andet et engagement i barnet og en lydhørhed over for den omsorg, det enkelte barn har behov for samt barnets reaktion på den omsorg, som det får på institutionen. En lydhørhed som en relation, der bygger på engagement i forhold til det enkelte barn, betinger.

Interviews med tidligere anbragte (Nielsen et al. 2005 i Egelund et al. 2009:173 og i Petersen 2010:171) påpeger således betydningen af den relation, der er mellem medarbejder og barn. Hvor de tidligere anbragte angiver, at lægge meget vægt på, at der er en tillidsfuld relation til de professionelle. Oftest beskrives forholdet til de professionelle netop som præget af manglende tillid og at de professionelle viser en manglende interesse for de anbragte børn og unge (Egelund, Jacobsen & Hammen (under udgivelse) i Egelund et al. 2009:170; Stanley 2007 i Egelund et al. 2009; Blower 2004 i Egelund et al. 2009:104; SL. 2004 i Petersen 2010:138). I de tilfælde, hvor der etableres en positiv relation mellem barn og medarbejder præget af interesse og tillid, så tillægges relationen stor betydning af de tidligere anbragte (Bryderup 2012; Egelund, Jacobsen & Hammen (under udgivelse) i Egelund et al. 170; Tjelflaat (2003) i Egelund 2009: 79). At barnet oplever en tillidsfuld relation præget af interesse for barnet og dets situation, kan være med til at skabe mening og sammenhæng for barnet og være forudsætningen for, at barnet får den omsorg, barnet har behov for.

Socialpædagogernes Landsforbund (2004 i Petersen 2010:138) foretog en interviewundersøgelse blandt 17 børn og unge, der boede på døgninstitution, med henblik på at identificere forhold ved anbringelsen som ud fra et børneperspektiv kunne gøres bedre. Der blev på baggrund af interviewene opstillet en række mærkesager. En stor del af disse mærkesager handler netop om børnenes forhold til pædagogerne. I en af mærkesagerne fremgår det, at børnene er meget opmærksomme på, om pædagogerne har lyst til at være sammen med dem og tale med dem. En anden mærkesag har udspring i, at børnene efterspørger, at voksne rundt om børnene i øget grad skal se børnenes problemer og tale med dem om dem – og tale med dem om indsatsen, der iværksættes for at hjælpe dem. Dette understreges af en anden interviewundersøgelse af tidligere anbragte unge (Nielsen et al. 2005 i Egelund et al. 2009: 171). De tidligere anbragte i denne undersøgelse udtrykker også et ønske om, at de professionelle i højere grad sætter ord på problemerne og skaber dialog. De tidligere anbragte fortæller, at de, som anbragte, har følt sig oversete og alene med deres problemer og overladt til deres egne forestillinger om karakteren af deres problemer. Hvilket har betydet, at de har haft følelser af skam, skyld, sorg, savn og angst, de ikke har talt om med de professionelle.

På baggrund af SLs interviewundersøgelse (2004 i Petersen 2010:138) blev der også opstillet mærkesag om, at pædagoger skal møde de anbragte på en ordentlig og ærlig måde og måske i mindre grad holde fast i arbejdstider. Dette område også igen i den anden danske interviewundersøgelse med tidligere anbragte (Nielsen et al 2005 i Egelund 2009: 171). Her efterspørgeres også en mere menneskelig indsats, hvor systemet indrettes efter menneskelige hensyn - altså mindre institution og mere åbenhed, lydhørhed og varme.

Ovenstående indikerer, at anbragte børn oplever et behov for at blive hørt og set og have relationer til medarbejderne præget af lydhørhed, interesse og indlevelse i forhold til deres behov og opfyldelsen af deres behov for omsorg. Det antages på denne baggrund, at det fremmer muligheden for at være lydhør i forhold til det enkelte barns behov, hvis medarbejderne kender barnet, dets situation og reaktioner. Dette antages at forudsætte, at der er tid til og mulighed for at lære det enkelte barn at kende, ved at lytte til barnet og barnets egen forståelse af sin situation og sine behov. Hvorvidt der er mulighed for at lære det enkelte barn at kende, antages at afhænge af, hvor mange pædagoger, der er tilknyttet barnet og hvor meget tid barnet har mulighed for at være 1:1 med en pædagog. Derfor opstilles der indikatorer til at belyse ovenstående.

Endelig antages det, at det at barnet opbygger en relation præget af tillid til en eller flere medarbejdere til en vis grad kan kompensere for relativt dårlige familierelationer og dermed fungere som en beskyttelsesmekanisme og et udgangspunkt for at få skabt sammenhæng og mening i barnets liv.

Barnets inddragelse og medbestemmelse

I dette afsnit vil vi gennemgå endnu en forudsætning for at kunne yde omsorg – nemlig respekt for den, der ydes omsorg for. Ifølge vores omsorgsbegreb så indebærer respekt, at barnet som udgangspunkt forudsættes at kunne tilkendegive hvilke behov, det har. Respekt kan altså ses som, hvorvidt der fra anbringelsesstedets side lægges vægt på børnenes inddragelse og medbestemmelse.

Appel Nissen skriver i arbejdsrapporterne til SIP-åben, at jf. Schwartzs model over barnets udviklingsopgave er det helt centralt med dannelsesmålet social deltagelse gennem kvalificeret selvbestemmelse, der også kan relateres til barnets mulighed for at udøve

indflydelse og få medbestemmelse i sociale sammenhænge (demokratisk medborgerskab). På den baggrund påpeger Appel Nissen at hvordan, i hvilken grad og på hvilke områder institutionen tilbyder børnene en mulighed for at få medbestemmelse og indflydelse kan være et væsentligt element i indsatsen.

Appel Nissen skriver andetsteds i arbejdspapirerne til SIP-åben, at Schwartz peger på, at der i praksis ofte er forskellige syn på barnets udviklingsopgave, og at dette kan relateres til betoning af forskellige syn på, hvordan et barn udvikler sig. Det ene syn betoner barnet som en person, der udvikler sig via ydre påvirkninger, det andet betoner barnet som en person, der udvikler sig ud fra en indre kerne. I praksis kan disse betoning relateres til forskellige pædagogiske mål, metoder og forestillinger om den pædagogiske relation. Appel Nissen skriver, at Schwartz peger på, at kvalitet i indsatsen synes at afhænge af, om det er muligt at etablere en rimelig balance mellem emotionel støtte (social omsorg), kontrol og tilgodesende af den unges autonomi.³²

En del forskning tyder dog på, skriver Appel Nissen, at børn og unge i utilfredsstillende grad inddrages i forhold omkring deres anbringelse og at de mangler information om deres egen situation. Dette må ses som problematisk, skriver Appel Nissen videre, idet forskning tyder på, at anbringelsen i sig selv stiller børn overfor det, man kan kalde en ny udviklingsudfordring. Anbringelsen udgør i sig selv en dramatisk ændring i den unges livsrum, der kan give anledning til eksistentielle konflikter og oplevelsen af tab. Der peges ifølge Appel Nissen på, at muligheden for indflydelse på egen anbringelse er tæt forbundet med graden af information og viden. Undersøgelser viser, at unge oplever en afmagt, når de ikke bliver informeret eller taget med på råd under anbringelsen. Magtesløshed går igen i flere undersøgelser. Nogle undersøgelser viser også, skriver hun, at usikkerhed også opstår, når den unge ikke kender tidsperspektivet for anbringelsen, dvs. hvor lang tid de skal eller kan være sikre på at blive et bestemt sted.

Appel Nissen (2005) påpeger også andetsteds i arbejdspapirerne til SIP-åben, at Schwartz skriver, at børn har behov for at opleve anerkendelse af egne traditioner, værdier og drømme og at kunne se meningsfuldheden i de nye omgivelser fx regler.

Interviews med anbragte børn og tidligere anbragte understreger, hvad Appel Nissen skrev i arbejdspapirerne, at børn i utilfredsstillende grad inddrages i forhold vedrørende deres anbringelse. En interviewundersøgelse om, hvordan forholdene for anbragte børn kan gøres bedre (Nielsen et al 2005 i Petersen 2010: 171), munder således ud i anbefalinger, der blandt andet vedrører, at børn i højere grad skal have indflydelse på hverdagen, herunder mad, aktiviteter, møblering af værelse og viden om hvad der skrives om barnet. Det anbefales også, at barnet i højere grad selv er med til at vælge kontaktpædagog – det sidste også med henblik på, at en god relation mellem kontaktpædagog og barn eventuelt kan bevares efter anbringelsen.

Det er en mærkesag, at anbragte børn ønsker at blive inddraget i anbringelsen (SL 2004 i Petersen 2010: 138). Endelig er inddragelse i anbringelsen et hovedtema for de børn, der er blevet interviewet til Børnerådets Rapport (2012) vedrørende deres rettig-

---

³² Schwartz formulerer ifølge Appel Nissen (2005) dette som tre dilemmaer i indsatsen, og ser en generel tendens til, at *institutioner enten fokuserer på struktur eller på relationer*: De tre dilemmaer er henholdsvis: Forholdet mellem barnets *udvikling af færdigheder og emotionel udvikling*. Forholdet mellem en *voksenstyret fælles, struktureret hverdag og inddragelse af barnets individuelle interesser og behov* og Forholdet mellem pædagogen som *professionel omsorgsperson* og barnets behov for en *personlig relation* (Schwartz 2001:68 i Appel Nissen 2005). Hvor der ifølge omsorgsbegrebet i SIP-børn ikke kan gives et entydigt svar på dilemmaerne vedrørende færdigheder eller emotionel udvikling, professionel eller personlig relation, så vil dilemmaet vedrørende struktur versus inddragelse betone et fokus på inddragelse.

heder. Her fremgår det, at ønsket om at blive inddraget er et gennemgående tema i børnenes beretninger. Børnene ønsker at blive inddraget i vigtige beslutninger om deres liv og hverdag. Inddragelse og medbestemmelse er således helt afgørende for børnenes oplevelse af, om det er en god anbringelse eller ej (ibid.:5). Det fremgår også af interviewene, at børn meget ofte oplever magtanvendelser på anbringelsesstederne og at dette indgår som en del af hverdagen.

En hovedsageligt voksenstyret og fælles struktureret hverdag kan komme til udtryk ved, at der er et forholdsvis omfattende regelsæt for hverdagen på institutionen. Her viser interviewundersøgelse med anbragte børn (SL 2004 i Petersen 2010: 138) at regler opfattes meget forskelligt, afhængigt af hvor fleksible og meningsfulde de opleves at være. Tjellflaat og Ulset (2008 i Egelund 2009: 78) har undersøgt betydningen af regler og rutiner i forhold til børns og unges medbestemmelse. Ifølge denne undersøgelse opfatter børn regler/rutiner i en voksenstyret hverdag som et voldsomt indgreb i deres personlige råderum og som en begrænsning af deres handlemuligheder i det daglige, idet børnene sjældent oplever reglerne som meningsfulde. Børnene sætter spørgsmålstegn ved sammenhængen mellem regelbrud og straffeforanstaltninger, men af taktiske grunde undlader de at kritisere reglerne, hedder det i undersøgelsen. Det vil sig, at der er tale om en skintilpasning konkluderes det, hvilket ifølge Tjellflaat og Ulset ikke er et holdbart fundament for udvikling. Endelig fremgår det af undersøgelsen, at børnene forbinder de strenge sanktioner ved regelovertrædelse med et unormalt liv på randen af samfundet. I modsætning til dette begrundes regler og rutiner fagligt af personalet i forhold til, at de bidrager til at skabe et mønster af tryghed og forudsigelighed. Tjellflaat og Ulset angiver på den baggrund, at børn og voksne lever i to forskellige verdener, hvor voksne er loyale mod deres faglige præmisser for at skabe positiv udvikling for børn, men hvor børnene derimod hverken ser mål eller mening med en sådan voksenstyret hverdag.

Forudsigelighed er et begreb, der optræder i litteraturen om anbragte børn i forhold til dilemmaet kontrol versus autonomi. I Nielsens litteraturreview er en af hovedkonklusionerne, at forudsigelighed og en klar, men varm kombination af struktur og kultur er med til at befordre, at indsatsen er virkningsfuld. Jacobsen og Egelund (2011 i Egelund et al.) påpeger, på baggrund af observationsstudier på anbringelsessteder, at det teoretiske ideal i en behandlingsfilosofi om forudsigelighed og tryghed, kommer til at stå i skærende kontrast til de uforudsigelige konflikter, der hele tiden er en del af hverdagen på anbringelsesstederne som konsekvens af, at mange børn med svære problemer er samlet. Pointen her er ikke ifølge Egelund og Jacobsen, at man ikke skal stræbe efter forudsigelighed, men at man skal vurdere, hvordan hverdagen er i praksis – om den i praksis er præget af forudsigelighed eller ej – og være lydhør over for børnenes behov og reaktioner i den hverdag, de reelt er i. Og dermed ikke lade et teoretisk ideal stå i vejen for at være bevidst om, at det at være anbragt uden for hjemmet med mange andre skrøbelige og/eller ængstelige børn i sig selv betinger en relationel uforudsigelighed. Med andre ord kan dette teoretisk funderede forsøg på at skabe forudsigelighed i praksis komme til at fremstå som i højere grad et udtryk for medarbejdernes behov frem for børnenes behov.

Udover et fokus på inddragelse og medbestemmelse indebærer respekt jf. Engsters omsorgsbegreb også, at den, der modtager omsorg, ikke skal frygte at blive degraderet i pædagogen eller andres øjne. For at kunne yde omsorg forudsættes der en tillidsfuld relation, hvor den, der modtager omsorg, har mulighed for at vise sine behov uden at frygte efterfølgende at blive nedgjort eller ringeagtet (Engster 2007: 7).

At ovenstående er et relevant element i indsatsen for anbragte børn, fremgår af flere undersøgelser. På baggrund af SLs rapport vedrørende anbragte børns anbefalinger (2004 i Petersen 2010: 138) opstilles således en mærkesag vedrørende det dilemma børn oplever i forhold til tillid og hvem de kan tale fortroligt med. Børnene er loyale over for familien og vanskelige familieforhold samtidigt med, at de har behov for at kunne betro sig. Mærkesagen vedrører således, at dilemmaet om hvad der skal fortælles videre skal kunne håndteres af professionelle voksne.

Denne oplevelse af et dilemma i forhold til, hvor meget tillid, de anbragte børn føler, at de kan have til de professionelle medarbejdere går igen i andre interviewundersøgelser med anbragte eller tidligere anbragte børn og unge. En engelsk undersøgelse (Stanley 2007 i Egelund et al. 2009) viser således, at børn ikke får talt om deres problemer af frygt for at blive hængt ud. Det er den samme konklusion, de når frem til i en skotsk undersøgelse (Blower 2004 i Egelund 2009: 104), hvor interviewede 7-17-årige angiver, at de savner en at tale med om deres problemer og at de føler, at de skal navigere i forhold til en balance mellem at betro sig nok til at få hjælp og ikke betro sig for meget, så de risikerer at blive hængt ud eller stemplet.

Ovenstående indikerer, at det har stor betydning for barnet at føle sig inddraget og at have medbestemmelse i forhold til dets situation. Dette kan karakteriseres som et dilemma mellem en voksenstyret hverdag og et fokus på barnets inddragelse og medbestemmelse. Ovenstående indikerer dog, at der ikke nødvendigvis er et modsætningsforhold imellem dette. Hvis de regler og rutiner, der udgør en del af institutionens organisering af hverdagen, opfattes som meningsfulde og fleksible, antages det, at de i mindre grad også vil blive opfattet som umyndiggørende indgreb af barnet. Ovenstående indikerer også, at det har stor betydning for barnet, at det får tilstrækkelig information om sin situation, hvorfor og hvor længe det skal være på institutionen – også hvis det er forhold, barnet ikke selv har indflydelse på. Endelig indikerer ovenstående, at for at yde omsorg, er det vigtigt, at der er rene linjer i forhold til, hvor åbent barnet kan give udtryk for sine behov – altså om det kan betro sig til medarbejderne, uden at være usikker på, hvilke konsekvenser det får.

6.3. Almen omsorg

Ifølge Engsters almene omsorgsbegreb, så indebærer omsorg, som tidligere beskrevet at varetage barnets behov for fysisk tryghed, mulighed for at vedligeholde og udvikle færdigheder og trivsel – herunder at forhindre og lindre smerte gennem omsorgs- og behandlingsindsatser.

I det følgende vil vi gennemgå disse tre elementer i omsorg i forhold til indsatsen på institutioner for børn anbragt uden for hjemmet.

Fysisk tryghed

Fysisk tryghed indebærer jf. Engsters omsorgsbegreb, at barnet i tilstrækkelig omfang får dækket sit behov for mad, tøj, hygiejne, fysisk udvikling og sund levevis. Derudover indebærer fysisk tryghed, at barnet ikke udsættes for fysiske overgreb fra voksne eller andre børn.

Fysisk tryghed er en del af den almene omsorg, der samlet set er en forudsætning for, at barnet kan udnytte institutionen som udviklingsrum. Fysisk omsorg er dermed også en forudsætning for, at anbringelsen bidrager til en forbedring af barnets situation.

Der er ikke udviklet indikatorer til at belyse dette område i SIP-åben og det er heller ikke et område, der er særligt velbelyst forskningsmæssigt i en dansk kontekst.

I Ottosen og Christensens undersøgelse fra 2008 (i Petersen 2010:131) er der med afsæt i data fra forløbsundersøgelsen (Egelund et al. 2008) foretaget en sammenligning af børn anbragt uden for hjemmet og børn med tilsvarende socioøkonomiske forhold, der ikke er anbragte uden for hjemmet. Af denne undersøgelse fremgår det, at børn anbragt uden for hjemme ofte har et bedre helbred end børn fra tilsvarende socioøkonomiske vilkår, der ikke er anbragt. Antologien Omsorg for anbragte børn og unge (Egelund og Jacobsen (red.) 2009) er baseret på dagbogsnotater fra fire forskere som har fulgt livet tæt på en eller flere døgninstitutioner for børn som en del af projektet. Døgninstitutionernes hverdag og vilkår. Her konkluderes der opsamlende at det fysiske omsorgsarbejde, eksempelvis madlavning, tandbørstning, lægebesøg etc. gives en meget central placering på institutionerne og opholdsstederne.

Ovenstående indikerer, at der på anbringelsessteder i dag er fokus på den basale fysiske omsorg og at børn der anbringes uden for hjemmet kan opleve, at anbringelsen bidrager til en bedre almen sundhedstilstand.

Mulighed for at vedligeholde og udvikle færdigheder

Mulighed for at vedligeholde og udvikle færdigheder indebærer jf. Engsters omsorgsbegreb, at barnet i tilstrækkelig omfang får mulighed for at vedligeholde og udvikle færdigheder i forhold til overlevelse (praktiske færdigheder/selvhjulpenhed) og i forhold til deltagelse i samfundet (skolefærdigheder, sociale færdigheder, fritid, herunder kammeratskaber, leg og interesser og social trivsel). At barnet har disse muligheder er en del af den almene omsorgsopgave, der både kan ses som et element i og en forudsætning for, at anbringelsen bidrager til, at barnet kan varetage sin udviklingsopgave, få en forbedret social, kulturel og personlig situation og dermed nedre handlemuligheder.

På den baggrund har vi valgt at kategorisere indsatser rettet mod børnenes mulighed for at vedligeholde og udvikle færdigheder i følgende underkategorier, der omtrentligt svarer til kategorierne i SIP-åben under almene kvalificerende indsatser³³:

- Aktiviteter relateret til skolefærdigheder
- Fritidsaktiviteter
- Praktiske færdigheder

Disse indsatser vedrører det almene omsorgsarbejde, der udføres på institutionen i forhold til at sikre barnet muligheden for at vedligeholde og udvikle færdigheder, men de relaterer sig også til Schwartzs model over barnets almene udviklingsopgaver – særlig kvalificering gennem deltagelse i praksisfællesskaber. Antagelsen er, at deltagelse i sådanne fritids-, skole- og praktiske aktiviteter øger sandsynligheden for, at barnet bliver i stand til at mestre deltagelse i flere samfundsmæssige og sociale sammenhænge (erfaret funktionalitet), for så vidt at deltagelsen bidrager til, eller sker på grundlag af barnets egen personlige meningsdannelse og motivation. Antagelsen er videre, at jo mere motiveret barnet er og jo mere komplekse sammenhænge barnet formår at indgå i, jo

³³ Her har vi i modsætning til SIP-åben ikke medtaget medbestemmelse og indflydelse, da vi har behandlet dette område under Inddragelse af medbestemmelse, ligesom erhvervs erfaring ikke er med pga. målgruppens alder.

bedre bliver barnets muligheder for at deltage og få anerkendelse i den sociokulturelle kontekst barnet indgår i.

Aktiviteter relateret til skolefærdigheder

Af arbejdspapirerne til SIP-åben fremgår det at:

- unge anbragte generelt efterlyser hjælp til lektier,
- undersøgelser viser, at det er vigtigt, at en bestemt ansat på institutionen har ansvar for opfølgning på skole,
- SIPs arbejdsgruppe ønskede, at der blev udviklet indikatorer med det formål at afklare, hvilke former for undervisningstilbud institutionerne tilbyder, hvordan disse er udformet, og hvor hurtigt der kommer gang i skolegangen efter anbringelsen.

Som det også fremgik af afsnittet vedrørende barnets kulturelle situation, så er der forskningsmæssig enighed om, at barnet så vidt muligt bør undervises inden for det normale skolesystem. Det angives samtidigt også, at det kræver en meget stor indsats fra anbringelsesstedets side at integrere et barn i det normale skolesystem. En stor indsats, som der måske ikke altid er kapacitet til på anbringelsessteder pga. skiftende arbejdstider mm. Og at det derfor kan tænkes, at barnet har behov for mere støtte end anbringelsesstedet kan give. Anbringelsessteder der har fokus på, hvad barnet har brug for, for at kunne mestre sit fremtidige liv har bedre mulighed for at integrere børnene i normalsystemet, konkluderer Perthou i en undersøgelse (2008 i Bryderup: 2012).

Fra børneperspektivet er det karakteren af relationer barnet indgår i, der er afgørende i forhold til, hvorvidt integrationen i normalsystemet opleves som en succes. At integrere det anbragte barn i skolen kræver også en indsats fra lærerne i skolen, der må støtte op om barnet for at hjælpe det til at skabe relationer til de andre børn (Hansen 2005a i Egelund 2009: 113).

Ovenstående indikerer, at for at øge barnets muligheder for at udvikle og vedligeholde sine skolemæssige færdigheder, skal barnet have omfattende støtte i forhold til skolearbejdet. Hvad enten dette varetages af en intern medarbejder eller en mentor etc., er det vigtigt, at der er en medarbejder på anbringelsesstedet, der har ansvaret for at få fulgt op på skolegang. Ovenstående indikerer også, at det er af afgørende betydning, at der etableres et samarbejde mellem anbringelsesstedet og barnets skole, hvis barnet går i ekstern skole. Hvis barnet går i intern skole er det vigtigt, som det også fremgik af afsnittet Barnets kulturelle situation vedrørende intern skole, at fastholde et fagligt ambitionsniveau på barnets vegne, så barnet ikke stilles væsentligt dårligere fagligt, end børn fra det normale skolesystem.

På baggrund af dette antages det, at jo mere støtte barnet får til sin skole jo bedre mulighed har barnet for at udvikle eller vedligeholde sine skolemæssige færdigheder. Det antages også at jo mere samarbejde, der er etableret mellem skolen og anbringelsesstedet, jo bedre betingelser har anbringelsesstedet for at understøtte barnets skolegang.

Fritidsaktiviteter

Af arbejdspapirerne til SIP-åben fremgår det at:

- en indsats, der rummer et tilbud om et varieret fritidsliv, som den unge selv har indflydelse på, kan være en indikator på positive effekter,
- et varieret fritidstilbud kan rumme muligheden for både at deltage i fælles fritidsaktiviteter og at forfølge individuelle fritidsinteresser,

- et varieret fritidsliv kan også rumme muligheden for, at den unge har tid fri fra aktiviteter, dvs. tid hvor den unge selv kan bestemme, hvad der skal ske (egen tid til afslapning og underholdning), og at den unge i øvrigt har en vis indflydelse på, hvilke fritidsaktiviteter han/hun skal deltage i, eller som tilbydes,
- et varieret fritidstilbud kan også rumme muligheden for, at den unge kan dyrke et fritidsliv både på og uden for institutionen. Dvs. at indsatsen hæmmer oplevelsen af isolation (på institutionen) og giver den unge en mulighed for og oplevelse af at kunne deltage i andre praksisfællesskaber,
- samlet set kan man antage, at en sådan varieret indsats kan bidrage til at fremme den unges muligheder for at deltage i forskellige ungdomskulturelle fællesskaber såvel som en positiv ungdomskultur på institutionen.

Säfvenbom & Samdahl (2000 i Nielsen 2008:40) har undersøgt anbragtes fritidsliv sammenlignet med ikke-anbragte børns og konkluderer, at anbragte børn tilsyneladende har behov for støtte fra medarbejdere for at deltage i fritidsaktiviteter uden for institutionen. Fx en medarbejder der kender børnene og deres behov og som kan følge børnene til fritidsaktiviteter uden for institutionen.

Olsen og Dahl (2008 i Egelund 2009: 173) har også fokus på anbragte børns fritidsliv i deres interviewundersøgelse. De påpeger, at ønsket om sammenhæng er et gennemgående tema i de 27 interviews af børn og unge mellem 9 og 16 år, de har foretaget. Anbragte børns fritidsliv og deres syn på dette hænger sammen med anbringelsesformen og de voksne omsorgspersoners evne til at skabe sammenhæng på tværs af de arenaer barnets liv udspiller sig indenfor. Børn oplever mest sammenhæng, hvis de er anbragt i plejefamilie, hvor deltagelsen i fritidsaktiviteter forekommer naturlig og uproblematisk og hvor børnene bakkes op i deltagelsen. De institutionsanbragte børn har ofte et tilsvarende aktivt fritidsliv, men disse børn opfatter det anderledes. På institutionen skal fritidslivet indgå i institutionens kollektive regler og rutiner og er derfor mere tilrettelagt. Derudover er der tendens til, at børnene opfatter fritidsaktiviteterne som en del af det pædagogiske program, som de selv ikke har så meget indflydelse på. Fritidsaktiviteterne kan i så fald opleves som en voksenstyret pligt og ikke som en meningsfuld selvvalgt udfoldelse.

Ovenstående indikerer, at børn har behov for at blive støttet i og have mulighed for at deltage i et varieret fritidsliv. Et varieret fritidsliv indebærer, at barnet har mulighed for både at deltage i fælles fritidsaktiviteter og forfølge individuelle interesser. Et varieret fritidsliv indebærer også, at aktiviteterne så vidt muligt tager afsæt i barnets ønsker og at der er mulighed for at deltage i aktiviteter i lokalsamfundet – også selvom dette indebærer, at der skal bruges ressourcer ved at barnet skal følges eksempelvis. Endelig indikerer ovenstående, at det er vigtigt, at der skabes et bindeled på tværs af barnets livssammenhænge fx ved at aktiviteterne koordineres og der bakkes op i forhold til dem.

Praktiske færdigheder

Af arbejdspapirerne til SIP-åben fremgår det, at:

- hvorvidt den unge under anbringelsen får mulighed for at deltage i og have ansvar for praktiske opgaver og derigennem kan tilegne sig praktiske færdigheder synes væsentligt for, om den unge besidder elementære forudsætninger for at klare sig efter anbringelsen,
- set i forhold til, at mange anbragte unge har andre problemstillinger i livet, de skal forholde sig til, kan det at kunne klare sig i dagligdagen efter anbringelsen og erfare funktionalitet i dagligdagen være en stor hjælp.

På baggrund af ovenstående opstilles der i SIP-åben indikatorer for, om den unge skal udføre praktiske opgaver og hvor hyppigt.

Muligheden for at udvikle og vedligeholde praktiske færdigheder og selvhjulpethed er en del af omsorgsbegrebet i SIP-børn.

Trivsel

Ifølge vores almene omsorgsbegreb indebærer omsorgsarbejde at fremme barnets trivsel forstået som at forhindre og lindre smerte gennem hhv. omsorgs- og behandlingsindsatser. Som Engster skriver, så kan begrebet trivsel i denne sammenhæng ofte vise sig at være overlappende med de to øvrige begreber Fysisk tryghed og Mulighed for at vedligeholde eller udvikle færdigheder. Begrebet er derfor tænkt til at opfange de forhold, som ikke dækkes af hverken begreberne Fysisk tryghed eller Mulighed for at vedligeholde eller udvikle færdigheder.

I SIP-børn vælger vi at anskue begrebet som behandlingstiltag rettet mod hovedsageligt psykisk lidelse/smerte, hvor lidelse og smerte også ses som eksempelvis mønstre af uhensigtsmæssige mestningsstrategier – som symptom på lidelse – der betyder at barnet mistrives og dets situation og handlemuligheder ikke forbedres.

Som det fremgår af SIP-åben, fortæller en institutions behandlingsprogram ikke i sig selv, hvordan det udøves i praksis, eller hvordan det opleves af den unge. Dette problem imødekommes ved både at se på, hvordan indsatsen er gennemført i forhold til det enkelte barn ('individuelle betingelser i indsatsen') og hvilke rammer der er for behandlingsprogrammet på institutionen ('generelle betingelser i indsatsen'). I dette afsnit ses på behandlingstiltag rettet mod det enkelte barn. I afsnittet 7. Generelle betingelser i indsatsen gennemgås perspektiver på de generelle rammer for behandlingen på institutionsniveau.

Behandlingsindsatser og -metoder

Det fremgår af arbejds papirene til SIP-åben at:

- behandlingsindsatser har størst sandsynlighed for positive effekter, hvis de både rummer en målrettet indsats for at ændre den unges adfærd og tænkemåder og er rettet mod forskellige aspekter af den unges situation og problemer på forskellige måder
- viften af de målrettede behandlingsindsatser, som en institution/opholdsted kan tilbyde og rent faktisk tilbyder overfor konkrete unge, kan være betydningsfuld i forhold til indsatsens kvalitet

Ovenstående vedrørende behandlingsindsatser, der både er rettet mod det kognitive og det adfærdsmæssige, understøttes i Niensens (2008) litteraturreview. Dog med den væsentlige tilføjelse i forhold til målgruppen i SIP-børn, at det er af afgørende betydning, at der tilstræbes forældreinvolvering og/eller familiebehandling. Det angives ligeledes at være afgørende, at den behandling, der gives har mulighed for læringstransfer. Altså at børnene kan se udbyttet af behandlingen som relevant i andre kontekster og livssammenhænge. Endelig påpeges det, at der bør være et eksplicit fokus på, at behandlingen skal være i overensstemmelse med de krav om kompetencer, der er i forhold til at begå sig uden for institutionen (Nielsen 2008:46)

I Niensens litteraturreview er det således en af de generelle anbefalinger på baggrund af forskningen på området, at samarbejde med og involvering af familie i behandling

og institutionslivet i øvrigt er af største betydning for positive resultater af barnets anbringelse (Chamberlain 1999, Scholte & Van Der Ploeg 2000, Lewis 1982, Stevens 2004, Curry 1991 | Nielsen 2008:46). At arbejde med hele familien viser sig at være mere virkningsfuldt over for barnet end både individuel og gruppebehandling (Chamberlain 1999). Hvorvidt børn har gavn af psykodynamisk orienteret behandling, er der ikke entydighed omkring. Nielsen (2008) refererer således Scholte & Van Der Ploeg (2000: 44) for i en undersøgelse at finde frem til, at unge profiterede mindre af psykodynamisk orienteret behandling, end af slet ingen behandling at modtage. I modsætning til dette konkluderer Nissen og Hansens studie (2006 i Egelund et al 2009: 48) at behandling med psykodynamisk, miljøterapeutisk døgnbehandling betød, at tidligt traumatiserede børn med omfattende relationsforstyrrelser i målgruppens aldersgruppe var blevet bedre til at bruge deres evner konstruktivt, mindre psykisk forstyrrede, havde fået mere selvillid og var begyndt at reflektere over deres egen situation, havde fået positive forventninger til andre mennesker og havde lært at indgå i gensidige relationer med andre. Endelig kunne børnene efterfølgende anbringes i mindre specialiserede tilbud.

Ovenstående indikerer, at behandlingsindsatser over for barnet, hvis barnet har uhenigtsmæssige mestringsstrategier eller på anden måde oplever lidelse – enten direkte eller som resultat af disse mestringsstrategier – har størst sandsynlighed for positive resultater, hvis behandlingsindsatserne både rummer en målrettet indsats for at ændre barnets adfærd og tænkemåde, og er rettet mod eller i en eller anden form involverer barnets forældre. Ligesom behandlingen skal sigte mod, at barnet opnår kompetencer, der er anvendelige i det omgivende samfund og at der er mulighed for læringstransfer.

På baggrund af ovenstående antages det, at behandlingsindsatser både skal være rettet mod barnets adfærd og tænkemåde og samtidigt så vidt muligt inddrage eller være relateret til barnets relationer i det omgivende samfund – herunder familierelationer. Det antages også, at paletten af de målrettede behandlingsindsatser, som en institution/opholdsted kan tilbyde har betydning i forhold til at kunne give en behandlingsindsats målrettet det enkelte barns situation og handlemuligheder.

6.4. Et sammenhængende børneliv

I vores indledende kapitel vedrørende evalueringens fokus skrev vi på baggrund af Ida Schwartzs afhandling (2007), at en betingelse for at kunne yde omsorg - og dermed at hjælpe barnet til at forfølge sin udviklingsopgave - er, at der også foregår en personlig og praktisk organisering af hverdagslivet for barnet, så barnet oplever sammenhæng på tværs af de livssammenhænge, det indgår i.

Schwartz skriver ud fra et kontekstuel udviklingspsykologisk perspektiv, der tager afsæt i en antagelse om, at barnets mulighed for at forfølge sin udviklingsopgave og barnets behov i denne forbindelse netop skal forstås ud fra barnets hverdagsliv og på tværs af barnets livssammenhænge. Derfor understreger hun det betydningsfulde i at forstå barnet ud fra hele barnets situation og for anbragte børns vedkommende ud fra deres ofte sammensatte og konfliktfyldte hverdag. En central pointe for Schwartz er, at det er vigtigt at flytte fokus fra barnets personlighed til barnets situation og deltagelse i sociale fællesskaber og dermed få et eksplicit fokus på børnenes adgang til og inddragelse i deltagelsesmuligheder i sociale praksisser – herunder barnets adgang til og inddragelse i børnefællesskaber både på og uden for institutionen. Barnets udviklings- og deltagelsesmuligheder i forskellige livssammenhænge er ifølge Schwartz meget afhængige af, hvordan hverdagslivet organiseres på institutionen.

Netop begrebet sammenhæng og institutionens bestræbelser – eller manglen på samme – for at skabe sammenhæng i de praksisfællesskaber barnet indgår i, på og uden for institutionen, er et emneområde, der fylder meget i litteraturen om anbragte børn. Både litteratur vedrørende børnenes eget perspektiv på anbringelsen, litteratur om anbragte børns vilkår og litteratur om, hvad der virker i forhold til anbragte børns situation. Der er således bred forskningsmæssig enighed om, at for at en anbringelse skal bidrage positivt til barnets udvikling, så er det af afgørende betydning at indsatsen bygger på et helhedsperspektiv rettet mod flere sammenhængende områder (Egelund et al 2009, Petersen 2010, Nielsen 2008, Schwartz 2001, Schwartz 2007, Egelund og Jakobsen 2011, Egelund og Jakobsen 2009):

- At en eller flere medarbejdere evner at skabe et bindeled mellem barnets mange livssammenhænge ved praktisk organisering og koordinering, men også ved at bane vejen for barnet, hvis det føler sig mobbet eller holdt uden for.
- At der etableres et tværfagligt samarbejde mellem de professionelle på tværs af barnets livssammenhænge (institutionen, skole, fritidsliv, venner, familie)
- At barnet i størst muligt omfang integreres i det omgivende samfund.
- At barnets forældre i størst muligt omfang inddrages i og deltager i barnets hverdagsliv og at barnets mulighed for at opretholde kontakten med det øvrige familienetværk understøttes.
- At barnet ikke ensidigt institutionaliseres til institutionens regler og praksis, men at der etableres mulighed for læringstransfer og at institutionen åbner sig op i mod omverdenen.
- At barnet får en helhedsorienteret og bredspektret støtte ved udslusningen, der er målrettet alle de livssammenhænge barnet indgår/skal til at indgå i.
- At man anerkender at anbringelsen øger og ikke mindsker kompleksiteten i børnenes liv.

I dette afsnit vil vi gennemgå følgende elementer³⁴ i det at skabe et sammenhængende børneliv:

- Samarbejde mellem forældre og professionelle
- Samarbejde mellem professionelle i og uden for institutionen
- Inklusion i børnegruppen
- Udslusning

Samarbejde mellem forældre og professionelle

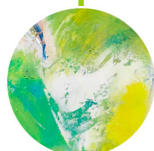
Af arbejdsrapporterne til SIP-åben fremgår det, at:

- samarbejdet med forældrene og det, at den unge oplever, at forældrene stadig er betydningsfulde, vurderes som vigtigt for at barnet/den unge kan skabe sammenhæng mellem egen familie og institutionslivet,
- undersøgelser viser, at selvom barnet/den unge føler sig godt tilpas på anbringelsesstedet og knyttet til de voksne, så bruger barnet/den unge tid på at tænke på familien, søskende og bedsteforældre. Dette skal ses i lyset af, at undersøgelser også viser, at mange børn/unge – på trods af problemer – helst vil bo hjemme,
- danske og udenlandske undersøgelser viser også, at forældrene overvejende føler sig dårligt informerede om formålet med anbringelsen og dårligt involverede i selve anbringelsen. Der er indikationer på, at dette får forældrene til at opleve sig underlegne og føle sig svigtet, således at de får svært ved at indgå i et fremtidigt samarbejde med anbringelsesstedet,
- undersøgelser der sammenligner institutioner med plejefamilier peger på, at *social omsorg* er et ideal i begge anbringelsesformer, men bedst realiseres i familieplejen. Omvendt er der tegn på, at institutionspædagoger har et mere *realistisk forhold til børns problematisk adfærd* og ikke forventer forældre-barn-lignende relationer. Institutionerne kan i den sammenhæng stå for mere *stabilitet* i relationen, fordi den ikke er så sårbar overfor skuffelser. På den baggrund vurderer nogle forskere, at institutionen udgør et mere neutralt territorium, hvor kontakten til familie og netværk kan foregå mere ukompliceret, hvilket kan være ønskværdigt for især større børn.

Der er ikke, som tidligere skrevet, danske undersøgelser om resultaterne hverken på kort eller lang sigt af anbragte børns kontakt med forældre, søskende, slægt og netværk. Men en interviewundersøgelse af tidligere anbragte børn viser, at anbragte børn ønsker at få fastholdt og styrket deres bånd til familien – særligt båndet til søskende. Det generelle billede er, at børnene kunne ønske sig mere indflydelse på kontakten, så de kunne se forældrene, når de havde behov for det. Ligeledes angiver de, at søskendeforholdet kan være tæt og være en livsvarig ressource, men at det kan være svært at opretholde en tæt relation, hvis ikke kontakten får særlig støtte (Nielsen et al. 2005 i Egelund et al. 2009: 162).

Der er også, som allerede nævnt, bred forskningsmæssig enighed om, at det er vigtigt at inddrage barnets forældre og familie så meget som muligt i behandlingen af barnet, da individuelle behandlingsindsatser har vist sig at give en mindre positiv effekt end behandlingsindsatser, hvor forældrene er inddraget (Nielsen 2008: 46).

I Nielsens litteraturreview fremhæves det ligeledes på baggrund af flere studier, at det at en døgninstitution er familieorienteret er afgørende for positive resultater af anbrin-

³⁴ Man kunne også argumentere for, at inklusion og deltagelse i samfundet kunne være et element her, men da dette element allerede er beskrevet i afsnittet vedr. Mulighed for at vedligeholde og udvikle færdigheder, bliver det ikke behandlet her.

gelsen (Scholte & Van Der Ploeg 2000 i Nielsen 2008: 46), og samtidig er det ikke at involvere/inkludere forældre i behandling den største enkeltstående barriere for lærings-transfer i den betydning, at behandlingseffekten fra institutionsanbringelse kan overføres til livet hjemme hos forældrene efterfølgende (Chamberlain 1999). Nielsen (2008) refererer også til at Gibbs & Sinclair (1999) konkluderer, at medarbejderne i højere grad skal bruge deres gode relation til barnet til at mediere mellem barn og familie frem for at 'overtage' omsorgsfunktionen.

SFls forløbsundersøgelse om anbragte børns trivsel og vilkår (Egelund et al 2008: 221) understøtter, hvad der også fremgik af arbejdsrapporterne til SIP-åben, at kontakthypigheden med forældrene er hyppigere for børn anbragt på døgninstitution eller socialpædagogisk opholdssted end den er for øvrige anbringelsesformer.

At dette ikke er et entydigt billede fremgår det tydeligt af Egelunds beskrivelse af en institutions tilgang til forældresamarbejdet, baseret på et længerevarende feltstudie, som en del af SFls undersøgelse Døgninstitutionens hverdag og vilkår (2011 i Egelund og Jacobsen (red.) 2011:143 pp). Egelund anfører her en række forhold, der ikke fremmer samarbejdet mellem institution og forældre ifølge hendes observationer. Hvis institutionerne har et perspektiv på forældrene som årsagen til børnenes problemer – altså at barnets aktuelle problemstillinger skyldes forældrenes defekt – er institutionerne i mindre grad tilbøjelige til at inddrage forældrene. De vil derimod være mere motiverede for at have en overfladisk kontakt til forældrene. Hvis institutionen ligger afsondret i forhold til forældrenes bopæl, kan dette også bidrage til at forældresamarbejdet besværliggøres. Institutioner, hvor barnets kontakt med forældrene er organiseret i forhold til en række faste regler, hvor der fx ikke er mulighed for at forældre kan besøge barnet på dets værelse eller at barnet må ringe hjem til sine forældre, når det ønsker det, fremmer ifølge Egelund heller ikke forældresamarbejdet. Heller ikke hvis behandlingen vedrører barnet isoleret og forældre ikke inddrages eller får at vide, hvad behandlingen vedrører og hvad der ses som årsagen til barnets problemer.

Egelund (2011 i Egelund og Jacobsen 2011) viser med et eksempel, hvordan en institution opstiller et dikotomisk verdensbillede for barnet i behandlingstilgangen til det. Sat på spidsen stilles barnet over for at skulle vælge mellem sig selv eller forældrene. Hvis barnet vælger 'sig selv' så indebærer dette valg, at barnet skal se forældrene som årsagen til, at barnet aktuelt oplever problemer. Et dikotomisk verdensbillede, der, ifølge Egelund, understøttes af, at barnet er anbragt uden for hjemmet og som yderligere understøttes af, at medarbejderne ikke kender til barnets forældres situation, børnenes forhistorie mm. så børnene optræder dekontekstualiserede.

Egelund (ibid.) peger på, at det er en grundkonflikt at forældre er frataget deres børn og at denne konflikt som udgangspunkt kan hæmme institutionens samarbejde med forældrene. Dermed bliver børnene alene om at integrere forældrene i deres hverdag, opretholde kontinuitet i deres liv i forhold til deres forældre, samtidigt med at de bruger kræfter på at passe på forældrene og at omtale dem positivt over for personalet.

Højberg (2006 i Petersen 2010: 144) påpeger i denne sammenhæng, at pædagogen har en vigtig rolle som kontaktfordrager mellem barn og forældre. Det vil sige i forhold til at etablere kontakt mellem barn og forældre være bindeled og være den, der følger barnet i kontakten og samværet med forældrene, hvis dette vurderes relevant. Højberg påpeger også, at det kræver meget støtte til forældrene i anbringelsesprocessen og at det derfor er vigtigt at se forældrene i forbindelse med anbringelsesprocessen.

Et særskilt område i forhold til at skabe et sammenhængende børneliv og samarbejde med forældre er i denne sammenhæng børn, der tilhører en etnisk minoritetsgruppe. Ulvik (2005 i Egelund et al. 2009: 149) skriver på baggrund af en norsk undersøgelse, at børn fra etniske minoritetsgrupper ofte indgår i flere familiære relationer end andre norske børn. De vil således ofte have en større biologisk familie med hyppigere kontakt. Det er derfor en stor opgave for anbringelsesstedet at forstå barnets mange komplekse relationer og tilhørsforhold, der har betydning for barnets selvopfattelse.

Denne opgave bliver ikke nemmere af, som vi også skrev i afsnittet Handleplaner og journaler (Skytte 2005 i Egelund et al. 2009:150) at netop børn med etnisk minoritetsbaggrund ofte er meget dårligt beskrevet, når de ankommer til institutionen og at den anbringende socialarbejder fx ikke ved, hvad der er barnets modersmål. Og, som vi skrev tidligere, så kan dette have konsekvenser i forhold til barnets kontakt med forældrene, hvis barnet ikke får mulighed for at videreudvikle sit modersmål.

Hansen og Hannemann (2005 i Egelund et al 2009: 145) har lavet en interviewundersøgelse med henholdsvis unge anbragte og forældre til unge anbragte fra etniske minoritetsgrupper. De unge oplevede, at pædagogerne ikke havde sat sig ind i deres etniske baggrund og forholdene i deres oprindelsesland. De følte, at de blev tilskyndet til fordanskning. De unge oplevede institutionen som dansk på den måde, at det ikke var muligt at overholde muslimske traditioner som ramadan. Forældrene til de unge anbragte fra etniske minoritetsgrupper udtrykte tilsvarende ønske om, at der blev taget hensyn til deres kulturelle baggrund. De opfattede derudover selve anbringelsen som et voldsomt indgreb og de oplevede samværet med børnene på institutionen som svært, besøgene som ydmygende og konfliktfyldte og relationen til personalet i det hele taget som præget af et asymmetrisk magtforhold. Endelig havde de en oplevelse af, ikke at blive set, hørt eller værdsat og kun at have en tilfældig og sporadisk kontakt med institutionen.

Som vi tidligere har skrevet, så kan det optimale samarbejde med forældre til anbragte børn ifølge Schwartz (2007), beskrives som 'et samlet omsorgsarrangement'. Det vil sige, at institutionen så vidt mulig mobiliserer forældrenes ressourcer, så forældrene får mulighed for at yde omsorg over for deres barn. En omsorg, der sammen med den professionelle omsorg, ifølge Schwartz bør integreres meningsfuldt i barnets hverdag i og uden for institutionen.

Ovenstående indikerer, at det er af største vigtighed at inddrage og involvere forældre så vidt muligt i barnets hverdagsliv, i barnets eventuelle behandlingsforløb og i selve anbringelsesprocessen. Hvis forældrene allerede i anbringelsesprocessen høres i forhold til deres perspektiv på anbringelsen, hvad der har ført til anbringelsen, familiens og barnets aktuelle situation og historie og hvordan samarbejdet mellem institutionen kan foregå (fx i forhold til kontakt og deltagelse i et delt omsorgsarrangement) så er der større sandsynlighed for, at forældrene vil acceptere anbringelsen og indgå i et samarbejde med institutionen.

Hvis der er etableret et respektfyldt samarbejde mellem forældre og institution og forældrene ikke italesættes over for barnet, som en negativ modpol til hvad institutionen repræsenterer, så vil barnet i mindre grad opleve at være i et konfliktfyldt forhold mellem institution og forældre, hvilket kan betyde at barnet har bedre mulighed for at varetage sin udviklingsopgave. Ovenstående indikerer også at hvis en medarbejder i særlig grad påtager sig rollen som kontaktfordrager i forhold til familien, vil det kunne fremme, støtte og/eller være behjælpeligt i forhold til barnets kontakt med familien.

Samarbejde mellem professionelle i og uden for institutionen

Det er en central pointe hos Schwartz, at børns behov er knyttet til de konkrete kontekster børnene indgår i, frem for deres personlighed. I forhold til samarbejde mellem professionelle betyder dette, at det er vigtigt, at kendskab til barnet og barnets situation i forskellige sammenhænge deles med de andre professionelle, der er omkring barnet i, hvad Schwartz kalder 'faglige kooperative processer'. Her har de professionelle mulighed for at bidrage med deres perspektiv på barnets situation og følge med i barnets hverdagsliv ud over deres egen kontekst. Muligheden for at bakke op om barnets udvikling gennem deltagelse i forskellige praksisfællesskaber øges således, hvis flere professionelle med flere forskellige perspektiver på barnet og barnets situation mødes med hinanden og arbejder sammen om en fælles udforskning af engagementer og problematikker i børnenes livssammenhænge. Et sådant samarbejde giver et mere solidt grundlag at træffe faglige beslutninger ud fra – fx i forhold til, hvad der skal være et fagligt fokus på, og hvor der skal opsættes mål for barnet. Ved at etablere sådanne faglige kooperative processer bliver det muligt at organisere en systematisk støtte på tværs af barnets livssammenhænge i de kontekster barnet indgår i og understøtte barnets udviklingsmuligheder heri (Schwartz 2011 i Egelund og Jakobsen (red.) 2011).

Af de undersøgelser, der indgår i Niensens litteraturreview, fremgår det, at samarbejde mellem professionelle på tværs af indsatsområder og forvaltninger – særligt omkring skolegang – har betydning for resultatet af indsatsen og den efterfølgende udslusning (Lewis 1982, Zetlin, Weinberg & Kimm 2004, 2005 i Nielsen 2009: 45).

Anbragte børn eller tidligere anbragte børn fremhæver også selv samarbejdet mellem professionelle fra anbringelsesstedet, forvaltningen og skole, som afgørende i forhold til deres oplevelse af anbringelsen. I en interviewundersøgelse vedrørende, hvordan tidligere anbragte har oplevet deres anbringelse fortæller de om, at der ikke er blevet taget hensyn til, at de skal deltage i mange forskellige og meget divergerende livssammenhænge. At tage hensyn til dette, vil ifølge de tidligere anbragte kræve en aktiv indsats fra de professionelle i forhold til at bygge bro og skabe sammenhæng (Egelund, Jacobsen og Hammen 2009 i Egelund et al 2009: 172).

Ovenstående indikerer, at for at barnet kan forbedre sin situation og handlemuligheder er det væsentligt, at barnet oplever sammenhæng i og på tværs af de livssammenhænge og praksisfællesskaber barnet indgår i, hvilket kræver en omfattende indsats fra de professionelle på tværs af disse sammenhænge. Hvis professionelle fra forskellige indsatsområder og forvaltninger samarbejder ved at mødes for dels at dele deres perspektiv på barnets situation, dels at ved at planlægge og evaluere en fælles strategi i forhold til barnet bidrager det til, at barnet i mindre grad oplever modstridende krav i de livssammenhænge i de kontekster, det indgår i, og dermed i højere grad oplever sammenhæng og kontinuitet på tværs af disse.

Barnets position og tilhørsforhold i børnegruppen

Det fremgår af arbejdsrapporterne til SIP-åben, at:

- undersøgelser betoner vigtigheden af, at den unge tages godt imod af de andre unge og det vurderes, at man i langt højere grad skal bruge de andre unge som ressourcepersoner i modtagesperioden,
- det kan være relevant at udvikle indikatorer på, hvorvidt man i forbindelse med modtagelsen og den første tid på institutionen har gjort noget særligt for, at den unge bliver godt modtaget af de andre unge. En indikator på en god modtagelse kan være, at den unge har fået venner på institutionen.

Anja Stokholms studie (2006), som vi henviste til i indledningen, understøtter ovenstående. Det nyanbragte barn vil, ifølge Stockholm, ofte være mere optaget af, hvordan det kommer til at høre til i børnegruppen det nye sted end af en mere pædagogisk dagsorden. Der behøver ikke nødvendigvis at være en modsætning eller en konflikt i forhold til de to dagsordener, men det kan der på den anden side sagtens være. At barnet får en position i børnegruppen, det trives med, har stor betydning for barnets energi og motivation - fx i forhold til at bruge døgntilbuddet som udviklingsrum. De professionelle må derfor medtænke og spørge til barnets position og trivsel i børnegruppen, ligesom de professionelle må være opmærksomme på og gøre en indsats for at arbejde med børnegruppens betydningsfællesskab.

At vold blandt børnene er en integreret del af hverdagslivet på døgninstitutionerne understreges af adskillige undersøgelser – både danske og udenlandske. Volden kan både være fysisk, verbal og seksuelt magtmisbrug. Barnets tilhørsforhold i børnegruppen er her afgørende – både i forhold til at få hjælp eller at blive udsat for vold. Dette er særligt gældende for de børn, som indtager en lav status i børneflokkens magthierarki eller ikke passer ind. Volden er i udgangspunktet ikke anderledes end den vold, der også findes i skoler mm., men da børnene ikke har mulighed for at komme på afstand, men er i børnegruppen størstedelen af døgnet, får volden en mere koncentreret karakter. I denne sammenhæng nævnes turbulens i børnegruppen pga. hyppige udskiftninger og akutte anbringelser, at bidrage til volden i børnegruppen. Denne vold kan være usynlig for de voksne og dermed sværere at gribe ind over for (Egelund Jakobsen og Hammen (2009) (Egelund 2009: 72) (Barter et al. 2004 i Egelund 2009: 70). (Egelund og Jakobsen (2009a) Egelund 2009: 72).

Egelund (2009:79) referer Tjelflaats (2003) retrospektive interviewundersøgelse af tidligere anbragtes gode og mindre gode erfaringer med anbringelsen. Her angives det at skulle agere og forholde sig til en gruppe børn med svære problemer at være meget krævende for de anbragte børn, da ophobningen af problemer kan føre til meget uhensigtsmæssige normer på institutionen.

Emond (2004 i Egelund et al. 2009) peger dog i lighed med Stockholm på, at der også er et stort potentiale for institutionerne i forhold til at bruge de positive værdier i børnenes interne sociale valutaer – fx en værdi som at støtte og hjælpe kammerater. Derved åbnes der for en tilgang, der i højere grad bygger bro mellem børnegruppens, og den pædagogiske dagsorden og mindsker modsætningsforholdet. Hun skriver dog, at det kræver, at fokus fjernes fra det enkelte barn og rettes mod gruppen

Ovenstående indikerer, at man i sin tilgang til det anbragte barn må have som præmis, at selve anbringelsen og i den forbindelse etableringen af en ønskværdig position i børnegruppen grundlæggende er utryghedsskabende og udtryk for en øget kompleksitet i barnets livssammenhænge. Det er derfor vigtigt, at der, i den professionelle tilgang til barnet og børnegruppen, er et eksplicit fokus på barnets arbejde med at skabe sig en social position i børnegruppen og børnegruppens betydningsfællesskab i det hele taget – herunder om vold indgår i dette betydningsfællesskab. Ovenstående indikerer også, at ved aktivt at bruge de positive værdier, der er i børnegruppens betydningsfællesskab, så der i højere grad bygges bro mellem modsætningsforholdet mellem børnegruppens dagsorden og den pædagogiske dagsorden – kan der arbejdes konstruktivt med de ressourcer, der er i børnegruppen.

Udslusning

I hjemgivelsesprocessen og efterfølgende er det også af afgørende betydning at skabe betingelserne for sammenhæng og kontinuitet i barnets liv. Der er bred forskningsmæssig konsensus i forhold til, at det er væsentligt, hvis barnet hjemgives, at barnet ikke oplever hjemgivelsen som endnu et gennemgribende brud i sit hverdagsliv. Men at der så vidt muligt skabes kontinuitet og sammenhæng på tværs af anbringelsesstedet og hjemmet, så overgangen bliver så sammenhængende som muligt. Her er det særligt vigtigt, at der opbygges ressourcer i barnets hjemmemiljø, så den motivation, støtte og opmuntring, barnet har fået under anbringelsen, kan fortsætte i barnets hjemmemiljø. Her er det en fordel hvis, familien har været inddraget i behandlingen (Chamberlain 1999, Lewis 1982, Curry 1991 i Nielsen 2008: 43).

Dette understøttes af Myrup og Malmberg (2005 i Petersen 2010:173). I deres temahæfte til KABU-projektet vedrørende hjemgivelser, påpeger de, at der er tre områder, hvor det er vigtigt at være opmærksom. For det første er det vigtigt at være opmærksom på det miljøskifte, barnet oplever ved hjemgivelsen fra et sæt normer og værdier til et andet. Derudover er det vigtigt at have fokus på at støtte barnet, så det inkluderes i nærmiljøet. Det vil sige, at der udover familiens tilgang til barnet også skal være hjælp og støtte, så barnet bliver integreret i skole og fritidslivet. Endelig er det af afgørende betydning, at de organisatoriske strukturer fungerer, at der er iværksættes indsatser, der støtter hjemgivelsen og at der er et samarbejde mellem de involverede parter.

Andersson (2008 i Egelund et al. 2009:195) skriver på baggrund af svenske longitudinelle studie af børnehjemsbørn, som er anbragt uden for hjemmet som ganske små. At resultatet af for tidlige, uforberedte og hurtige hjemgivelser er, at hjemgivelserne mislykkes og barnet efterfølgende genanbringes. Andersson foreslår på denne baggrund, at hjemgivelsen foregår langsomt og med mellemløbet, således at der er tale om en velgennemprøvet overgang fra anbringelsessted og hjemmet.

Interviews med tidligere anbragte (Nielsen et al 2005 i Petersen 2010:174) viser, at tidligere anbragte ønsker, at de selv var blevet spurgt og hørt i forbindelse med deres hjemgivelse. Og at de havde en veto i forhold til beslutningen om hjemgivelsen. Ligesom de ønsker ret til at vende tilbage til deres anbringelsessted, hvis hjemgivelsen ikke fungerer.

Ovenstående indikerer, at for at en hjemgivelse skal lykkes, så kræver det en bred tværfaglig velorganiseret og længerevarende indsats i forhold til at støtte barnets familie og barnets inklusion i nærmiljøet – særligt skole og fritidsliv. Det indikerer også at en succesfuld hjemgivelse kræver, at hjemgivelsen foregår over en længere periode i en glidende overgang. For at barnet har en god oplevelse i forbindelse med hjemgivelsen er det også af betydning, at det høres i forbindelse med hjemgivelsen.

6.5 Generelle betingelser i indsatsen

I det følgende ser vi på de rammer, der er på institutionen for tilgangen til det enkelte barn og dermed hvilke generelle betingelser, der er for indsatsen på institutionen. Fokus i dette afsnit vil især være på rammerne for den behandlingsmæssige del af institutionens indsats.

Af arbejdspapirerne til SIP-åben fremgår det, at:

- forskning indikerer, at institutionens anvendelse af behandlingsmodeller har en betydning for, hvorvidt indsatsen kan bidrage til positive effekter,

- det institutionerne forstår ved 'behandlingsprogrammer' og 'metoder' kan variere. Det er ikke alle institutioner, der eksplicit bekender sig til et særligt behandlingsprogram og på de institutioner, hvor man gør, er der ikke nødvendigvis en overensstemmelse mellem eventuelle eksplicitte behandlingsmodeller og de konkrete metoder, der anvendes. Omvendt kan samme metoder anvendes, uden at institutionen eksplicit bekender sig til en særlig behandlingsmodel. Dette antyder, at det ikke er uden problemer at udvikle indikatorer på behandlingsmodeller.

Ligesom i SIP-åben vil vi, i udviklingen af indikatorer der kan undersøge den behandling, institutionerne tilbyder børnene, gå ud fra forskellige dimensioner af, hvad man kan betegne som institutionens samlede behandlingsprogram. De dimensioner, der gennemgås i dette afsnit, er derfor, inspireret fra SIP-åben, følgende: Teoretisk forankring, Behandlingsindsatser og -metode og Behandlingskontrol og øvrige rammer³⁵.

Teoretisk forankring

Af arbejds papirene til SIP-åben fremgår det, at:

- man kan overordnet antage, at en teoretisk forankring i et vist omfang reflekterer institutionens antagelser om, hvad der karakteriserer den unge, og hvad der virker i behandlingen. En teoretisk forankring kan i så tilfælde bidrage til refleksion over og fastholdelse af mål for indsatsen.
- refleksioner over egne teoretisk baserede handlemodeller kan bidrage til en øget bevidsthed om, hvad man som socialarbejder gør
- en teoretisk forankring kan have betydning for at kunne opnå en enighed om indsatsens mål og gennemførelse, og at en sådan enighed kan styrke personalegruppen
- forskning viser, at programmer med et klart teoretisk fundament, uafhængigt af hvilket der er tale om, gennemsnitligt var fem gange mere effektive end de programmer, der ikke havde et klart teoretisk fundament
- indsatsens teoretiske forankring kan således udgøre et væsentligt element i indsatsens kvalitet og kan desuden være en indikator på (forudsige) positive resultater og effekter.

I Niensens (2008) litteraturreview refereres konklusionen på en undersøgelse, der påpeger, at en nøgle til behandlingssucces er en leder, der står for en tydelig behandlingsfilosofi, som medarbejderne er enige i (Gibbs & Sinclair 1999 I Nielsen 2008: 44).

I antologien Døgninstitutionen problematiseres det at have en ensidig behandlingsfilosofi dog (Egelund 2011: 143 pp. i Jacobsen og Egelund (red.) 2011). Her fremgår det, på baggrund af observationsstudier, at en teoretisk forankring kan bidrage med forklaringsmodeller, der betyder, at barnets reaktioner ensidigt tolkes ensidigt i en bestemt retning. Fx kan barnets adfærd inden for sådan en behandlingsramme, ifølge Egelund, ensidigt blive tolket som et udtryk for barnets tidlige deprivation og ikke som udtryk for en reaktion på barnets aktuelle situation. Derved kan en teoretisk forankring være en forhindring for at se og agere bredt i forhold til barnets faktiske og aktuelle situation.

På baggrund af ovenstående antages det, at en teoretisk forankring kan give sammenhæng og koordination i indsatsen, hvilket vil kunne fremme indsatsens kvalitet og resultat. Samtidigt kan en teoretisk forankring dog også føre til, at man får et ensidigt

³⁵ I SIP-åben er Almene kvalificerende indsatser et område, der opstilles indikatorer inden for. I SIP-børn har vi allerede været omkring Almene kvalificerende indsatser i afsnittet: Mulighed for udvikling og vedligeholdelse af færdigheder.

perspektiv på barnet og derfor ikke er opmærksom på de af barnets behov, der ikke indgår i ens teoretiske perspektiv. Derfor er behandlingskontrol et centralt element i SIP.

Behandlingsindsatser og -metode og Behandlingskontrol og øvrige rammer

De øvrige dimensioner af institutionens behandlingsprogram, der inddrages i SIP-børn, er i overensstemmelse med de dimensioner, der indgår i SIP-åben.

- SIP-åbens arbejdsgruppe fandt det betydningsfuldt, om en institution har en særlig viden om, hvordan man handler eller går frem overfor særlige problemer, eller metoder relateret til selve modtagelsen og udslusningen af den unge, hvilket kan være betydningsfuldt for indsatsens resultater og effekter
- i SIP-åben valgte man at undersøge, hvilke metoder en given institution finder vigtigst i deres arbejde med unge. De valgte kategorier blev dannet på baggrund af refleksionerne vedrørende tilgange til samspillet mellem voksne/unge, unge/unge. Disse tre dilemmaer blev operationaliseret i en række kategorier:
  - Metoder til at skabe en god relation
  - Metoder til at løse konflikter
  - Metoder til at styrke de unges selvstændighed
  - Metoder til at styrke de unges samarbejde
  - Metoder til at styrke de unges sammenhold
  - Metoder til at motivere de unge
  - Metoder til at styrke de unges selvværd
  - Metoder til at styrke de unges handlekompetencer og evne til mestring
- de ressourcer, man har til rådighed og faktisk anvender til at gennemføre mere eller mindre systematiske refleksioner over egen behandling kan indikere behandlingskontrol og -integritet. Hvis en institution relativt hyppigt gennemfører fx kollegial/ekstern supervision, fælles planlægning og evaluering af arbejdet, uddannelses-tiltag mm. kan det være en indikator på høj behandlingsintegritet. Deltagelse i erfaringsudveksling, metodeudvikling samt hvorvidt der er retningslinjer for introduktion af nyt personale kan ligeledes være indikatorer.
- graden af formalisering af metoder, fx om metoderne er skriftligt formulerede, kan være en indikator på behandlingsintegritet (at praksis stemmer overens med teoretiske tilgange, principper, mål og metodiske idealer) som kan være en indikator på positive effekter.
- en vis kontinuitet i personalegruppen, (begrænset personaleudskiftning og sygefravær) kan også have betydning for behandlingsintegriteten.
- personaleudskiftning kan muligvis også relateres til personalekulturen. Her er enighed om, hvordan institutionen skal fungere, klare rollefordelinger i personalet herunder til ledelsen, lederstil og relationer i personalegruppe betydningsfuldt.
- forskning indikerer, at det forekommer sandsynligt, at lav personalemoral kan relateres til institutionelle forhold, herunder institutionens relationer og evne til at imødekomme omverdenens forventninger og krav.
- omvendt kan man antage, at samfundets forventninger – herunder de ressourcer, der stilles til rådighed for indsatsen – har en betydning for, hvorvidt institutionen er i stand til at imødekomme forventninger og krav. SIP-åbens arbejdsgruppe fremhævede her betydningen af forskellige normeringsmæssige rammer dels for unge, dels for personalet samt økonomiske og fysiske rammer (herunder plads) som betydningsfulde for indsatsen.

7. Programteoretiske antagelser

I de foregående afsnit har vi præsenteret og reflekteret over nogle områder og forhold, man kan antage har betydning for elementerne "barnets situation ved anbringelsen", for "indsatsen anbringelse på institution" og endelig resultater og effekter af anbringelsen. I dette afsnit vil vi præcisere de programteoretiske antagelser, der danner udgangspunkt for evalueringen og derefter præsenterer de indikatorer, vi antager kan bidrage til at undersøge disse sammenhænge.

- Når et barn anbringes på en institution er tilgangen til barnet og den omsorg, det har behov for af afgørende betydning for, hvordan barnet opfatter anbringelsen og hvordan barnet kan udnytte institutionen som et udviklingsrum. Det antages, at hvis man på institutionen har en omsorgsfuld tilgang til barnet, forstået som en tilgang baseret på *opmærksomhed, lydhørhed og respekt*, så vil dette, ifølge Schwartzs model over barnets udviklingsopgave, bidrage til en anerkendelse af barnet. Denne anerkendelse af barnet selv og dets situation kan videre bidrage til, at barnet lærer at kende og erkende sig selv, hvilket af Schwartz ses som forudsætningen for at *kunne tilgodese egne og andres behov*, der er et af de overordnede dannelsesmål i hendes model.
- Det antages, at for at institutionen kan yde omsorg for et barn, der modsvarer barnets behov for omsorg, må den omsorg, der ydes, være baseret på *opmærksomhed* i forhold til det enkelte barn, dets situation og behov. En *opmærksomhed*, der udmunder i viden om det enkelte barn. Man kan således antage, at jo bedre og jo mere relevant et videnskabsmæssigt fundament, der er vedrørende barnet, jo bedre forudsætninger har medarbejderne for at afgøre: Hvilke uopfyldte behov det enkelte barn har. Hvordan disse behov kan opfyldes. Og hvordan organiseringen af opfyldelsen af barnets behov kan foregå.
  - Herunder antages et målrettet fokus på at opfylde børns behov at kunne hjælpe til at agere i forhold til barnets behov. Det antages således, at et systematisk arbejde i forhold til at opstille mål og delmål, evaluere disse og opstille nye mål og delmål sikrer et målrettet og fælles fokus i indsatsen til gavn for det enkelte barn.
- Anbragte børn oplever et behov for at blive hørt og set og have relationer til medarbejderne præget af *lydhørhed*, interesse og indlevelse i forhold til deres behov og opfyldelsen af deres behov for omsorg. Det antages, at det fremmer muligheden for at være *lydhør* i forhold til det enkelte barns behov, hvis medarbejderne kender barnet, dets situation og reaktioner. Dette antages at forudsætte, at der er tid til og mulighed for at lære det enkelte barn at kende, at lytte til barnet og barnets egen forståelse af sin situation og sine behov. Hvorvidt der er mulighed for at lære det enkelte barn at kende, antages at afhænge af, hvor mange medarbejdere, der er tilknyttet barnet og hvor meget tid barnet har mulighed for at være 1:1 med en medarbejder.
- Hvis de regler og rutiner, der udgør en del af institutionens organisering af hverdagen, opfattes som meningsfulde og fleksible af barnet, antages det, at de i mindre grad også vil blive opfattet som umyndiggørende indgreb af barnet. Hvis barnet opfatter sin anbringelse på institutionen og den tilgang til det, der er på institutionen som meningsfuld i forhold til den situation og de behov barnet har, så vil barnet ikke i udgangspunktet opleve en konflikt imellem det at være anbragt og det at vare-

tage sin udviklingsopgave. Det antages, at for at anbringelsen kan fremstå som meningsfuld over for barnet, har barnet behov for at føle sig informeret, for eksempel i forhold til hvorfor, der er de givne regler og rutiner på institutionen og hvad der er barnets perspektiv i forhold til anbringelsens længde og årsag. Endelig antages det, at hvis barnet føler tillid til de ansatte og føler sig respekteret som individ bidrager det ligeledes til, at barnet opfatter sit ophold på anbringelsesstedet som meningsfuld. Tillid antages i denne sammenhæng også at indebære, at barnet ved hvilke konsekvenser dets fortrolighed har – altså hvilke reaktioner, der kan komme på baggrund af barnets betroelser

- Det antages herunder, at det at barnet opbygger en relation præget af tillid til en eller flere medarbejdere også til en vis grad kan kompensere for relativt dårlige familierelationer og dermed fungere som en beskyttelsesmekanisme og et udgangspunkt for at få skabt sammenhæng og mening i barnets liv.
- Sammenfattende kan *omsorgsfuldhed* i denne sammenhæng beskrives således at jo mere viden institutionen har om barnet, dets situation og aktuelle problemstillinger og jo mere lydhørhed og respekt, der er i tilgangen til barnet – og dermed øgede muligheder for at lære barnets behov og dets situation at kende – jo bedre forudsætninger har institutionen for at varetage den almene omsorg for barnet og at skabe et sammenhængende børneliv med udgangspunkt i barnets situation og behov.
- Det antages, at en del af det at yde en almen omsorg over for barnet er at sikre dets *fysiske sikkerhed* og almene sundhedstilstand og så vidt muligt indskrænke anvendelsen af fysisk magt over for barnet.
- Det antages at en del af det at yde en almen omsorg for barnet er at sikre dets *mulighed for at vedligeholde og udvikle sine færdigheder* ved deltagelse i fritids-, skole- og praktiske aktiviteter. Deltagelse i denne type aktiviteter antages at øge sandsynligheden for, at barnet bliver i stand til at mestre deltagelse i flere samfundsmæssige og sociale sammenhænge (erfaret funktionalitet), for så vidt at deltagelsen bidrager til, eller sker på grundlag af barnets egen personlige meningsdannelse og motivation. Antagelsen er videre, at jo mere motiveret barnet er og jo mere komplekse sammenhænge barnet formår at indgå i, jo bedre bliver barnets muligheder for at deltage og få anerkendelse i den sociokulturelle kontekst barnet indgår i.
- Det antages, at jo mere konkret støtte barnet får til sin skole, jo bedre mulighed har barnet for at udvikle eller vedligeholde sine *skolemæssige færdigheder*. Det antages, også at jo tættere et samarbejde, der er etableret mellem skolen og anbringelsesstedet – både i forhold til at sikre barnets sociale trivsel og faglige niveau – jo bedre betingelser har anbringelsesstedet for at understøtte barnets skolegang.
  - Det antages herunder, at det er vigtigt, at der er en medarbejder på anbringelsesstedet, der har ansvaret for at følge op på skolegang, ligesom det er af stor vigtighed at der fastholdes et fagligt ambitionsniveau på barnets vegne, så det ikke stilles væsentligt dårligere fagligt, end børn fra det normale skolesystem.
- Det antages at jo mere barnet støttes i og tilbydes mulighed for at deltage i et varieret *fritidsliv*, i jo højere grad vil barnet få positive deltagelseserfaringer i flere forskellige praksisfællesskaber. Et varieret fritidsliv antages at indebære, at barnet har

mulighed for både at deltage i fælles fritidsaktiviteter og forfølge individuelle interesser. Et varieret fritidsliv antages også at indebære, at aktiviteterne så vidt muligt tager afsæt i barnets ønsker og at der er mulighed for at deltage i aktiviteter også uden for institutionen, selvom dette indebærer, at der skal bruges ressourcer ved at barnet skal følges etc. Endelig er det vigtigt, at der skabes et bindeled på tværs af barnets livssammenhænge, for eksempel ved at aktiviteterne koordineres og der bakkes op i forhold til dem.

- Det antages at jo bedre mulighed barnet har for at udvikle og vedligeholde sin praktiske *selvhjulpenhed*, jo større mulighed er der for, at barnet kan deltage i og få anerkendelse i den sociokulturelle kontekst barnet indgår i eller kommer til at indgå i.
- Det antages, at *behandlingsindsatser* både skal være rettet mod barnets adfærd og tænke måde og samtidigt så vidt muligt inddrage eller være relateret til barnets relationer i det omgivende samfund – herunder familierelationer. Endelig skal behandlingen sigte mod, at barnet opnår kompetencer, som er anvendelige i det omgivende samfund og at der er mulighed for læringstransfer.
- Det antages sammenfattende i forhold til *det almene omsorgsbegreb*, at jo mere fysisk trygt barnet er og jo flere færdigheder barnet har og jo mindre lidelse barnet oplever jo større er sandsynligheden for, at barnet vil kunne udnytte sin mulighed for at deltage i flere praksisfællesskaber og dermed indgå i mange livssammenhænge på tværs.
- Det antages ligeledes, at jo mere orienteret institutionen er mod *barnets livssammenhænge uden for institutionen*, jo bedre vil institutionen kunne varetage sin almene omsorgsopgave – herunder sikre barnets fysiske tryghed, bidrage med muligheder for at udvikle og vedligeholde barnets færdigheder og bidrage med behandlingsindsatser, der mindsker barnets lidelse i dets sociokulturelle kontekst.
- Det antages, at jo bedre informeret og inddraget forældrene føler sig i forbindelse med selve anbringelsesprocessen, barnets hverdagsliv og i barnets eventuelle behandlingsforløb jo større sandsynlighed er der for, at de vil acceptere barnets anbringelse på institutionen. Hvis forældrene derfor allerede i anbringelsesprocessen høres i forhold til deres perspektiv på anbringelse, hvad der har ført til anbringelsen, familiens og barnets aktuelle situation og historie og hvordan *samarbejdet mellem institutionen og forældre* kan foregå, bidrager dette således til at de accepterer anbringelsen. Hvis forældrene accepterer anbringelsen, er der større sandsynlighed for, at de vil indgå i et gensidigt og respektfuldt samarbejde med institutionen. Jo mere institutionen kender til familien, dens situation, historie og værdier jo bedre mulighed har institutionen for at samarbejde respektfuldt med familien og understøtte, at barnet bevarer/opbygger sin relation til forældrene. Jo bedre samarbejdet er mellem forældre og institutionen – herunder at der etableres et fælles omsorgsarangement i forhold til barnet – og i jo mindre grad forældrene opstilles som modbillede i forhold til institutionens værdier, jo større sandsynlighed er der for, at barnet ikke vil opleve en konflikt i forhold til familie og institution og derved at barnet i højere grad har mulighed for at varetage sin udviklingsopgave.
- Det antages, at for at barnet kan forbedre sin situation og handlemuligheder er det væsentligt, at barnet oplever *sammenhæng i og på tværs af de livssammenhænge og praksisfællesskaber barnet indgår i*, hvilket kræver en omfattende indsats fra

de professionelle på tværs af disse sammenhænge. Hvis professionelle fra forskellige indsatsområder og forvaltninger samarbejder ved dels at dele deres perspektiv på barnets situation, dels ved at planlægge og evaluere en fælles strategi i forhold til barnet bidrager det til, at barnet i mindre grad oplever modstridende krav i de livssammenhænge i de kontekster, det indgår i, og dermed i højere grad oplever sammenhæng og kontinuitet på tværs af disse. Jo mere sammenhæng der skabes på tværs af barnets livssammenhænge, jo bedre mulighed har barnet for at varetage sin udviklingsopgave.

- Det antages, at man i sin tilgang til det anbragte barn må have som præmis, at selve anbringelsen og i den forbindelse etableringen af en ønskværdig *position i børnegruppen* grundlæggende er utryghedsskabende og udtryk for en øget kompleksitet i barnets livssammenhænge. Det er derfor vigtigt, at der, i den professionelle tilgang til barnet og børnegruppen, er et eksplicit fokus på barnets arbejde med at skabe sig en social position i børnegruppen og børnegruppens betydningsfællesskab i det hele taget – herunder om vold indgår i dette betydningsfællesskab. Jo mere opmærksomhed der gives barnets arbejde med sin sociale positionering, jo bedre vil man kunne sætte ind med en indsats, der er afstemt i forhold til det enkelte barns energi og motivation i forhold til indsatsen og dermed med en indsats, der ikke opleves som værende i konflikt med barnets positioneringsarbejde. Jo mere tilgangen til børnegruppen tager udgangspunkt i positive elementer i børnegruppens betydningsfællesskab, jo større sandsynlighed er der for, at der ikke opstår et modsætningsforhold mellem børnegruppen og den pædagogiske dagsorden. I jo mindre grad, der er et modsætningsforhold mellem børnegruppen og den pædagogiske dagsorden, i jo højere grad vil barnet kunne bruge sin energi og ressourcer på den pædagogiske dagsorden.
- Det antages at jo flere livssammenhænge uden for institutionen barnet er blevet støttet i at deltage i og jo flere socialt anerkendte kompetencer barnet har opøvet imens barnet har været anbragt, jo større sandsynlighed er der for, at *udslusningen og hjemgivelsen* ikke opleves som et brud af barnet, men at barnets sociale, kulturelle, og personlige situation er forbedret med deraf følgende forbedrede handlemuligheder. Det antages videre, at jo bredere og tættere et samarbejde der organiseres med alle involverede parter i hjemgivelsesprocessen og efterfølgende, jo bedre mulighed er der for at sikre kontinuitet og stabilitet i barnets overgang til hjemmet. Kontinuitet og stabilitet i hjemgivelsesprocessen antages at understøttes af
  - jo længere tid og jo mere glidende overgangen mellem anbringelsesstedet og hjemgivelseshusstanden foregår over.
  - Jo mere støtte familien får i forbindelse med hjemgivelsen og efterfølgende
  - Jo mere støtte der gives i forhold til at inkludere barnet i sit nærmiljø
  - Jo mere indstillet på hjemgivelsen barnet er og jo mere informeret barnet er om hjemgivelsesprocessen
- I forhold til *de generelle betingelser i indsatsen*, så antages det, at en teoretisk forankring kan give sammenhæng og koordination i indsatsen, hvilket vil kunne fremme indsatsens kvalitet og resultat. Samtidigt kan en teoretisk forankring dog også føre til, at man får et ensidigt perspektiv på barnet og derfor ikke er opmærksom på de af barnets behov, der ikke indgår i ens teoretiske perspektiv. Derfor er behandlingskontrol et centralt element i SIP. I lighed med SIP-åben antages det derfor, at en institution, der søger at opretholde en høj behandlingsintegritet gennem faktisk gennemført behandlingskontrol (fx supervision, fælles planlægning, evaluering, ud-

dannelse, erfaringsudveksling m.m.), er i stand til via refleksion over og evaluering af indsatsen at opretholde en øget tolerancetærskel overfor 'skuffelser' med hensyn til indsatsens virkninger og potentielt være i stand til løbende at justere eller egentligt ændre indsatsen, såfremt det viser sig, at det, der hidtil er gjort, ikke virker eller vækker modstand hos barnet. Antagelsen er her, at en indsats, der formår at skabe en balance mellem det man kan kalde kollektivt forankrede mål og retningslinjer og individuelle kompetencer og perspektiver på barnet, er i stand til at oppebære en organisationskultur, hvor det er muligt dels at træffe målrettede beslutninger for indsatsen, dels at diskutere og reflektere over, hvorvidt de opstillede mål er hensigtsmæssige.

Det kan vise sig, at ovenstående antagelser ikke tilbyder en tilstrækkelig forklaring på, hvorfor indsatsen virker på en bestemt måde. Eksempelvis kan man antage, at der kan være tilfælde, hvor indikationer på en god indsats er til stede, men hvor der ikke forekommer en forandring, eller hvor der sker en egentlig negativ forandring. I sådant et tilfælde kan forklaringen være, at der er forhold i indsatsen, som programteorien ikke tager højde for. En forklaring kan også være, at der er forhold, indsatsen ikke har taget højde for, eller som det ikke i indsatsen har været muligt at tage højde for/gøre noget ved. Her kan forklaringen måske søges i de baggrundsfaktorer, der indikerer "barnets situation ved anbringelsen". Følgende antagelser kan i den sammenhæng være relevante:

- Jo tidligere og jo bedre *kendskab* anbringelsesstedet har *til barnets samlede situation og problemer*, formålet med anbringelsen og den konkrete hjælp, barnet har behov for, des større sandsynlighed er der for, at anbringelsesstedet tidligere i forløbet kan yde en indsats, der forbedrer barnets sociale, kulturelle, materielle og personlige situation og handlemuligheder. Jo mere eksplicit der redegøres for barnets skolesituation og den konkrete hjælp barnet har brug for i denne sammenhæng, jo større sandsynlighed er der for, at anbringelsesstedet tidligere i forløbet prioriterer en indsats til at styrke barnets skolemæssige kundskaber.
- Det antages, at hvis der opretholdes eller etableres en *støttende forældrerelation/et støttende familienetværk* under barnets anbringelse vil barnets situation og handlemuligheder forbedres, da det udgør en beskyttende mekanisme for barnet. En støttende forældrerelation eller familienetværk vil kunne varetage den basale omsorg for barnet og bidrage til, at der skabes sammenhæng og kontinuitet i barnets liv over tid. Denne relation antages især at være en forbedring, hvis den er af god kvalitet. Hyppighed i kontakt mellem barn og forældre antages at være en fordel for indsatsen og dens resultat, hvis kontakten er af god kvalitet. Barnets familieforhold kan påvirke indsatsen og dens resultat hvis barnet oplever mange konflikter i sin relation til forældrene, i forhold til forældrenes eget liv eller fordi forældrene ikke er indforstået med anbringelsen.
- Det antages, at barnets forudsætninger for og faktiske indgåelse af nære *sociale relationer med andre børn* er en beskyttende mekanisme i forhold til barnets situation – en mekanisme der kan modvirke effekten af tilstedeværelsen af risikofaktorer i barnets liv. Det antages således, at de positive sociale relationer, barnet knytter, i nogen grad kan kompensere for mindre optimale opvækstbetingelser, ligesom disse relationer kan bidrage til at skabe helhed og sammenhæng i barnets liv, hvis det fx er kammeratskaber, der går på tværs af barnets deltagelsesbaner og således ikke udelukkende er knyttet til barnets institutionelle kontekst.

- Det antages, at en *anbringelsehistorie* præget af stabilitet i højere grad har mulighed for at understøtte anbringelsesstedets arbejde med at skabe kontinuitet og sammenhæng i barnets liv på tværs af barnets forskellige betydningsbærende relationer og livssammenhænge – og dermed skabe bedre betingelser for at fremme barnets situation og handlemuligheder ved anbringelsens ophør. Brudte anbringelsesforløb, gentagne hjemgivelser og efterfølgende genplaceringer kan udgøre en risikofaktor i sig selv og at barnet bruger energi og overskud på at navigere i disse nye livssammenhænge. Energi og overskud barnet ellers kunne have brugt på sin udviklingsopgave.
  - Man kan herunder antage, at det har betydning for anbringelsens stabilitet, at barnet er indforstået med anbringelsen og dermed er motiveret for at være på anbringelsesstedet. Det kan ligeledes antages, at det at anbringelsen er planlagt indikerer, at der har været gjort et opsøgende arbejde i forhold til at finde det bedst egnede anbringelsessted.
- Det antages, at børn på grund af deres *materielle situation* afskæres fra deltagelsen i praksisfællesskaber og oplevelsen af funktionalitet på tværs af disse, som har afgørende betydning i forhold til deres udviklingsopgave og som i sig selv udgør en beskyttende mekanisme. Selvom anbringelsesstedet ikke har nogen direkte indflydelse på barnets materielle situation, antages det, at barnets situation på dette område har betydning for indsatsen, dens resultat og effekt. At et barn kommer fra en materiel belastet baggrund, betyder ikke nødvendigvis, at barnet oplever problemer, men en materiel belastet baggrund kan være en sårbarhedsfremmende mekanisme. Omvendt kan en materiel velfunderet familiebaggrund udgøre en beskyttende mekanisme. Hvis barnet har en materiel situation, der ikke hindrer, at barnet kan deltage i og mestrer hverdagens sociale praksisser, så har barnet bedre betingelser for at varetage sin udviklingsopgave. Ovenstående indikerer at børnenes økonomiske og materielle situation har betydning for indsatsen og dens resultater, idet en belastet materiel situation kan hæmme barnets deltagelsesmuligheder i praksisfællesskaber både konkret som manglende økonomisk formåen til at deltage og ved at udskille et barn fra det sociale fællesskab ved at barnet ikke har de samme betingelser for at deltage – fx adgang til at købe det nødvendige udstyr.
- Barnets *helbred og fysiske omsorgssituation* antages at have betydning for indsatsen, dens resultater og effekter, ligesom indsatsen kan stræbe mod at fremme både barnets helbred og fysiske tryghed. Det antages, at jo færre risikofaktorer, der er knyttet til barnets fysiske situation, jo mere vil barnet have det fornødne overskud til sin udviklingsopgave. Og omvendt at indsatsen må tage afsæt i barnets hele situation og dermed også de problemstillinger og ressourcer barnet har med sig ind i anbringelsen i forhold til dets helbred og fysiske omsorgssituation.
- Det antages, at det at deltage på tværs af praksissammenhænge ved fx at gå på den lokale skole, frem for en intern skole modvirker, at barnet ensidigt socialiseres til en institutionskultur, der ikke fremmer etableringen af et sammenhængende børneliv i forhold til den situation, barnet står i efter anbringelsen. Det antages også, at hvis barnets *skolegang* er integreret i lokalmiljøet fx i den lokale folkeskole, så højnes det faglige niveau, hvilket på sigt giver barnet bedre handlemuligheder. Udover at gode skolekunds-kaber antages i sig selv at øge barnets handlemuligheder, så kan gode skolekunds-kaber også være en beskyttende mekanisme, der gør det muligt at fungere godt på trods af andre risikofyldte omstændigheder i barnets liv. Hvis barnet bliver motiveret til at gå i skole og oplever at kunne mestre de krav, der stilles i skolen, antages barnet også at få positive erfaringer med at indgå i sociale praksis-

fællesskaber. I forhold til vores begreb om et sammenhængende børneliv, så betyder en integration i folkeskolen derudover, at barnet oplever færre brud i forbindelse med sit tidligere liv og en evt. hjemgivelse. Barnets egen trivsel i skolen antages at have betydning for, hvordan barnet vil klare sig på sigt i forhold til uddannelse, idet en høj trivsel – der typisk er forbundet med det sociale aspekt af skolegangen – kan antages at øge motivationen for at forblive i skolesystemet. Barnets situation og handlemuligheder antages således at forbedres, hvis barnet har opnået det højst mulige faglige niveau ift. alder og klasse og at barnet så vidt muligt er integreret i det almindelige skolesystem og endelig at barnet trives i skolen. Forudsætningerne for at forbedre barnets situation og handlemuligheder kan være betinget af barnets faglige forudsætninger, tidligere erfaringer med hyppige skoleskift, forældre eller anden betydningsfuld voksen der bakker op om barnets skolegang forældremyndighedsindehaverens uddannelsesniveau

- Det antages, at det at deltage i og opnå anerkendelse igennem *fritidsaktiviteter* kan give barnet positive erfaringer med at tilegne sig færdigheder og deltage i praksisfællesskaber. En fritidsaktivitet er en interesse, barnet kan tage med sig også efter institutionsopholdet. En interesse, der kan være adgangsgivende til nye praksisfællesskaber og en interesse, der kan skabe sammenhæng i de brud, barnet oplever fx i forbindelse med hjemgivelsen. Det at dyrke en fritidsinteresse kan være en mulighed for barnet for at møde andre børn uden for en snæver institutionel ramme – hvor barnet har lige betingelser for at være med uanset barnets eventuelle skoleproblemer etc. At få positive erfaringer i forhold til deltagelse og læring inden for et område kan fungere som beskyttelsesmekanismer og derfor giver barnet bedre muligheder for at imødegå udfordringer i andre livssammenhænge – fx i forhold til barnets skole- og familiesituation. Barnets deltagelse i praksisfællesskaber så som organiserede fritidsaktiviteter antages altså bidrage til at forbedre barnets kulturelle og sociale situation og dermed øge barnets handlemuligheder. Barnets situation efter anbringelsen antages derfor at være forbedret, hvis barnet så vidt muligt er motiveret for og deltager i fritidsaktiviteter på tværs af praksisfællesskaber. Omvendt kan der være forhold uden for institutionen i de sociale omgivelser, der bevirker, at en sådan indsats er svær at etablere, fx omverdenens syn på og muligheder for at integrere børn, der evt. har særlige problemer, der skal tages højde for.
- Det antages, at *forældrenes demografiske, socioøkonomiske og personlige situation* har betydning for indsatsen og dens resultater. Det antages således, at jo flere risikofaktorer der er knyttet til forældrenes situation, jo sværere er det for forældrene at varetage en tilstrækkelig omsorg for barnet. Omvendt må det antages, at jo færre risikofaktorer, der knytter sig til forældrenes situation – eventuelt på baggrund af en bredspektret indsats over for forældrene, imens barnet er anbragt – jo mere overskud vil forældrene have til at indgå i et delt omsorgsarrangement med anbringelsesstedet og på sigt få barnet varigt hjem. Der antages dog ikke nødvendigvis at være en 1:1 relation mellem barnets sociale situation og forældrenes problemer, således at fx forældrenes misbrug automatisk indikerer en dårlig social relation.
- Det antages at *det anbragte barns eventuelle oplevelser af omsorgssvigt eller overgreb og adfærdsmæssige, psykiske og fysiske problemer* kan have betydning i forhold til det enkelte barns forudsætninger for at varetage sin udviklingsopgave, opnå en forbedret social, kulturel, materiel og personlig situation og dermed forbedrede handlemuligheder.

På baggrund af ovenstående antages det, at barnets fysiske, psykiske og funktionelle begrænsninger og ressourcer har betydning for indsatsen, dens resultater og effekter. Det antages, at jo færre risikofaktorer, der er knyttet til barnets personlige situation, jo mere vil barnet have det fornødne overskud til sin udviklingsopgave. Og omvendt at indsatsen må tage afsæt i barnets hele situation og dermed også de problemstillinger og ressourcer barnet har med sig ind i anbringelsen.

7.1 Indikatorer

Som tidligere nævnt er der tre hovedområder for udvælgelse af indikatorer: Barnets situation ved anbringelsen (S), Indsatsen (I), generelle betingelser for indsatsen (G) og barnets situation ved anbringelsens ophør (resultat af indsats (R)).

Disse indikatorer vil også referere til den faglige kvalitet (F), den organisatoriske kvalitet (O) og den brugeroplevede kvalitet (B).

Barnets situation ved anbringelsen	Baggrunds- og resultatindikatorer
Journaler og handleplaner ³⁶	<ul style="list-style-type: none"> - Kvalitet af information (S)(O) - Tidspunkt for information (S)(O) - Information om skolegang og fagligt niveau (S)(O)
Barnets sociale situation	<ul style="list-style-type: none"> - Alder (S) - Køn (S) - Etnicitet (forældres oprindelsesland, antal år barnet har været i Danmark, årsag) (S) - Familiekonstellation (S) - Anbragt med søskende (S) - Forældres indstilling til anbringelsen (S) - Kvalitet af familierelationer(R)³⁷ - Hyppighed i kontakt (R) - Forældremyndighedsindehaverens forældreevne (R) - Venner/kammeratskaber, antal, kvalitet (R) - Øvrige sociale relationer (R) - Barnets sociale kompetencer (R) - Anbringelseslængde af aktuelle anbringelse(S) - Anbringelsestype (S) - Anbringelseshistorie (S) - Barnets accept af anbringelsen (S)
Barnets materielle situation ³⁸	<ul style="list-style-type: none"> - Forsørgelsesgrundlag (forældre/voksne i hjem) (S)

³⁶ I forhold til SIP-åben har vi i SIP-børn et mere overordnet perspektiv på, hvilke kilder der danner grundlag for den viden anbringelsesstedet får fra sagsbehandleren. Den kan både omfatte mundtlig orientering, journaler, handleplaner og relevante sagsakter, bare disse kilder samlet set bidrager til en tilgængelig viden af tilstrækkelig kvalitet. Derfor er der færre indikatorer i forhold til dette område i SIP-børn end i SIP-åben.

³⁷ I SIP-børn vil vi måle kvaliteten af familierelationer ud fra et spørgsmål i det standardiserede psykometriske redskab HoNOSCA. Vi har i modsætning til SIP-åben ikke indikatorer for forældrenes opdragelsestilgang, da vi har vurderet, at vi ikke vil kunne operationalisere denne indikator inden for rammerne af dette program. Dette betyder ikke, at opdragelse ikke har en betydning, men at vi her i højere grad fokuserer på relationen frem for opdragelsestype.

	<ul style="list-style-type: none"> - Barnets egen opfattelse af materielle situation (S) - Fysisk omsorg
Barnets kulturelle situation	<ul style="list-style-type: none"> - Forældrenes uddannelsesniveau (S) - Tidligere skolegang (S) - Undervisningsform (R) - Klassetrin gennemført (R) - Barnets skolefærdigheder (R) - Barnets sociale trivsel i skolen/mobning (R) - Barnets motivation (R) - Deltagelse i fritidsaktiviteter på institutionen (R) - Deltagelse i fritidsaktiviteter uden for institutionen (R) - Motivation i forhold til fritidsaktiviteter (R)
Forældrenes situation ³⁹	<ul style="list-style-type: none"> - Forældrenes/hjemgivelseshusstandens: - Psykisk sygdom (S) - Fysiske helbredsproblemer (S) - Vold i familien (S) - Udviklingshæmning (S) - Kriminalitet (i fængsel) (S) - Misbrug (S) - Indsats under anbringelsen (O)
Barnets personlige situation ⁴⁰	<ul style="list-style-type: none"> - Barnets problemer med voksne i hjemmet (R) - Fysiske helbredsproblemer (R) - Diagnose på sygdom(S) - Psykiske problemer (R) - Selvdestruktiv adfærd (R) - Diagnose psykisk lidelse (S) - Medicinsk behandling (S) - Funktionelle problemer (R) - Sproglige, kognitive og motoriske problemer (R) - Fysiske handicaps (S) - Diagnose funktionel lidelse (S) - Voldsomme overgreb (S)

38 Vi har i modsætning til SIP-åben ikke medtaget boligforhold og sociale miljø i vores operationalisering af barnets materielle situation, da det har vist sig vanskeligt at operationalisere. Vi har heller ikke medtaget barnets tilknytning til arbejdsmarkedet, da dette ikke er aktuelt givet målgruppens alder.

³⁹ Vi har valgt at belyse ovenstående med lidt færre indikatorer end i SIP-åben, da vi vælger ikke at inddrage indikatorer om forældrenes netværk eksempelvis, da vi ikke anser det for sandsynligt, at vi kan indsamle valide data om denne type forhold, da vi kun har barn og medarbejdere som informanter.

⁴⁰ Vi belyser ovenstående gennem en række indikatorer. I modsætning til SIP-åben indgår truende, udadreagerende og/eller voldsom adfærd ikke her, da det i SIP-børn afdækkes under Barnets sociale situation, Kriminalitet, der ikke indgår i SIP-børn, Skoleproblemer, der i SIP-børn indgår under Barnets kulturelle situation, Selvmordsforsøg, der ikke indgår i SIP-børn, da dette ikke er en karakteristisk problematik for målgruppen, ordblindhed indgår heller ikke, da den yngre del af målgruppen i mange tilfælde ikke vil have lært at læse endnu. Problemer med andre unge indgår heller ikke her, da det indgår under barnets sociale situation. Resourcer og motivation indgår under sociale og kulturelle situation.

Indsatsen anbringelse på institution	Procesindikatorer
Omsorgsfuldhed	<ul style="list-style-type: none"> - Indhentelse af viden om barnet (I)(F) - Udredning af barnet (I)(F) - Faglig udredning (I) (F) - Opstilling af fællesfaglige mål og delmål (I)(F)(O) - Systematisk fællesfaglig evaluering af mål og delmål (I) (F)(O) - Antal medarbejdere tilknyttet barnet (I) (F) - Udskiftning i medarbejdere tilknyttet barnet (I)(F) - 1:1 tid med medarbejdere (I) (F) - Tildeling af kontaktpædagog/primærpædagog (I)(F) - Hvad kontaktpædagogen taler med barnet om (I)(F) - Relationen mellem barnet og de voksne på institutionen (B) - Barnets oplevelse af at bo på institutionen (B) - Barnets opfattelse af reglerne på institutionen (B) - Barnets opfattelse af at have indflydelse (B) - Forsøg på at stikke af (I) (F) - Information til barnet (B)
Almen omsorg ⁴¹	<ul style="list-style-type: none"> - Anvendelsen af fysisk magt (I) (F) - Udsat for fysiske overgreb (I) (F) - Undervisnings omfang (F)(I) - Undervisning påbegyndt(F)(I) - Elevplan (F)(I) - Særlig undervisningsstøtte (F)(I) - Samarbejde med skole (I)(F) - Hyppighed i deltagelse i arrangementer på skole (F)(I) - Tilbud om lektiehjælp herunder hvordan lektiehjælp tilbydes (G)(F)(I) - Ansvarlig ift. barnets skolegang (I)(F) - Støtte til deltagelse i fritidsaktiviteter (I)(F) - Ansvarlig ift. at koordinere barnets fritidsaktiviteter (I)(F) - Typer behandlingsindsatser samt hyppighed i gennemførelse (G)(F)(I) - Oplevet resultat (B)(I)(F)

⁴¹ Hvorvidt barnet er alderssvarende selvhjælpen indgår i som et resultatmål i det psykometriske redskab HONOSCA, men vi har i første omgang valgt ikke at opstille procesindikatorer for dette område.

<p>Sammenhængende børneliv</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Inddragelse af forældre (I)(F) - Information fra forældre (I)(F) - Samarbejde med forældre (I)(F) - Hyppighed iff. systematisk samarbejde med skole, sagsbehandler, eventuelle eksterne behandlere og professionelle fra barnets fritidsliv (F)(I)(O) - Kvalitet af kontakt til de andre børn på institution/opholdssted (F)(I) - Organiseret samarbejde ifbm. udslusning/hjemgivelse (F)(I)(O) - Tid udslusningen forløber over (F)(I) - Støtte til familien (F)(O)(I) - Støtte til at inkludere barn i nærmiljø (F)(O)(I) - Barnets perspektiv på hjemgivelse (B)
<p>Generelle betingelser i indsatsen</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Specialisering i henhold til særlige problemer (G)(F) - Metoder til behandling og grad af formalisering (G)(F) - Metoder til udslusning og grad af formalisering (G)(F) - Metoder til modtagelse og grad af formalisering (G)(F) - Hyppighed i gennemførelsen af kollegial supervision, fælles planlægning af arbejdet, fælles evaluering af arbejdet og ekstern supervision (G)(F)(I) - Hyppighed i gennemførelsen af fælles uddannelse, individuel uddannelse, erfaringsudveksling med andre institutioner (G)(F) - Deltagelse i metodeudvikling og/eller evalueringsprojekter i samarbejde med eksterne (G)(F) - Manual, håndbog eller vejledning om arbejdet (G)(F) - Sygefravær (G)(F) - Personaleudskiftning (G)(F) - Normering (antal pladser) - Driftsbudget (G)(O) - Stillingsnormering (G)(O) - Børnekultur (G)(F) - Institutionens interne skole (G) - Teknologi og underholdning til rådighed - Typer fritidsaktiviteter der tilbydes (sociale/individuelle) (G) - Foreningstilbud (G)

Litteraturliste

Andersen, S. H. (red.) (2010): *Når man anbringer et barn*. Syddansk Universitetsforlag

Ankestyrelsen (2010): *Anbringelsesstatistik*.

Bryderup, Inge, M. & Malene Q. Trentel (2012): *Tidligere anbragte unge og uddannelse*. Klim. Aarhus

Børnerådet (2012): *"De prøver at gøre det så normalt som muligt"*

Dahl, Karen M. (2008) *Udsatte børns fritid*. SFI

Dahler-Larsen, Peter & Hanne Kroghstrup (2003): *Nye veje i evalueringen*. Systemic Academic

Egelund et al. (2008): *Anbragte børns udvikling og vilkår*. SFI. København

Egelund et al. (2009): *Anbragte børn og unge*. SFI. København

Egelund, T. og T. Jacobsen (red.) (2009): *Omsorg for anbragte børn*. Akademisk Forlag

Egelund, T. og T. Jacobsen (red.) (2011): *Døgninstitutionen*. Hans Reitzels Forlag

Engster, Daniel (2007): *The Heart of Justice*. Oxford Scholarship Online

Nielsen, Helle S. (2008): *Indsats og virkning på døgninstitutioner for børn og unge*. Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag

Nissen, Maria A. (2005): *Arbejdsrapporter til Det Sociale Indikatorprojekt 2005*. Aalborg Universitet

Nissen, Maria A. (2007): *Programteori og indikatorer til evaluering af kvalitet og virkninger af indsatsen på sikrede institutioner: SIP-sikret*. Aalborg Universitet

Petersen, Kirsten (2010): *Anbragte børn og unge i døgntilbud*. Socialpædagogerne

Schwartz, Ida (2001): *Socialpædagogik og anbragte børn*. Socialpædagogisk Forlag

Schwartz, Ida (2007): *Børneliv på døgninstitution*.

Servicestyrelsen (2011): *Håndbog om barnets reform*

Stockholm, Anja (2006): *Anbragte børn mellem kammerater og pædagoger*

